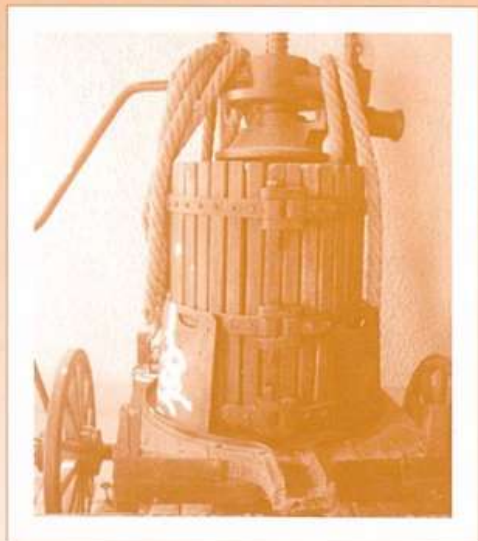

JOSEP RECASENS I LLORT

L'IMPACTE DE
LA FIL·LOXERA A
LA CONCA DE BARBERÀ
(1870-1905)

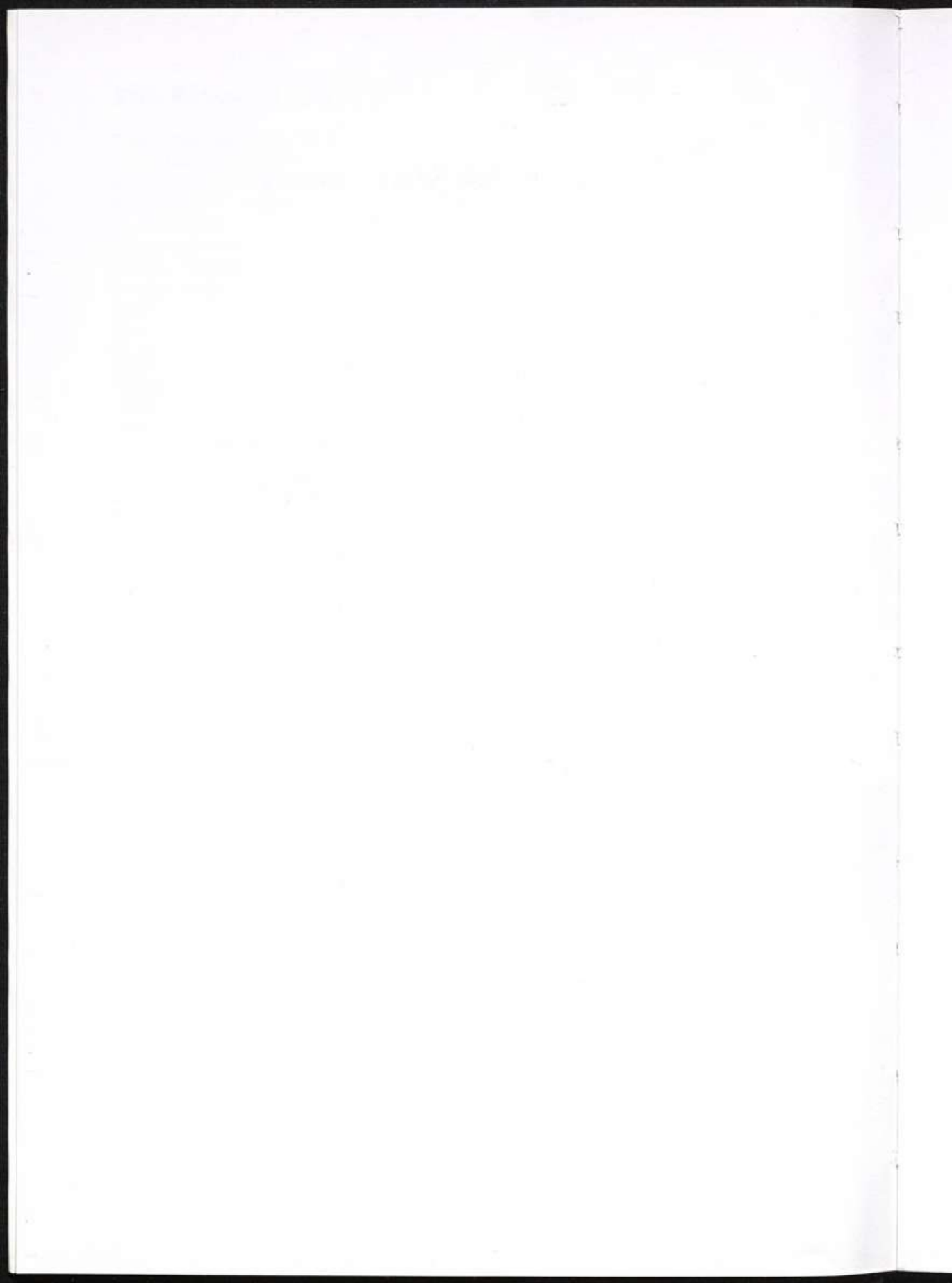

JOSEP RECASENS I LLORT

És de la Conca de Barberà. Ha dedicat la major part de la seva vida laboral al vessant pedagògic, a part de desenvolupar serveis i activitats de diversa índole.

Les publicacions que ha portat a terme en el decurs d'aquest temps han estat encaminades a la investigació històrica; entre les quals destaquen: *Blancafort, aproximació geogràfico-històrica* (1986), *Blancafort, aspecte social: 1800-1912* (1992), *Guia turística de la Conca de Barberà* (1996), *Blancafort a partir dels noms passats i presents* (2000), *La repressió franquista a la Conca de Barberà (1939-1945). Documents per al seu estudi* (2000), *L'anomenat "Año de la Victoria" a la Conca de Barberà en l'aspecte polític, sociocultural i econòmic* (2001, premi Aires de la Conca), *La repressió franquista a la ciutat de Reus (1939-1950)* (2003) i *La repressió franquista a la Ribera d'Ebre (1938-1945)* (2003). A més, en fase d'impressió, s'hi poden afegir *La repressió franquista a la ciutat de Tarragona* i *La repressió franquista a la comarca del Tarragonès*. Els treballs que realitza actualment són dedicats a la recerca d'aquests mateixos temes a la resta de les comarques de la província de Tarragona. D'altra banda, com a membre del Grup de Renovació Pedagògica Matiesmi, ha portat a terme treballs sobre l'adaptació de l'euro en la vida pràctica.

• Col·lecció Aires de la Conca – 10 •

**L'IMPACTE DE LA FIL·LOXERA
A LA CONCA DE BARBERÀ
(1870-1905)**

Josep Recasens Llor

Cossetània
 EDICIONS

*Aquest treball fou guanyador de l'XI Premi biennal Aires de la Conca,
de recerca comarcal, convocat pel Consell Comarcal de la Conca de Barberà
en col·laboració amb l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà. El jurat estava presidit
pel conseller comarcal de Cultura, Enric Capdevila, i format pels historiadors i estudiosos
relacionats amb la comarca com Antoni Carreras Casanovas, Josep M. Carreras Tarragó,
Josep M. Grau Pujol, Josep M. Sans Travé, Jordi Travé i Travé i Valentí Gual i Vilà;
actuà com a secretari el director de l'Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà,
Josep M. Porta Balanyà.*

Editat amb la col·laboració del

**Consell Comarcal
de la Conca de Barberà**

Primera edició: juliol del 2013

© del text: Josep Recasens Llorc

© d'aquesta edició:
9 Grup Editorial
Cossetània Edicions
C. de la Violeta, 6 - 43800 Valls
Tel. 977 60 25 91
Fax 977 61 43 57
cossetania@cossetania.com
www.cossetania.com

Disseny i composició: Imatge-9, SL

Impressió: Romanyà-Valls, SA

ISBN: 978-84-9034-118-6

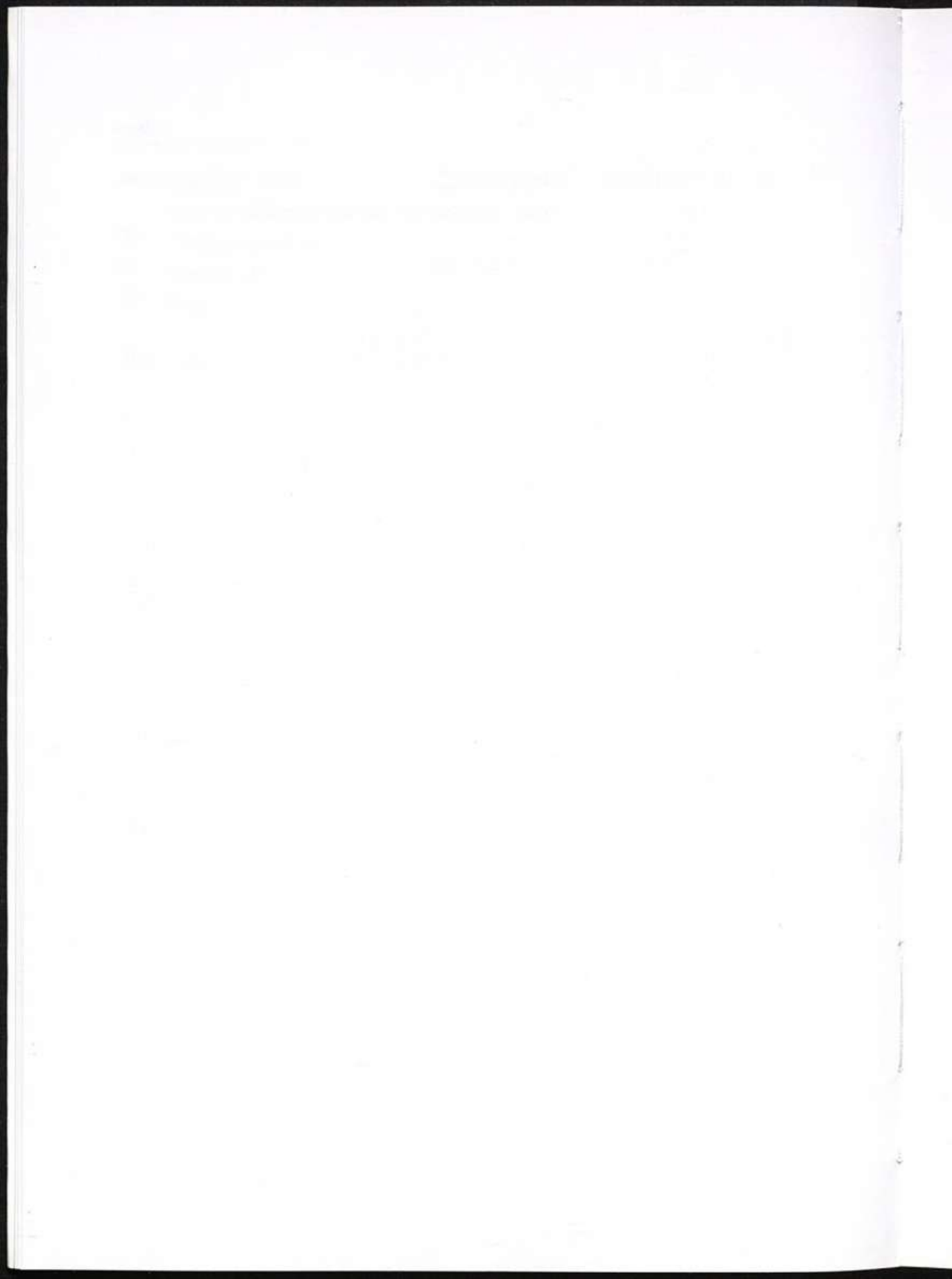
DL T 96-2013

ÍNDIX

PRESENTACIÓ, <i>per Josep Amill</i>	9
1. INTRODUCCIÓ.....	11
2. L'ANOMENADA FEBRE D'OR	13
2.1 La plantació de la vinya i el comerç del vi.....	13
2.2 Conseqüències de la fil·loxera a França	20
2.3 La desfeta del comerç vitivinícol: l'adulteració del vi.....	23
2.4 L'estació enotècnica de Cette	27
3. LA PREVENCIÓ DE LA PLAGA	29
3.1 Inicis de la plaga	29
3.2 Plantació de ceps	31
3.3 El fons antifil·loxèric	33
3.4 Deutes contrets	34
4. LA PREOCUPACIÓ DELS PAGESOS	37
4.1 La plaga arriba a la Conca	37
4.2 La responsabilitat passà als ajuntaments	40
4.3 La replantació	41
4.4 La plantació i distribució dels barbats	43
4.5 Preus de les estakes i barbats americans	45
4.6 Conseqüències de la dissort.....	47

5. ELS MALEÏTS IMPOSTOS	51
5.1 Les classes d'impostos.....	51
5.2 Implantació dels tributs.....	54
5.3 Utopia en la reducció d'impostos	55
5.4 La qüestió de Cuba i les Filipines.....	56
5.5 Impostos estatals.....	62
5.6 Exemple de pagament de la contribució del 1892	65
5.7 La contribució industrial.....	66
5.8 Els maleïts consums.....	70
5.9 Dificultats de cobrament.....	70
6. ELS IMPOSTOS PROVINCIALS	73
6.1 L'impost provincial i la seva formació	73
6.2 La funció de la Diputació	74
6.3 La quimera de no poder cobrar	76
6.4 Problemes de cobrament.....	76
6.5 La responsabilitat als ajuntaments	79
6.6 Les reclamacions dels veïns.....	79
6.7 Situació econòmica de la Diputació.....	80
7. ELS TRIBUTS MUNICIPALS	81
7.1 Els impostos municipals i la seva formació	81
7.2 Arbitris extraordinaris per arrodonir el pressupost	82
7.3 L'Administració no es cansava de demanar	83
7.4 Presentació de comptes a l'Administració	84
7.5 Una altra forma de procurar ingressos	85
7.6 La corrupció del sistema	86
8. LES DIFICULTATS ECONÒMIQUES DELS HABITANTS DE LA CONCA	89
8.1 El control dels aliments i la seva qualitat.....	89
8.2 Els embargaments de finques.....	90

8.3 Notificació de l'embargament.....	94
8.4 D'on sortien en alguns casos els diners per desfer-se dels embargaments?	95
8.5 Li faltà coratge a l'Administració?	98
8.6 No val a badar.....	90
 9. LA FIGURA DEL RECAPTADOR D'IMPOSTOS	101
9.1 El recaptador i les seves funcions	101
9.2 Fets desagradables	103
9.2.1. Montblanc	103
9.2.2. L'Espluga de Francolí	104
9.2.3. Barberà de la Conca.....	108
9.2.4. Blancafort	108
9.2.5. Sarraí.....	109
9.3 El funcionament de la presó del partit judicial	109
 10. CONCLUSIONS	111
 FONTS DOCUMENTALS	115
 HEMEROTECA	117
 BIBLIOGRAFIA	119

PRESENTACIÓ

Benvolgut/da lector/a,

Teniu entre les mans el volum número 10 de la col·lecció de publicacions del premi Aires de la Conca. Això vol dir que, ara fa més de vint anys, el Consell Comarcal de la Conca de Barberà i l'Arxiu Comarcal van encetar un projecte conjunt que ha representat per a la comarca (i, per extensió, per al nostre país) posar sobre la taula un corpus bibliogràfic d'enorme valor cultural. Avui, per conèixer la història de la comarca, s'ha de conèixer la col·lecció Aires de la Conca.

I malgrat els temps difícils que estem passant, el Consell Comarcal continua ferm en la seva convicció que cal invertir en Cultura. Sí, en Cultura en majúscules. Aprofitant els recursos existents i cercant complicitats. Remant tots en la mateixa direcció per fer més profitós l'esforç.

I parlar d'esforç és parlar de l'autor d'aquest llibre. Josep Recasens és un historiador vocacional. Sempre al peu del canó. Gent com ell han fet gran el nostre país i les nostres institucions. Esmerçant hores i hores de lleure en una tasca laboriosa i poc agraïda, però d'enorme valor afegit. Cal agrair, doncs, el seu treball i esperonar-lo a no defallir.

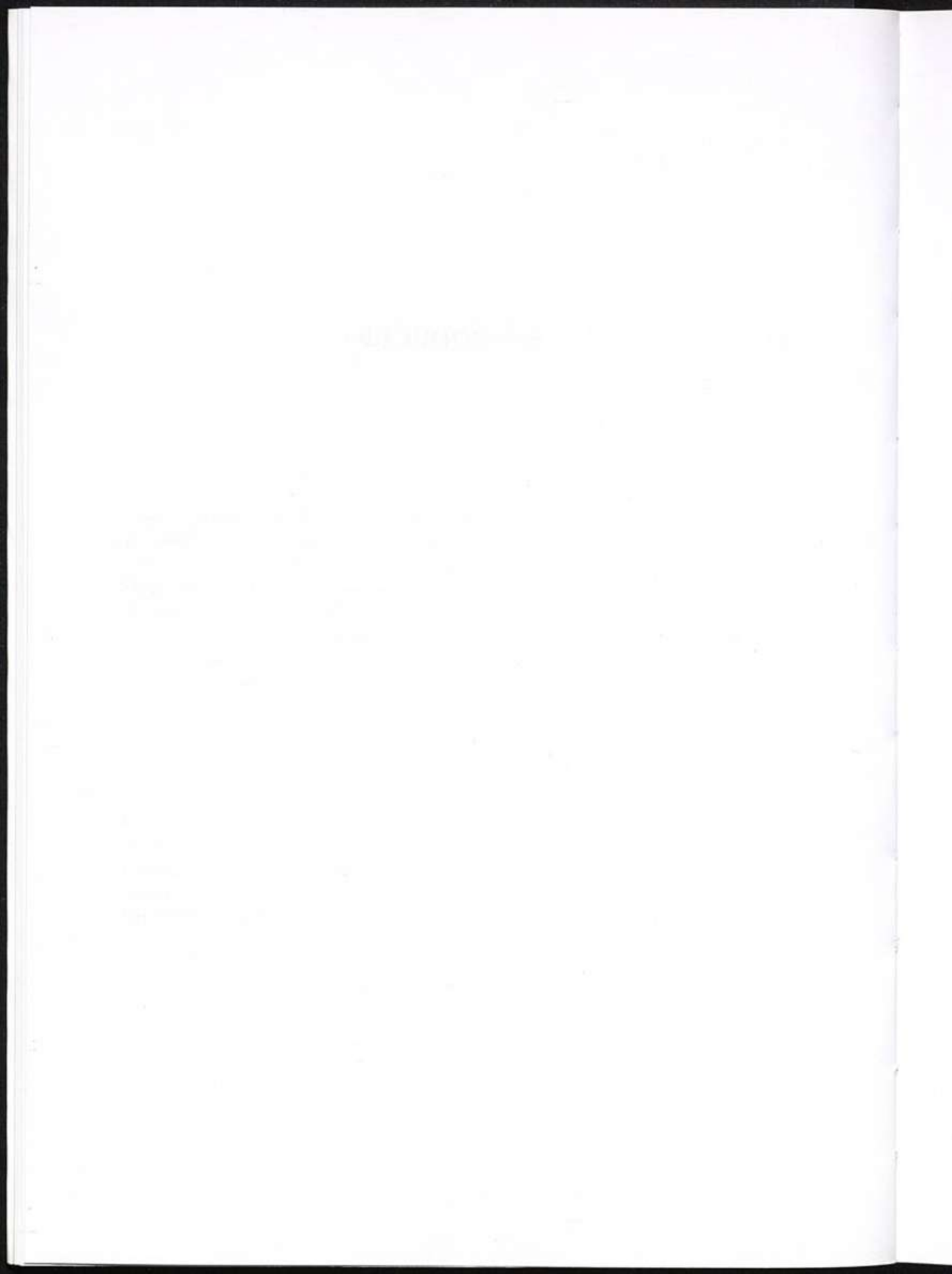
També vull agrair a l'Arxiu Comarcal i al seu personal l'empenta que donen al premi Aires de la Conca i a la seva publicació. Un treball col·lateral a la tasca de salvaguarda del patrimoni documental que porten a terme i que les administracions locals de la comarca gaudim en primera persona.

Esperem que aquesta obra, que tracta sobre un període clau per entendre la història de la comarca al llarg de la primera meitat del segle XX, us resulti interessant i us aportï uns coneixements enriquidors.

JOSEP AMILL

President del Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Montblanc, març del 2013

1. INTRODUCCIÓ

Sempre que es parla de la fil·loxera ens vénen a la ment situacions extremes referents a la vinya, però hem de parar-nos a pensar com vivia la societat d'aquell temps a causa del flagell. Les dificultats econòmiques que provocà la plaga van colpejar una societat que donà un gir especial. Segurament, avui dia encara se'n paguen les conseqüències: vagar per la Conca de Barberà i veure els costers abandonats i una població envellida són els efectes provinents de finals del segle XIX. La plaga va ultrapassar el marc agrícola i afectà la societat rural; molts dels seus habitants no van tenir més remei que emigrar i deixaren la comarca abandonada i entristida.

Els pagesos eren reticents a implantar mètodes per aïllar l'epidèmia, perquè es malfiaven d'avançar uns diners per implantar uns mètodes que no sabien si donarien resultat. Si hi afegim els ressentiments que arrossegaven, no és estrany veure la seva actitud passiva davant l'insecte que a poc a poc devorava les vinyes, tant de la comarca com les limítrofes.

L'esperança de trobar alguna mesura que acabés amb la fil·loxera va fer que molts pagesos n'amaguessin l'existència o s'oposessin a les mesures que els responsables volien afrontar. "És lamentablement veritat [...] que nombrosos viticultors no volen creure en l'existència de l'insecte [...] i prefereixen atribuir-lo a causes atmosfèriques o climatològiques passatgeres i que consideren inútil combatre'l. No és menys veritat que altres viticultors menys preocupats i que reconeixen la veritable causa del mal que afligeix les vinyes amaguen la seva existència per impedir que les autoritats puguin anar a practicar en les seves terres operacions que podrien privar-les d'una part de les seves collites."¹

El segle XIX representà la prossecució de les transformacions al camp que havien començat el segle anterior, amb una tendència a l'expansió agrícola, tot i que en el darrer quart del segle van aparèixer els primers símptomes de crisi amb la plaga i la

¹ SERRA CENDRÓS, Gabriel. "Montblanc. De la febre d'or a la fil·loxera (1880-1893)". *Aplec de Treballs*, núm. 8. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1987, p. 181-234.

competència dels productes estrangers a causa de la política lliurecanvista del govern central.

El conreu de la vinya va tenir un fort increment durant gran part del segle XIX arrabassant boscos, terres de baixa qualitat i llocs inhòspits. Aquesta expansió fou deguda a l'increment de la demanda, especialment de l'exterior, i a l'alça permanent dels preus, tant del vi com de l'aiguardent.

El treball que teniu a les mans comprèn de 1870 a 1905, i no solament tracta la plaga i les repercussions vitivinícoles, sinó també la crisi econòmica amb tots els seus entrebancs financers i familiars; però, com totes les coses de la vida, amb el temps la memòria es cobreix d'una nebulosa i la persona té un sisè sentit per allò que convé oblidar, que posa en pràctica en els moments més oportuns.

En aquella època la demarcació de la Conca de Barberà comprenia vint-i-quatre pobles. Aquest treball s'ha dut a terme amb la dita població, amb totes les vicissituds que comportava viure amb unes necessitats urgents, tant pel que fa al municipi com a la família.

La documentació s'ha buscat de forma acurada: la destrucció de molts arxius municipals l'any 1939 ha fet cercar la informació en revistes locals i en altres fonts. No s'ha utilitzat la informació oral, atès que moltes vegades les deformacions passen de boca en boca i l'embolic es fa cada vegada més gran. El BOPT d'aquell temps ha estat en part la principal font de recerca. Si tenim present el període investigat, s'ha mantingut en alguns documents l'ortografia, la sintaxi i les nomenclatures originals.

2. L'ANOMENADA FEBRE D'OR

2.1 La plantació de la vinya i el comerç del vi

A principis de 1873 el preu del vi arrossegà a una davallada la resta de productes agraris, però a partir dels anys 1877-78 la fil·loxera es va estendre a França junt amb el míldiu, cosa que afavorí el comerç espanyol.

Als voltants de 1878, els vins francesos tenien un ampli mercat i eren capdavanters del comerç a Europa, però la fil·loxera i el míldiu en van restringir dràsticament la venda, escletxa que aprofità l'Estat espanyol fins al 1891 per exportar vi al país veí, gràcies al descens de la collita francesa i als aranzels imposats als vins italians. De 1868 a 1872 s'exportaren 863.000 hl de vi comú, però de 1888 a 1890 en foren 2.552.000.²

La posició del vi espanyol era molt forta: les traves imposades a Portugal i Itàlia van afavorir les exportacions dels nostres vins en detriment de les exportacions a països sud-americans.³

D'altra banda, amb les compres procedents de la desamortització, els pagesos es van dedicar a desarmar les terres per plantar-hi vinya, que es va estendre més enllà d'on les possibilitats la feien recomanable, fins al punt que els límits els marcà la mateixa geografia.

L'expansió de la terra conreada significava la reducció de dos tipus de paisatge que, per bé que no eren agraris, tampoc no es podien considerar totalment improductius: bosc i erms. La vinya va avançar a partir del primer i, en els moments de màxima eufòria de les plantacions, va amenaçar l'equilibri que hi havia a moltes zones entre conreus i bosc. Les reserves de la terra no cultivada s'esgotaven. Per les característiques del clima mediterrani, la desaparició de la coberta vegetal dels

² FIGUERAS I ARTIGUES, Josep M. *Història contemporània de Catalunya*. Barcelona: UOC, 2003, p. 72 i 183.

³ PAN MONTOJO, Juan. "El vino y la política comercial en la Restauración". *Agricultura y Sociedad*. Ministerio de Agricultura, julio-septiembre, núm. 72, Madrid, 1994, p. 1-28.

L'esforç del pagès era inútil si el vi no es comercialitzava bé. Fragment del fris de ceràmica que decora la façana del Cellar Cooperatiu de Pinell de Brai, obra de Xavier Nogués

costers implicava un perill d'erosió immediat que podia esterilitzar en poc temps la superfície guanyada. Per tal d'evitar-ho, es construïren bancals o feixes escalonats i amb marges de pedra seca.⁴

Com que es tractava d'una producció destinada al comerç, el cultiu dels conreus depenia molt de les fluctuacions de la demanda i dels preus. Els avenços i retrocessos de la superfície es trobaven influïts per les circumstàncies del mercat del vi.

En els primers moments, la vinya ocupà terres poc aptes per a altres conreus, i posteriorment va conquerir les àrees més planes amb sòls de major qualitat, on desplaçà els cereals.

Al principi el vi era de baixa qualitat a causa de les deficiències dels mètodes d'elaboració, ja que d'aquest es portà a terme la fabricació d'aiguardent; però més tard la qualitat millorà perquè s'invertí en la seva dedicació i preparació.⁵

Amb la davallada de les vinyes a les terres bones i amb la substitució del cereal per formar els bancals, que donaven peu a un cultiu intens del cep, la verdor dels pàmpols es va estendre per la gran majoria de terres de la Conca.⁶

⁴ GIRALT I RAVENTÓS, Emili. *Història agrària dels Països Catalans*. V. IV. Segles XIX-XX, Barcelona: E. Catalana, 1990, p. 132.

⁵ GIRALT I RAVENTÓS, E. *Op. cit.*, p. 148.

⁶ GIRALT I RAVENTÓS, E. *Història econòmica de la Catalunya contemporània*. S. XIX. I. Població i Agricultura. Barcelona: E. Catalana, 1990, p. 275.

A la província de Tarragona, el 1876 hi havia unes 89.000 ha dedicades a la vinya. A la Conca de Barberà hi havia vinya a tots els municipis.⁷

SUPERFÍCIE DE CONREU I DE VINYA A LA CONCA (1876 I 1884)				
	1876		1884	
<i>Població</i>	<i>ha conreu</i>	<i>ha vinya</i>	<i>ha conreu</i>	<i>ha vinya</i>
Barberà de la Conca	934	679	1.196	814
Blancafort	700	422	700	422
Conesa	467	90	980	309
l'Espluga de Francolí	2.359	1.535	3.245	1.883
Forès	494	285	579	285
Llorac	497	53	545	80
Montblanc	2.285	2.200	5.027	3.487
Montbrió de la Marca	423	142	473	259
Passanant	977	157	977	288
les Piles de Gaià	737	76	737	122
Pira	456	420	741	618
Rocafort de Queralt	409	148	409	321
Rojals	369	23	371	60
Santa Coloma de Queralt	1.498	44	1.782	278
Santa Perpètua de Gaià	800	135	800	143
Sarral	1.384	986	1.506	943
Savallà del Comtat	405	39	555	85
Senan	392	28	600	130
Solivella	1.288	519	1.412	802
Vallclara	563	208	952	465
Vallfogona de Riucorb	467	123	538	200
Vilanova de Prades	826	430	826	464
Vilaverd	453	23	489	292
Vimbodí	3.070	765	2.178	1.500
Total	22.253	9.530	27.618	14.610

⁷ HERAS CABALLERO, Pedro Antonio; MAS ARRONDO, Carlos. *Viticultura i fil·loxera a l'últim terç del segle XIX. El cas de les comarques de Tarragona*. Tarragona: Impremta Catalunya, 1994, p. 23.

El nombre d'hectàrees conreades de 1876 a 1884 augmentà un 19,4%, i la vinya ho va fer en un 35%. Si la vinya el 1876 representava el 42,8% de la terra conreada, el 1884 era d'un 19,4%. Segons els tècnics, s'amagava el 50% dels ingressos.⁸

RENDIMENT DE LA VINYA PER HECTÀREA A VILAVERD (1887)

<i>Qualitat</i>	<i>Producte (en ptes.)</i>	<i>Despeses (en ptes.)</i>	<i>Rendiment (en ptes.)</i>
1a	318	268	50
2a	284	239	45
3a	222	192	30

L'augment de superfície de la vinya i la puja dels preus eren el resultat de la forta demanda del vi per a l'exportació. Els alcohols expedits des de ports o duanes de Catalunya concentraren quasi tota l'exportació espanyola (el 90,4%, i en el cas dels aiguardents, el 57%). Durant uns vint-i-cinc anys el comerç d'exportació de vins mogué grans sumes de diners i constituí un excel·lent negoci. Poblacions com Tarragona i Reus aprofitaren l'eufòria d'aquells anys per fer notables millores urbanístiques i implantar grans magatzems de vi vora el moll de Tarragona.

Juntament amb l'increment de la vinya, els vins assoliren una alta cotització, especialment entre 1884 i 1886, com a conseqüència del diferencial de preu de cost favorable al productor. Era un període de temps sense cap crisi vinícola.

Els preus del vi, que en el quinquenni 1868-1872 es movien a l'entorn de les 16 o 17 ptes./hl, van arribar l'any 1885 a les 37 ptes. i es mantingueren a un bon nivell fins al 1892. Si fins aquell moment s'havien adquirit vins d'alta graduació alcohòlica, a partir de 1872 començaren a ser importants les compres, per acabar el 1878 amb l'adquisició d'un volum considerable. Al mercat de Montblanc, en el decenni de 1877-1887 els preus del vi experimentaren una alça considerable, fruit de les exportacions.⁹

EVOLUCIÓ DEL PREU DEL VI AL MERCAT DE MONTBLANC (1877-87)

<i>Anys</i>	<i>Preus vi (ptes./hl)</i>	<i>Anys</i>	<i>Preus vi (ptes./hl)</i>
1877-78	7,81	1882-83	10,07
1878-79	12,74	1883-84	17,26
1879-80	12,74	1884-85	11,92
1880-81	18,09	1885-86	18,09
1881-82	18,50	1886-87	14,80

⁸ *Ibidem*, p. 34-35.

⁹ *Ibidem*, p. 36.

La graduació fou, en general, bona:

- en estat natural: 11°.
- en estat de comercialització: 14°.
- en estat d'exportació: 16-17°.

Des de 1882, i durant deu anys, el tractat de comerç amb Espanya assegurà a França el proveïment de vi, cosa que li va permetre conservar els mercats i convertir-se en el principal client de la viticultura espanyola. Les remeses de vi corrent, que entre els anys 1868 i 1872 no arribaven al 14,5% de les exportacions totals, van anar en augment i se situaren per damunt del 50% a partir del 1878 i en el 81,80% l'any 1886, per arribar al màxim el 1891. A partir d'aquest any les exportacions espanyoles van disminuir i les xifres d'exportació de la dècada de 1880 ja no es van assolir mai més. L'edat d'or del comerç de vins havia acabat definitivament.

L'eufòria vitivinícola d'aquell llarg període significà per a alguns pagesos guanyar una sèrie de terres i augmentar la superfície de la vinya en els llocs més impensats; la raó de la força va ser la producció de vi. Es van treure erms dels llocs més impensats i les hores de treball de sol a sol es feien inacabables. Partides de la Conca plenes de pedruscall es van veure conreades, fins al punt que les mateixes pedres foren aprofitades per construir-hi cabanes de pedra seca, les quals servien per passar-hi la nit en l'afany que a punt d'alba de l'endemà es pogués reprendre la tasca de desarmar.

Per als qui anaven a la recerca del guany immediat, era una oportunitat que no podien deixar escapar: així, la fabricació de vi artificial a base d'alcohol no víníc,

Aspecte que presentava el Port de Tarragona l'any 1900. (Foto: Port de Tarragona)

Verema abans de la fil-loxera, amb la participació de tota la família. (Museu de la Vida Rural. L'Espluga de Francolí)

aigua i colorants esdevingué una pràctica bastant habitual. Tot valia en una època en què el mercat demanava vi comú sense mirar-ne la qualitat.¹⁰

Resulta indubtable que els anys d'exportació massiva van suposar un període de forta especulació i abundosos beneficis per als pagesos de la Conca. Segons Teodor Cavallé, propietari de Riudoms, els guanys obtinguts de la venda del vi serviren entre altres coses per:

- Esbancar terres ermes i plantar-hi ceps, capaços de vendre el vi als mercats internacionals, principalment a França.
- Millorar l'alimentació, el vestit i els costums, i estalviar per al dia de demà.
- Adobar les terres per augmentar-ne la fertilitat.
- Donar feina a un gran nombre d'artesans lligats a l'entorn del vi.
- Redimir del servei militar actiu un gran nombre de joves que es dedicaven a la viticultura.
- Pagar els deutes contrets amb l'Estat: contribucions, consums...¹¹

¹⁰ GIRALT I RAVENTÓS, E. *Història agrària...*, p. 230-234.

¹¹ HERAS CABALLERO, Pedro Antonio; MAS ARRONDO, Carlos. "Riudoms a la segona meitat del segle XIX: Teodor Cavallé i la crisi de la fil-loxera". *Lo Floc*, núm. 89. Riudoms: Revista del Centre d'Estudis Riudomenes Arnau de Palomar, 1997, p. 85-90.

2.2 Conseqüències de la fil·loxera a França

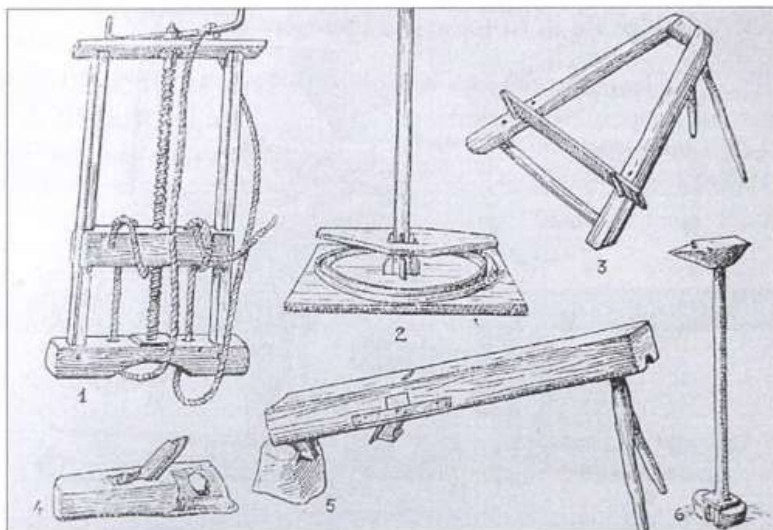
L'arribada de l'hemípter a França va representar per a aquest país la pèrdua de la quarta part de la superfície conreada, que al Llenguadoc i al Rosselló es reduí de 450.000 ha de vinyes el 1875 a 275.000 setze anys més tard. La disminució de la superfície vinícola francesa va representar un important retrocés en la producció vínica, circumstància que l'aprofità l'Estat espanyol.¹²

PRODUCCIÓ I EXPORTACIÓ DE VINS A FRANÇA (1876-1891)			
Anys	<i>Producció francesa (en milers d'hl)</i>	<i>Exportació en milers d'hl</i>	
		<i>total</i>	<i>d'Espanya</i>
1876	41.847	771	336
1877	56.405	814	538
1878	48.729	1.713	1.448
1879	25.770	3.058	2.412
1880	29.678	7.351	4.543
1881	34.139	8.056	4.435
1882	30.886	7.746	6.0
1883	36.030	9.069	5.962
1884	34.781	8.297	4.851
1885	28.536	8.283	5.341
1886	25.063	10.890	6.319
1887	24.300	12.679	7.358
1888	30.100	12.497	8.060
1889	23.200	10.883	7.200
1890	27.416	10.514	7.626
1891	30.200	11.868	9.394

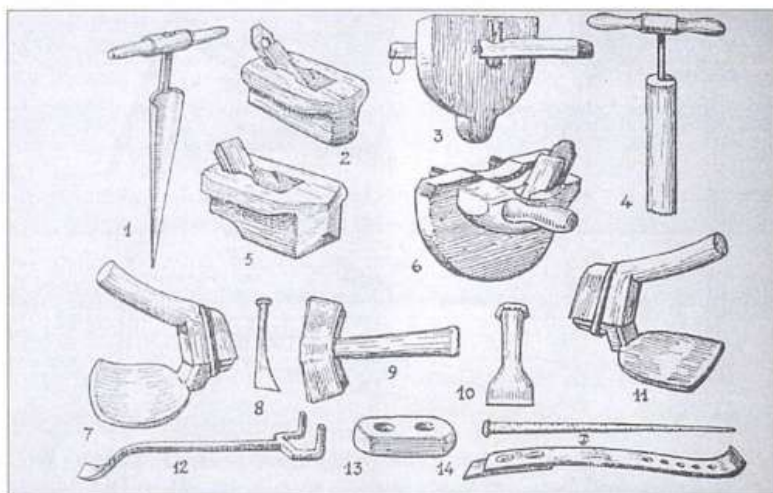
L'any 1877 França era la primera productora europea de vi, amb una mitjana anual de 56.000.000 hl, molt per sobre d'Itàlia (33.000.000) i Espanya (30.000.000). A finals de la mateixa dècada, però, la seva producció havia baixat a 26.000.000 hl, desplaçada per la producció espanyola (30.000.000) i la italiana (27.137.000).¹³

¹² COLOMÉ I FERRER, Josep. *L'evolució vinícola a l'Alt Penedès al darrer terç del segle XIX*. Sant Sadurní d'Anoia: Gràfiques Llopart, 1987, p. 9.

¹³ *Ibidem*.

Estris i eines dels boters de Montblanc (I): 1. Torn per cloure els bocois; 2. Motlle per a les portadores; 3. Banc per buidar portadores; 4. Buidador de les portadores; 5. Ciment; 6. Esclusa (Extret d'Etnografia de Reus i la seva comarca. El Camp, la Conca de Barberà, el Priorat)

Estris i eines dels boters de Montblanc (II): 1. Cassola per foradar; 2. Plana; 3. Galzedor; 4. Foradadora; 5. Planó; 6. Estovador; 7. Aixa girada; 8. Calafat; 9. Martell; 10. Refilador; 11. Aixa plana; 12. Tirafor; 13. Tinter; 14. Tirafor de punxa (Extret d'Etnografia de Reus i la seva comarca. El Camp, la Conca de Barberà, el Priorat)

Tot i la disminució de la producció, la fil·loxera no va representar una contracció de les importacions víniques franceses, fins al punt que pogué mantenir i augmentar el seu nivell d'exportació a causa de la flexibilització del gravamen a l'entrada de vins forans, especialment els espanyols (d'entre els quals destacaven els catalans), italians i algerians, que conegueren una gran expansió a causa del seu baix cost de producció i transport.

La importància del creixement de les importacions víniques a França queda reflectides en el quadre anterior: de 1876 a 1891, la xifra d'hectolitres que passaren per les duanes franceses augmentà en 11.097.000 hl, dels quals 9.058.000 eren de producció espanyola.¹⁴

La vàlua de la demanda francesa no va passar desapercebuda per als propietaris de la Conca i els comerciants de Reus i Tarragona, els quals des del primer moment mostraren el seu interès per l'evolució de la crisi francesa.

L'exportació de vins a França fou regulada pel primer tractat de l'any 1865, en el qual no es fixaven límits referents a l'escala alcohòlica per als aiguardents i licors, mentre que per al vi comú s'establia una taxa de 5,20 francs per hectolitre, a part d'un recàrrec per als que estaven més alcoholitzats.

Aquest tractat no tingué una gran influència a l'hora de determinar la tendència exportadora catalana, ja que fins al 1878 el principal mercat continuaren sent les colònies americanes, principalment les Antilles, Veracruz, Montevideo i Buenos Aires.

En el segon tractat, signat al setembre de 1877, ja es va exigir la fixació d'un aranzel per als vins de 3,50 francs per hectolitre, sense cap mena de sobretaxa respecte a l'escala alcohòlica; a més, es pretenia tenir un tracte de favor per als vins espanyols.

El període que s'inicià al voltant de 1879 fins al 1891 representà l'època daurada del vi, generada principalment per l'exportació de vins a la nació veïna.

Mentre l'any 1875 les exportacions de vi comú a França representaven el 12,5% del total, l'any 1878 havien augmentat al 54,6% per arribar el 1886 al 81,8%. Aquest augment es realitzà en detriment de les exportacions de vins destinades a Amèrica del Sud i a Cuba i, també, gràcies a l'augment de la superfície dedicada a la vinya.¹⁵

A partir de 1881 els efectes de la invasió fil·loxèrica a les vinyes franceses, que ja es començà a notar l'any 1879, estimularen l'augment de la sortida del vi comú, amb l'excepció de l'any 1884, en què s'arribà als sis milions d'hectolitres per a l'exportació. És en aquest període quan la majoria de mercats assoliren els preus més alts, a causa en part de la forta caiguda de la producció francesa dels anys 1885 i 1886, que trencà el procés de recuperació iniciat el 1880.

Els problemes van començar a aparèixer a partir de 1885 per la sobreproducció de l'oferta espanyola provocada per la demanda francesa; l'atracció que va comportar aquest mercat es va traduir en un augment de les terres dedicades al conreu de la vinya.

¹⁴ *Ibidem*, p. 109.

¹⁵ *Ibidem*, p. 20.

EXPORTACIONS DE VI A FRANÇA (1879-1900)		
<i>Anys</i>	<i>Hectolitres</i>	<i>Import (en ptes.)</i>
1879	3.933.798	179.515.823
1880	6.250.669	251.338.833
1881	7.068.595	277.595.173
1882	7.708.595	335.593.291
1883	7.694.720	311.256.233
1884	6.539.538	272.413.630
1885	7.202.474	315.457.418
1886	7.412.402	336.196.101
1887	8.348.828	283.175.790
1888	9.080.606	305.570.471
1889	8.662.384	283.249.513
1890	9.478.960	311.111.198
1891	11.336.423	311.185.125
1892	6.774.543	143.695.880
1893	5.199.050	95.728.309
1894	4.184.090	86.855.620
1895	5.388.894	124.371.985
1896	6.685.606	145.313.693
1897	5.371.145	128.072.570
1898	6.450.585	140.434.616
1899	4.860.324	264.384.399
1900	3.884.901	131.077.660

A la vista del quadre anterior,¹⁶ amb l'arribada del ferrocarril a la Conca (1863), aquest mitjà de comunicació es convertí en porta de sortida de bona part dels productes vinícoles de la demarcació, a la vegada que esmorteí en part la crisi i donà peu a l'eufòria vitivinícola d'aquest llarg període, que significà per a alguns pagesos guanyar una sèrie de terres i augmentar la superfície de la vinya en els llocs més impensats.

¹⁶ CORNERO ARBAT, T. *Expansión vinícola y atraso agrario, 1870-1900*. Madrid: Ministerio de Agricultura. "Estadística del Comercio Exterior 1868-1900". Madrid, 1980, p. 96-98.

*Veremadors del mas
de la Sabatera de
Montblanc, any 1885.
(Arxiu Mas Sabatera)*

*Molts oficis, com els
de boter, van viure
una bona època arran
del creixement de la
producció de vi*

2.3 La desfeta del comerç vitivinícol: l'adulteració del vi

Semblava que aquella demanda de vi no es podia finir, i com que tot s'hi valia, les matràfoles eren a l'ordre del dia. Ja el 1890, el govern francès havia advertit l'espanyol que no admetria vi adulterat, ja que "es troben amb un vi de coloració rogenca i de gust salat".

En el BOPT es donaven una sèrie de normes per corregir aquestes anomalies. Les falsificacions eren conegudes i reconegudes, però va ser difícil quantificar aquesta corrupció. La circular que envià el govern francès a l'espanyol i aquest al governador de Tarragona era ben eloqüent. El govern francès, amb la finalitat d'evitar la introducció de matèries alienes en el vi, va publicar disposicions per prohibir l'entrada per les seves duanes dels vins que causaven alteracions: "Sabut que afegir la sal al vi, produeix una coloració rogenca més viva i augmenta la quantitat d'extrat sec, però si s'afegeix aquesta substància sense cap coneixement, els vins tenen més de mig grau de sal per litre, que és el que tolera per no considerar-se salat. Des de l'1 d'octubre, es consideraren vins salats els que contenien un gram de sal per litre, i per tant no van ser admesos."¹⁷

L'adulteració va ser un flagell permanent que posà a prova la inoperància de les mesures dutes a terme: tot era permès perquè els forts drets de consum, l'alça del comerç exterior i la importació d'alcohols estrangers ho permetien. Era tant el descrèdit que el comerç exterior anava prenent per la coloració rogenca, que l'Ajuntament de Gandesa, a l'octubre de 1887, es queixava en els termes següents: "És precis que el govern de S.M. castigui amb rigor els que per la seva cobdícia descrediten a l'estranger els vins d'Espanya portant a terme exportacions fraudulentos mesclant-hi aigua, aiguardent industrial i matèries colorants."¹⁸

El 1876, tant Argentina com França es van negar a rebre carregaments procedents de Tarragona a causa de la quantitat d'anilina que contenia el vi.¹⁹ El 1879 aparegué a la premsa un dictamen emès per una comissió especial nomenada amb la finalitat d'adoptar mesures per combatre el problema que representava l'adulteració del vi. Les mesures que es proposaren, acceptades pel Consell d'Agricultura, foren les següents:

1. Publicaciones en todos los periódicos oficiales de la fórmula más sencilla para descubrir las adulteraciones por la "fouchina" y si es posible, de otras materias nocivas a la salud.
2. Inspección constante por la autoridad o sus delegados para investigar las adulteraciones en todos los puntos de producción y venta.

¹⁷ AHT. Fons Cambra Agrària, Tarragona, 1890 (rg. 144).

¹⁸ MARGALEF I LLABERIA, J.; TASIÀS VALLS, J. *El Priorat. Anàlisi d'una crisi productiva*. Barcelona: Sirven Gràfic, 1985, p. 54.

¹⁹ HERAS CABALLERO, Pedro; MAS ARRONDO, Carlos. *Viticultura i fil·loxera...*, p. 50-51.

3. Confiscación del vino que debe ser inmediatamente arrojado, después de levantarse acta por la autoridad o por sus delegados, en que conste el nombre del delincuente, su domicilio, cantidad adulterada y lugar en que se verificó el comiso.
4. Publicaciones del nombre de los adulteradores en los periódicos oficiales y Boletín de la Provincia.
5. Multa que no baje de 50 pesetas ni exceda de 1.000 por la primera falta; doble suma en caso de reincidencia, y diez veces mayor la tercera.
6. Prisión, según lo que para casos similares establezca el código.²⁰

En passar per les duanes, tots els vins que contenien més d'1 g d'anilina per litre eren retornats als llocs d'origen. El motiu era que els vins ja portaven sulfats de potassi i magnesi, i per tant no calia afegir-hi més additaments.²¹

No era estrany que al port de Tarragona es trobessin partides de vi abandonades i que l'Administració les oferís en subhasta pública, com les que es van licitar al gener de 1891 consistents en 11.500 l de vi comú a 9 ptes./hl i 18 bocois a 20 ptes. cadascun (en termes generals, un bocoi contenia uns 700 kg de vi, o sigui unes 6 càrregues).²²

Malgrat les sofisticacions que es feien, encara es destil·lava vi i aiguardent en alguns pobles de la Conca.²³

DESTIL·LACIÓ DE VI I AIGUARDENT EN POBLES DE LA CONCA

<i>Municipi</i>	<i>Vi destil·lat (en hl)</i>	<i>Aiguardent (24,5°) (en hl)</i>
Barberà de la Conca	18.820	3.135
L'Espluga de Francolí	2.000	309
Pira	1.000	260
Saral	1.500	125
Senan	60	12
Vilanova de Prades	1.210	200
Vimbodí	370	17

Més endavant, la indústria rural d'aiguardents va sofrir un cop fortíssim amb l'aprovació de la llei d'alcohols de 1888 (derogada l'any següent, encara que entrà de nou en vigor el 1892), la qual establia un import de vint-i-cinc cèntims per grau i hectolitre i va fer desaparèixer les petites destil·leries d'aiguardent dels agricultors de la Conca. Transformaven el vi en aiguardent per les dificultats de transport.

²⁰ COLOMÉ I FERRÉ. *L'evolució vinícola*, p. 23-24.

²¹ AHT. Fons Cambra Agrària, Tarragona, 1890 (rg. 144).

²² BOPT, núm. 3 (any 1891).

²³ AHT. Fons Cambra Agrària, Tarragona, 1890 (rg. 144).

L'edat anomenada d'or per al comerç del vi va durar fins al 1892, quan expirà el tractat de comerç amb França. A partir d'aquella data, la producció i la venda van entrar en la crisi general de l'agricultura.²⁴ Les vinyes franceses ja començaven a obtenir vi de les replantacions i França optà per no haver d'aguantar les incidències pel mal estat en què es trobava el vi espanyol. El 1892, a l'acabament del tractat francoespanyol, el govern de Cánovas va forçar una renovació del tractat o la negociació d'un de nou amb termes semblants per assegurar la continuïtat de les exportacions vinícoles exteriors. Malgrat totes les gestions portades a terme, això no va ser possible, fet que provocà l'enfonsament de les vendes del vi. Davant d'aquesta situació, el comerç espanyol va fer un gir proteccionista que es consolidà en anys posteriors, per articular una política de tractats amb altres nacions, que foren menys favorables que els que hi hagué amb França.

En una relació de preus de 1878 a 1891 es pot observar la davallada que es començà a apreciar.²⁵

PREUS ANUALS DEL VI (1878-91)			
Any	Preu (cèntims/l)	Any	Preu (cèntims/l)
1878	20,55	1885	39,20
1879	24,57	1886	46,77
1880	37,70	1887	28,52
1881	34,92	1888	18,47
1882	27,00	1889	24,05
1883	30,65	1890	23,62
1884	29,25	1891	19,12

El president de l'Associació Agrícola de Reus i Comarca, Pau Font de Rubinat, amb data 8 de febrer de 1895, es dirigí al govern per exposar-li en quina situació es trobava l'agricultura catalana:

La forta y persistent crisis que afligeix a la abatuda agricultura, causa de la ruïna en gran part del país, y precursora de la miseria que ja's comensa a deixar sentir en algunes comarcas, ha cridat l'atenció de la "Associació Agrícola de Reus y sa comarca" fins al punt de creure que ha arribat la hora de fer observar als poders públics, en la forma més enérgica y eficaç, que la propietat rústica està perduda y que es de tot punt indispensable un prompte y radical remey.

²⁴ TERMES, Josep. "De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil (1869-1939)". A: *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 100-101.

²⁵ CORNERO ARBAT, T. *Expansió vinícola...*, p. 30.

Avuy, a causa de la ruina de la agricultura, los pagesos ja no poden pagar, pero no per això han de perdre las fincas. Fins ara han ajudat a l'Estat, y ara es ocasió que l'Estat los ajudi. Convé donchs que desapareixi la contribució de consums sobre els vins y que quedi terminant y realment prohibida la fabricació de vi artificial.²⁶

Malgrat les sofisticacions, l'any 1896 encara es van exportar a França 5.963 hl de vi.²⁷ Si fem una comparació d'Espanya amb els altres estats productors de vi, s'observa una minsa producció respecte de França i Itàlia, fins al punt que els nostres vins només tenien sortida a Suïssa, Alemanya i Amèrica.²⁸

COMPARACIÓ DE COLLITA ENTRE PAÏSOS

<i>País</i>	<i>1899 (en hl)</i>	<i>1900 (en hl)</i>
França	47.907.700	67.352.661
Itàlia	32.500.000	29.900.000
Espanya	22.500.000	23.500.000
Portugal	2.500.000	6.300.000
Algèria	4.648.000	5.444.179
Total	110.055.700	132.496.840

El 1900 França ja tenia plantades 1.730.451 ha i va obtenir la millor collita dels vint-i-cinc darrers anys, ja que 2.309.144 hl excedien dels 11°, 4.475.393 eren d'11° i 60.568.124 hl eren inferiors a 11°.

2.4 L'estació enològica de Cette

Si des dels ports de Salou i Tarragona s'exportava el vi a l'estranger, una de les principals ciutats receptores de França era Cette. Aquesta població, que pertanyia al districte de Montpeller i al departament d'Hérault, era després de Marsella el port més important de la Mediterrània, fins al punt que tot el vi francès que entrava i sortia del país veí era controlat des d'aquest lloc.

En un principi no sorgiren entrebancs per a les exportacions víniques des d'Espanya a França; però, a causa de les dificultats que es posaven a l'entrada dels vins

²⁶ ACCB. FMM. Correspondència, 1895 (rg. 895).

²⁷ BPT. Hemeroteca. *El Noticiero Tarraconense. Diario Independiente de la tarde*, núm. 59, Tarragona, 6 febrer 1897.

²⁸ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1968, Tarragona, 31 març 1901.

espanyols, a la llarga l'Estat espanyol no va tenir més remei que establir en aquella ciutat unes instal·lacions per controlar el vi i altres productes que hi arribaven.

El mercat de vins i alcohols els marcava aquesta ciutat, que era punt de referència per a les exportacions espanyoles. A tall d'exemple, l'any 1904, des de l'1 de gener fins al 31 d'agost es van exportar a França 1.215.106 hl de vi, 3.453.000 kg de fruita, 12.099.300 kg de llegums i 34.500 kg de safrà, entre d'altres. Si ho comparem amb el mateix període de l'any 1903, el territori espanyol va augmentar en vi 482.639 hl i va disminuir en fruita 4.093.000 kg.

El valor total dels productes exportats a França el 1904 va ser de 109.004.000 francs, i els importats a Espanya, de 68.572.000, amb un benefici resultant de 40.432.000 francs.²⁹

²⁹ *Ibidem*, núm. 6976, Tarragona, 20 octubre 1904.

3. LA PREVENCIÓ DE LA PLAGA

3.1 Inicis de la plaga

Resseguint els camps de la geografia catalana, es poden observar bancals o feixes de terrenys en vessants escarpats, sostinguts amb marges actualment abandonats i ocupats per pins i matolls. Són el testimoni de la catàstrofe que es va abatre a casa nostra la darrera dècada del segle XIX. Aquesta calamitat, en termes vulgars, era una mena de pugó originari d'Amèrica (*Phylloxera vastatrix*) que s'alimentava de la saba del cep. Fugint de tecnicismes, ens podem remetre al diàleg que van tenir un pare amb el seu fill a Cervera (Segarra):

Avui el pare ha passat per davant de Cal Carbonell i ha vist que comencen a netejar els cups per portar raïms. Això posa la iaia de molt mal humor.

El pare m'explica que fa uns cent cinquanta anys, al principi del segle, una plaga d'una espècie d'insectes, anomenada fil·loxera, que venia de França, va matar tots els ceps que va trobar al seu pas. Aquests insectes ponien milers d'ous a les arrels dels ceps i, quan sortien, eren com el pugó, ja que xuclaven tota la saba de la planta fins a matar-la. Va aconseguir com a França trasbalsar la vida de tots els viticultors del país perquè no va deixar ni un cep viu.³⁰

L'any 1863 alguns rebrots de ceps infectats passaren a Anglaterra, el 1865 a França (país de tradició vinícola) i posteriorment a Portugal, on prosseguiren els efectes devastadors.

³⁰ PONT, Miquel. *Les feines de la vella pagesia*. Centre Municipal de Cervera. Barcelona: Proa, 2000, p. 122.

Si per un costat la fil-loxera entrava a l'Estat espanyol per Andalusia procedent de Portugal el 1877, també ho feia per l'Empordà el mateix any. Totes les mesures i previsions portades a terme per aturar-la van ser inútils. L'únic remei eficaç era arrencar i cremar els ceps abans que arribés l'epidèmia o quan es notessin els primers símptomes. Aquesta solució va ser altament impopular entre els agricultors, perquè no se'ls pagava cap indemnització. Així que anaven demorant l'arrencada de la vinya, s'anava estenent la plaga, fins que no va haver-hi res a fer. Amb tot, no l'arrencaven perquè els preus del vi encara eren alts.³¹

El govern espanyol, seguint els acords i les recomanacions del Congrés Internacional de Lausana i del Congrés Fil-loxèric de Madrid de l'any 1878, promulgà diverses lleis en defensa de la viticultura: destrucció del focus d'infecció, tractament químic dels ceps, prohibició de fer circular estaques i barbats... Hi hagué persones que lluitaren aferrissadament contra l'extensió de l'hemípter, com els tarragonins Joan Miret i Plàcid de Montoliu (alcalde), el figuerenc Narcís Fages de Romà i el gironí Josep Florejachs.

El governador civil de Tarragona avaluava la situació el 1881 i destacava la prevenció que van tenir els dirigents: "Afortunadament em trobo en una província en què les qüestions fil-loxèriques han estat des que es va iniciar la plaga a França a l'ordre del dia, ja que han comprès com de calamitós seria la difusió del flagell per les vinyes de la regió."³²

Tot i l'esforç d'alguns dels seus representants, l'administració pública es mostrà incapaç no solament de deturar l'insecte, sinó també d'organitzar-ne mínimament la defensa i de fer complir la llei. Les disposicions legals protectores o de prevenció foren desateses per alguns propietaris afectats. El temor als aldarulls populars, suscitats per la dràstica ordre d'arrencar les vinyes fil-loxerades, van convertir en lletra morta les mesures preventives. Si uns eren partidaris del sulfocarbonat de potassi, altres ho eren del sulfur de carboni i uns tercers d'inundar les vinyes. En el fons tots feien una mena de front comú contra els partidaris de la substitució del cep europeu per varietats immunes portades d'Amèrica del Nord. Aquesta solució, l'única que es mostrà eficaç, implicava deixar morir les vinyes atacades i efectuar una replantació posterior.³³

Per prevenir els efectes devastadors, el govern va voler apaivagar la situació, el 1881, constituint un negociat de defensa contra la fil-loxera, i el 18 de juny de 1885 es portà a terme una llei per a la vigilància, l'extinció de l'insecte i l'abonament d'indemnitzacions. Les despeses que comportaria es cobririen amb l'aportació per part de l'Estat i dels ajuntaments a raó d'una pesseta per hectàrea cultivada de vinya en cada municipi.

³¹ MEIX FUSTER, Carme. "La mort de la vinya. La catàstrofe de la fil-loxera". A *Butlletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, núm. 40. Gandesa, 2004, p. 28-29.

³² HERAS CABALLERO, Pedro; MAS ARRONDO, Carlos. *Riudoms a la...*, p. 56.

³³ GIRALT I RAVENTÓS, Emili. *Història econòmica...*, p. 240.

³⁴ AHT. Fons Cambra Agrària, Tarragona, 1881 (rg. 10002).

Per poder controlar la plantació de ceps, el governador civil de la província, Faustino A. Valledor, amb data 10 de maig de 1881 demanà als alcaldes la relació de propietaris i parcers que havien portat a terme plantacions de ceps, el nombre i la seva procedència. Es queixà que pocs alcaldes havien enviat la relació, i els donà un termini de vint dies, ja que en cas contrari "exigiré sense contemplacions [...] les greus responsabilitats als que per apatia o abandó obstaculitzen els treballs que per a la seva realització es duen a terme".³⁴

També els adreçà una altra circular en què els ordenava que des de maig fins al 31 d'octubre de l'any en curs notifiquessin al govern civil, cada quinze dies, l'aspecte que presentaven les vinyes a cada municipi referent a la fil·loxera, relacionant el nom dels propietaris que ho portaven a terme, sota una estricta vigilància dels guardes rurals; a més, els demanava que facilitessin als tècnics l'ajut que sol·licitessin i invitava la gent a no anar en contra dels informes que exigia l'Administració: en cas contrari, faria responsables del seu incompliment els alcaldes. Al mateix temps, advertia que les juntes locals estaven obligades a dur a terme els corresponents reconeixements mensuals a les vinyes, i si trobaven qualsevol símptoma de contaminació, eren compels-lits a examinar minuciosament un cep de cada quatre. Les juntes municipals de les localitats amb estació de tren (Vilaverd, Montblanc, l'Espluga de Francolí i Vimbodí) havien de vigilar cada dia les remeses de sarments que arribaven, i si en una vinya es trobaven ceps fil·loxerats calia extirpar-los sense contemplacions amb sulfur de carboni.³⁵

És a partir de la data de la circular, i a causa de la vigilància, que els alcaldes de Blancafort, l'Espluga de Francolí, Passanant, Pira, Sarraí, Santa Coloma de Queralt i Solivella van comunicar que les vinyes encara estaven en bon estat.³⁶

El 1882 foren els alcaldes de Blancafort, l'Espluga de Francolí, Rojals i Savallà del Comtat els que manifestaren que no observaven cap anomalia. El de Sarraí, Antoni Torné, amb data 2 de juliol, expressava que "el escarabajuelo" que s'ha presentat a les vinyes del municipi encara no és d'importància per les mesures que fins ara s'han dut a terme. L'alcalde de Pira també comunicà que no havia aparegut cap símptoma de fil·loxera.³⁷

3.2 Plantació de ceps

Encara que la fil·loxera es trobava estesa per França i en altres estats, el 1881 els pagesos de la Conca plantaven ceps del país. Una relació del mateix any ens ho confirma.³⁸

³⁴ *Ibidem*.

³⁶ *Ibidem* (rg. 10004; 10006; 10007).

³⁷ *Ibidem* (rg. 13001; 13002; 13003; 13006).

³⁸ *Ibidem* (rg. 12005; 12011).

RELACIÓ DE CEPS PLANTATS (1880-81)

<i>Municipi</i>	<i>Ceps</i>	<i>Municipi</i>	<i>Ceps</i>
Barberà de la Conca	13.500	Santa Coloma de Queralt	4.550
Blancafort	6.900	Santa Perpètua de Gaià	5.650
Conesa	4.500	Savallà del Comtat	12.620
L'Espluga de Francolí	28.081	Senan	2.400
Llorac	3.000	Solivella	9.600
Passanant	16.700	Vilanova de Prades	1.900
Pira	5.500	Vilaverd	2.450
Rocafort de Queralt	1.275	Vimbodí	47.300
Total			167.826

L'any següent continuaren plantant-ne:³⁹

RELACIÓ DE CEPS PLANTATS (1881-82)

<i>Municipi</i>	<i>Ceps</i>	<i>Municipi</i>	<i>Ceps</i>
L'Espluga de Francolí	12.225	Pira	5.800
Montblanc	28.000	Savallà del Comtat	3.600
Passanant	4.400	Solivella	7.400
Total			61.625

La nota curiosa va ser quan l'any 1882 va haver-hi una sequera considerable i els municipis de Blancafort, Montblanc, Rojals, Santa Coloma de Queralt i Sarraí començaren que no s'hi va registrar cap cas de fil·loxera.⁴⁰

El 1885 es publicà la llei de defensa contra la fil·loxera, i a la província funcionà una junta que orientà i inspeccionà els terrenys dels pagesos per a la prevenció de la plaga. La Junta depenia de la Direcció General d'Agricultura, i en un principi fou constituïda per persones implicades en la viticultura i propietaris de vinyes. Era presidida pel marquès de Montoliu, hisendat de Tarragona i posseïdor de vinyes als terrenys que actualment es coneixen per la Pineda, al terme de Vila-seca de Solcina, a més de terrenys adjacents a la capital de la província. També en formà part Josep Sala, de Blancafort, que en aquell temps vivia a Tarragona. Aquesta junta va dimitir per criteris divergents i el governador civil se'n nomenà president.

³⁹ *Ibidem* (rg. 9003).

⁴⁰ *Ibidem* (rg. 12005; 12011).

3.3 El fons antifil·loxèric

Amb el reial decret de 18 de juny de 1885 es creà un fons nacional per a la vigilància, l'extinció de l'insecte i l'abonament d'indemnitzacions, a raó d'una pesseta anual per hectàrea de vinya a les províncies envaïdes i de 50 cèntims a les limítrofes. A tots els pobles de la Conca hi havia vinya. Aquest impost es cobrava per trimestres.⁴¹

IMPOSTOS PER AL CONREU DE LA VINYA (1890-91)			
<i>Municipi</i>	<i>Ptes.</i>	<i>Municipi</i>	<i>Ptes.</i>
Barberà de la Conca	679,75	Rojals	22,78
Blancafort	422,23	Santa Coloma de Queralt	44,12
Conesa	89,61	Santa Perpètua de Gaià	135,43
L'Espluga de Francolí	1.534,97	Sarral	986,11
Forès	284,80	Savallà del Comtat	38,53
Llorac	53,47	Senan	28,14
Montblanc i agregats	2.847,19	Solivella	518,98
Montbrió de la Marca	141,97	Vallclara	346,03
Passanant	156,90	Vallfogona de Riucorb	123,81
Les Piles de Gaià	75,81	Vilanova de Prades	429,53
Pira	355,91	Vilaverd	203,03
Rocafort de Queralt	147,90	Vimbodí	764,63

Molts d'aquests ajuntaments es van endarrerir més d'una vegada en el pagament, i en satisfer les quantitats anteriors, més els 50 cèntims per hectàrea dels municipis on hi havia terratinents, van veure augmentat el pressupost amb una nova quota afegida. És el cas de l'Espluga de Francolí, que reclamà a l'Ajuntament de Blancafort el primer i segon trimestre de l'any 1890,⁴² o el de Barberà de la Conca, el 15 de gener de 1893, que també demanà als seus terratinents que paguessin la contribució de 1892 i els endarreriments, atès que en cas contrari es procediria a l'embargament.⁴³ El mateix succeí a l'Ajuntament de Montblanc quan ho exigí al de Pira l'any 1890.⁴⁴

⁴¹ BOPT, núm. 119 (any 1890). Segons consta, Barberà de la Conca comptava aleshores amb 679,75 hectàrees i Blancafort, amb 422,23.

⁴² ACCB. FMB. Correspondència, 1890 (rg. 7693.2).

⁴³ ACCB. FMM. Correspondència, 1893 (rg. 895).

⁴⁴ *Ibidem*.

Encara que es feien molts esforços per fer-hi front, la plaga anava avançant inexorablement,⁴⁵ fins al punt que el 1891 ja havia arribat a Salomó (Tarragonès) i a Bellvei (Baix Penedès). Davant d'aquesta alarma, el governador civil, Ramón de Mazón, el 5 de gener de 1891 va remetre una circular als ajuntaments en què els instava a vigilar que cap pagès no plantés sarments infectats de fil·loxera i expressava que, com que es tractava d'un servei de gran importància i de reconegut interès per a l'esdevenidor de la viticultura de la província, exigiria amb rigor que la responsabilitat caigués sobre els infractors.⁴⁶

Per poder controlar les plantacions, la Comissió Provincial va acordar crear uns vivers perquè els pagesos poguessin comprar ceps no fil·loxerats. Se'n van establir dos: un a Tarragona i un altre a l'Espluga de Francolí.⁴⁷

En un principi, es van repartir peus americans procedents de França de riparia, rupestris, linerea, berlandieri, jacquez, othel-lo i vialla, solonis, cordifolia i cunningham.⁴⁸

A Lleida, l'any 1891, Francesc Vidal Codina establí als Camps Elisis un viver sense control, que venia els barbats més barats que als vivers provincials. Va resultar que molts pagesos n'adquiriren de la classe triomphe, i resultaren fil·loxerats; es procedí al seu tancament i molts camperols en pagaren les conseqüències.⁴⁹ El mateix marquès de Montoliu en va comprar per a la seva finca de la Pineda: els hagué de cremar i va haver de desinfectar la terra on havia plantat les estakes.⁵⁰ Altres vegades la Comissió Provincial recomanava que els ceps fil·loxerats no s'havien de deixar abandonats a la terra, sinó que s'havien de cremar per matar l'insecte i els ous, això sí, havent avisat d'aquest fet els guardes rurals.⁵¹ A altres se'ls imposà sancions per comprar ceps sense el permís corresponent, com a Joan Cervera, de Tortosa.⁵²

3.4 Deutes contrets

Com que molts municipis no pagaven l'impost corresponent d'una pesseta per hectàrea, es demanà als pobles de la Conca els endarreriments contrets. Sabem els de l'any 1893 i els anteriors.⁵³

⁴⁵ ACCB. FMB. Correspondència, 1891 (rg. 7693.2).

⁴⁶ BOPT, núm. 12 (any 1891).

⁴⁷ BOPT, núm. 20 (any 1891).

⁴⁸ BOPT, núm. 80 (any 1891).

⁴⁹ BOPT, núm. 80; 119 (any 1891).

⁵⁰ IGLÉSIES, Josep. *La plaga de la fil·loxera i les seves conseqüències a Catalunya*. Barcelona: Barcino, 1988, p. 35.

⁵¹ BOPT, núm. 164 (any 1892).

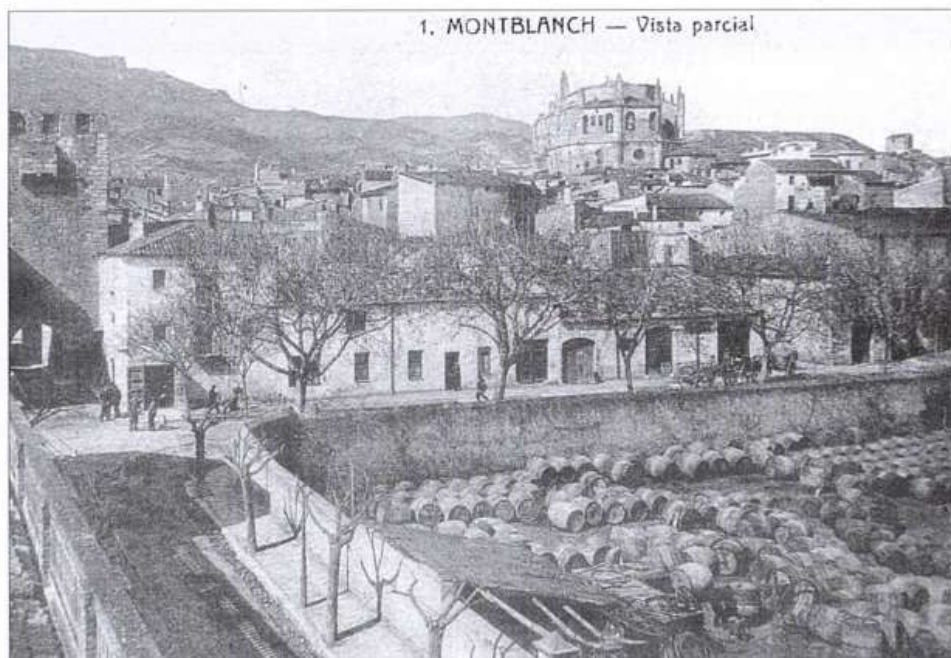
⁵² *Ibidem*.

⁵³ BOPT, núm. 174 (any 1895).

DEUTES DELS MUNICIPIS			
<i>Municipi</i>	<i>Anteriors a 1892</i>	<i>1892-1893</i>	<i>Total ptes.</i>
Barberà de la Conca	679,75	679,75	1.359,50
Blancafort	422,23	422,23	844,46
Conesa	67,21	89,61	156,82
L'Espluga de Francolí	7.436,59	1.534,97	8.971,56
Forès	356,00	284,30	640,80
Llorac	—	13,38	13,38
Montblanc	4.694,38	2.847,19	7.541,57
Montbrió de la Marca	390,42	91,97	482,39
Passanant	274,59	156,90	431,49
Les Piles de Gaià	466,10	—	466,10
Pira	1.306,37	88,99	1.395,36
Rojals	108,19	22,78	130,97
Santa Coloma de Queralt	132,36	—	132,36
Santa Perpètua de Gaià	338,58	135,43	474,01
Sarral	2.465,29	986,11	3.451,40
Savallà del Comtat	—	28,90	28,90
Senan	35,20	28,14	63,34
Solivella	1,00	69,99	70,99
Vallclara	332,54	346,03	678,57
Vallfogona de Riucorb	589,09	123,81	711,90
Vilanova de Prades	1.006,22	429,53	1.435,75
Vilaverd	406,06	203,03	609,09
Vimbodí	2.293,89	764,63	3.058,52

Com que els ajuntaments no pagaven, la Diputació recordà als consistoris que havien de ser els pagesos els més interessats que la plaga desaparegués. Per tant, els municipis havien d'ajudar la Diputació, i aquesta investigaria l'origen del mal; en cas contrari, si no disposaven dels recursos suficients, serien els mateixos camperols els qui en patirien les conseqüències. A més, advertí els ajuntaments que fessin el possible per satisfer les quotes que els corresponien.⁵⁴ Aquesta quota es pagà fins al 1896.

⁵⁴ BOPT, núm. 200 (any 1893).

Una de les imatges més antigues de Montblanch, amb bótes en primer terme

Els pagesos no solament van haver de combatre la fil·loxera, sinó que l'any 1889 van haver de suportar la plaga del mildiu, la qual va causar greus perjudicis a les economies familiars. Per combatre'l, el servei va recomanar que en 100 l d'aigua posessin 3 kg de sulfat de coure i 1 kg de calç. Aquest contratemps devia ser molt important, perquè alguns pobles de la Conca, com Blancafort, demanaren que se'ls eximis de la contribució territorial per un valor de 2.559,52 pessetes. S'adreçaren al delegat d'Hisenda, i aquest, seguint el criteri de no perdonar cap tribut, respongué que només ho havia demanat Senan, però que ajuntaments limítrofs amb Blancafort, com Barberà de la Conca, Pira i Solivella, en una situació idèntica, no s'havien queixat. Com que considerava que era un greuge comparatiu envers els altres municipis, Hisenda denegà la sol·licitud amb data 5 de febrer de 1891.

Amb tot, el mateix delegat, que va ser nomenat membre de la Comissió en la sessió del 29 de març de 1892, va reclamar al ministre de Foment les 21.438 ptes. que van ingressar a la província, assignades a la lluita contra la plaga, i el 3 de maig del mateix any se li concedí l'apel·lació.⁵⁵

⁵⁵ ACCB. FMB. Correspondència, 1891 (rg. 7693).

4. LA PREOCUPACIÓ DELS PAGESOS

4.1 La plaga arriba a la Conca

Si no n'hi havia prou amb els estralls que havia patit la pagesia amb el mildiu i el black-rot, ara era el torn de la fil·loxera. La seva presència a Catalunya no va sorprendre ningú. L'exemple de la veïna França demostrava que el seu pas era inexorable i que l'insecte travessaria fatalment els Pirineus. Tot i que Joan Miret i Terrades donava consells del que calia fer per intentar salvar les vinyes, una majoria de pagesos no se'l van escoltar. Els guanys que havien tret del vi els feien escèptics a la desaparició de la vinya. Si l'any 1883 la superfície vitícola de Catalunya havia fregat les 380.000 ha, el 1900 quedava reduïda a 185.000. El balanç final de la invasió fou la total desaparició de la vinya autòctona. Segons dades de 1909, la fil·loxera havia destruït a tot Catalunya 395.000 ha i a la província de Tarragona, 105.750. Les pèrdues foren avaluades en uns 350 milions de pessetes i la desfeta fou considerada una catàstrofe històrica.⁵⁶

El flagell anava avançant per les terres tarragonines i el 31 de maig de 1892 es va detectar a Vespella de Gaià (Tarragonès), amb 14 ceps morts i 1.000 d'envaïts. Però quins efectes nocius va comportar la plaga? Seguim el diàleg de Miquel Pont de Cervera: "La malaltia l'han solucionat amb un peu de cep que anomenen «peu americà». Als insectes en qüestió no els agraden les arrels d'aquest cep, de manera que no se les mengen. El que fem és empeltar aquest peu americà amb les varietats de raïm de la zona, perquè aquest cep, per si sol, no produeix. Cada contrada els empelta de la varietat que més s'adapta al vi que produeixen."⁵⁷

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ PONT, Miquel. *Les feines de...*, p. 112.

Com que la invasió era un fenomen irreversible, els pagesos buscaren tots els mitjans per salvar la vinya. El 1891 la Comissió Provincial aconsellava aniquilar el flagell fent uns forats prop dels ceps i injectant-hi sulfur de carboni, però el remei era més car que la malaltia.

Cost per ha

4.200 kg de sulfur de carboni a raó de 420 g per cep, valor a 42 ptes. els 100 kg	1.764 pessetes
Transport	24,50 pessetes
Obertura de clots, injectar i tapar	305 pessetes
Total	2.093,50 pessetes

Si a més, com alguns recomanaven, es posava brea líquida sobre la superfície sulfurada perquè no respirés, el cost per hectàrea era de 2.181,50 pessetes. La solució es va descartar perquè es considerava inviable.⁵⁸

Amb tot, van voler fer complir la circular de 18 de juny de 1885, on s'explicitava que per plantar vinya s'havia de notificar a l'alcaldia i a la Comissió Provincial, amb la certificació que els barbats no procedien de comarques infectades.

El 16 d'octubre de 1892, l'alcalde de Sarraí, Josep Ametlla Camell, informà que "havent tingut notícia que en aquest terme i partida del Solà ha aparegut un focus de fil-loxera en les vinyes propietat de Josep Miquel Torné i de la vídua de Josep Anton Cantó Pàmies, ho havia posat en coneixement del governador civil com a president de la Junta Provincial de Defensa de la fil-loxera. La municipalitat va quedar enterada i acordà per unanimitat posar en pràctica tots els mitjans necessaris per evitar la propagació de la tan temuda plaga".⁵⁹ Aquest focus fil-loxèric no devia ser important quan el mateix alcalde, amb data 23 de maig de 1893, comunicà a la Junta Provincial que "les vinyes de la seva jurisdicció segueixen en estat satisfactori, a excepció de les que es troben fil-loxerades".⁶⁰ D'altra banda, l'11 de juny del mateix any l'Ajuntament de Montblanc manifestà a la dita Comissió que s'havia descobert la malaltia a les vinyes d'Agustí Roig, i se li contestà amb l'enviament d'un tècnic per comprovar-ho.⁶¹ A l'alcalde de Conesa, amb data 16 de maig de 1893, li van comunicar que les vinyes havien estat reconegudes pel capatàs de la Secció de Vinyes i com a resultat s'havia descobert un focus fil-loxèric a 1 km del poble en una finca de Miquel del Pinto, amb 1.500 ceps atacats de la plaga i 200 de morts, i que a 1 km de Rocafort de Queralt, en unes vinyes de Salvador Bonet, s'havien trobat 600 ceps infectats i 100 de morts. L'alcaldia ja havia comunicat aquests fets el 16 de desembre de 1892. A la vista d'aquests ensurts, s'informà els alcaldes de Montblanc, Pira, Rocafort de Queralt

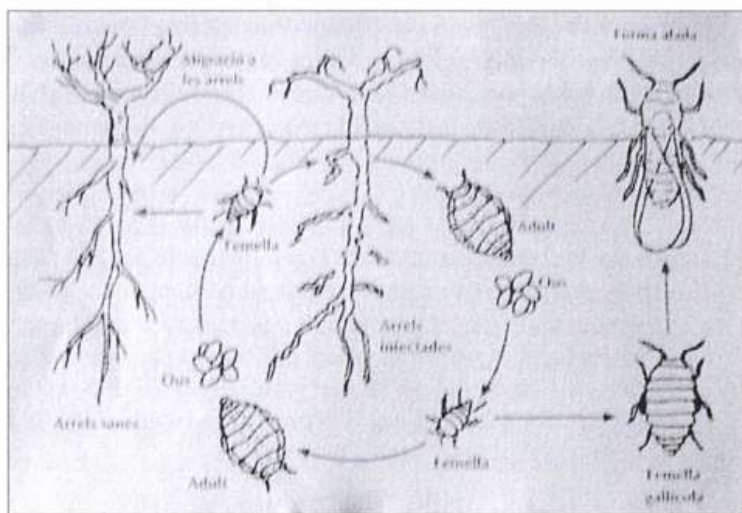
⁵⁸ BOPT, núm. 216 (any 1891).

⁵⁹ BOPT, núm. 2 (any 1890).

⁶⁰ BOPT, núm. 114 (any 1893).

⁶¹ ACCB. FMM. Correspondència, 1893 (rg. 895).

*Cicle evolutiu
de la fil-loxera
(Els vins de
Catalunya)*

i Solivella que “facin vigilar amb escrupolositat pels guardes rurals les vinyes dels respectius termes municipals”.⁶²

Amb data 20 del mateix mes, l'alcalde de Barberà de la Conca comunicà que es trobaven envaïdes les partides de Plantarga i la Closa; el de Montblanc es traslladà a la Guàrdia dels Prats, i trobà tot el terme ocupat per la plaga; a la partida Josa de Montblanc, a la finca d'Agustí Roig i Ramon Pedrol, es trobaren 400 ceps morts i 800 d'atacats. Davant d'aquests fets, la Delegació Provincial envià un capatàs i el peó Cuadrat perquè fessin un rigorós reconeixement ocular a la Conca de Barberà. A la vegada es demanaren fons estatals per lluitar contra la malaltia fil-loxèrica.⁶³

La Delegació Provincial, amb data 4 de juliol de 1893, rebé notícies que el flagell ja s'havia estès a Montblanc, a 2 km de Vilaverd, a la finca de Bernard Galofré (partida de la Solana), on es trobaren 24 ceps morts i 200 d'atacats. Davant d'aquesta situació, i tenint en compte que en altres llocs de la província havien aparegut vinyes fil-loxerades, es va fer un pressupost de 60.000 ptes. per extingir els focus de Montblanc, Porrera (Priorat) i Vallmoll (Alt Camp).⁶⁴

Com a nota curiosa, si el desencís planava sobre els ciutadans de la Conca, encara hi havia pobles que tenien l'humor de celebrar la festa major, com Vimbodí el 1893: “Sembla mentida que la celebren quan la fil-loxera deixa sentir els seus terribles efectes i tenim tants joves a la guerra de Cuba.”⁶⁵

⁶² BOPT, núm. 144 (any 1893).

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ *Ibidem*.

⁶⁵ IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària de 1879-1900. La fil-loxera a Catalunya*. Barcelona: Llibres a l'Abast, 1968, p. 204.

Tornant a l'assumpte que ens ocupa, la penúria es va anar estenent pels diversos municipis, fins al punt que l'Ajuntament de Montblanc es va veure obligat a suprimir l'enllumenat públic per manca de recursos econòmics.

El montblanquí Lluís Vives i Poblet escriu a les *Narracions històriques de la vila de Montblanc*:

Una tragèdia pitjor que els aiguats fou la malura agrària de la fil·loxera, que acabà amb tota la plantació de vinya del país i condemnà la nostra comarca, gairebé exclusivament vinatera, a una espantosa misèria... Es produïren nous èxodes com en el temps de les guerres i les pestes. Per apaivagar quelcom la fam, el nostre municipi cedí al veïnat les terres dels monts comunals dits "Plans de la Vila" i "Plans de Sant Joan" per tal que fossin sembrats amb la llavor del blat que se'ls facilitava. Però moltíssimes famílies marxaren cap al Pla de Llobregat cercant en la indústria el pa que l'agricultura els negava.

La dita d'un pagès de Barberà denotava la trista situació: "Durant deu anys, cap pagès del Priorat, ni de la Conca de Barberà va poder estrenar una camisa. Anaven embastant les velles i acabaven per semblar un cosit de petits pedaços. Però cap camisa de les nostres comarques no havia estat sencera, si no era abans de la fil·loxera."⁶⁶

També Josep Almenara descriu aquest període crític: "Aleshores començà al nostre poble la gran epopeia acomplerta en el silenci, el sacrifici i la misèria: la vinya morta fou arrencada i en el seu lloc plantats els ceps americans immunes a la fil·loxera. Això volia dir tres o quatre anys sense collites i altres tants en collites deficitàries, però aquella gesta heroica fou realitzada [...] amb el treball dur, perfidiós, que durà molts anys."⁶⁷

4.2 La responsabilitat passà als ajuntaments

Davant el fet imminent de l'extensió de la malaltia a la província, el governador civil Cayetano Pineda adreçà una circular als ajuntaments en què els advertia que havien d'informar el governador civil i la comissió municipal de defensa contra la plaga de qualsevol alteració o símptoma de malaltia que notessin, fins al punt que els propietaris de les vinyes es veïen obligats a avisar l'alcalde de qualsevol anomalia. L'alcalde ho havia de comunicar a l'autoritat provincial perquè enviés una persona qualificada i, a la vegada, avisar la Direcció General d'Agricultura, Indústria i Comerç.⁶⁸

A cada municipi es constituí la Comissió Municipal de Defensa contra la Plaga. Sabem que la de Vimbodí, el 6 de setembre de 1893, era formada per Josep Vallverdú

⁶⁶ *Ibidem*, p. 208.

⁶⁷ ALMENARA, Josep. "La fil·loxera i les seves conseqüències". A *El Baluard, Revista d'Informació Local*, Sarrià, gener-febrer 1990, any VIII, núm. 43, p. 15-18.

⁶⁸ BOPT, núm. 139 (any 1893).

Huguet, Ramon Debat Potau, Josep Amorós Llor, Lluís Roig Huguet, Antoni Gili Monné i Antoni Roig Guasch.⁶⁹

Mentrestant, la plaga anava avançant, i el 29 d'agost de 1893 es comunicà que, a diferència de Vilaverd, encara neta de l'epidèmia, l'Espluga de Francolí, a la finca de Francesc Boqué Segura, ja era delmada. Al Priorat, a Porrera, s'arrencaren els ceps, i com que era un terreny de llicorella, es va injectar sulfur de carbó en els clots dels ceps arrencats.⁷⁰

L'11 d'octubre del mateix any el governador civil cità a Tarragona l'alcalde de Montblanc i el de l'Espluga de Francolí perquè expliquessin la situació de les vinyes als seus municipis, i alhora se'ls comunicà que es disposava de 94.917,50 ptes. per a les comarques del Priorat i de la Conca de Barberà, que eren en aquells moments les més necessitades.⁷¹

Els efectes immediats d'aquesta reunió fou el nomenament d'una comissió que passà pel terme de Montblanc per efectuar inspeccions oculars sobre l'estat de les vinyes.⁷²

A la fi de 1893 ja estava infectada la comarca del Priorat, i el 1895, tota la Conca de Barberà.⁷³

4.3 La replantació

El convenciment general era deixar morir els ceps vells i replantar-ne de nous amb peus americans; encara que comportà polèmiques molt enverinades i assaigs molt costosos per part dels pagesos, no hi havia cap més remei si es volia fer ressorgir les vinyes. Tots els intents per salvar les vinyes velles no van reeixir perquè la fil-loxera les havia anorreat de forma implacable una darrere l'altra.

La solució americanista tingué els seus defensors perquè fracassaren tots els intents de salvar les vinyes velles, unes solucions que costaren molt cares als pagesos. Això encara es va veure més clar quan s'aprenqué de França com calia fer el cultiu de la nova vinya. Molts pagesos catalans anaren al Rosselló i al Llenguadoc perquè els mostressin les varietats de plantacions de ceps americans que hi havien dut a terme.

Els que es desplaçaren a França per observar les replantacions tornaren amb el dubte de decidir quins ceps eren els apropiats per replantar, ja que les classes americanes envaïen el mercat i no sabien del cert si s'adaptarien a les nostres terres i climes ni les conveniències de la producció. La varietat geològica i climàtica exigia un estudi de selecció d'espècies, a la vegada que també s'escoltaven els consells dels viveristes.

⁶⁹ ACCB. FMVI. Correspondència, 1893 (rg. 15045).

⁷⁰ BOPT, núm. 203 (any 1893).

⁷¹ BOPT, núm. 265 (any 1893).

⁷² ACCB. FMM. Correspondència, 1893 (rg. 895).

⁷³ BOPT, núm. 180 (any 1895).

Així és com ho descriu Pau Roselló Canelles, de Vimbodí: "En aquesta comarca començaren a fer la replantació l'any 1896, no prenent-ho amb molt d'interès per no tenir massa confiança en dits ceps. Els uns plantaren, els altres no fins que es va prendre una solució definitiva, tant era així que el qui no ho feia no collia ni un gra de raïm. I com que en aquest país el vi era la part de la collita més important, tots els pagesos es decidiren a la seva plantació".⁷⁴

Al juliol de 1899, la majoria de vinyes mortes per la fil·loxera a Vilaverd havien sigut arrencades i substituïdes per sembrats, i més tard per oliveres, mentre que a Lilla tots els hisendats s'afanyaren a fer rases per plantar peus americans.

Al mateix mes, el corresponsal de *La Veu de Catalunya* a Montblanc informava: "Els nostres pagesos desitjarien que fes un pam de saó per ajudar a fer créixer els ceps americans nous, que si no molts s'hauran de quedar sense empeltar".⁷⁵

L'octubre del mateix any, des de l'Espluga de Francolí el mateix corresponsal comunicava que "s'ha acabat de recollir el poc raïm que han donat els malaltissos ceps ferits de mort per la terrible i desastrosa fil·loxera. Fa vertadera llàstima de contemplar aquest país en aquesta època..., la ruïna és total i avui ningú pot comptar amb la protecció del govern, ni amb el compliment de les lleis sobre condonació de tributs als terrenys devastats per la plaga". Corroborava el corresponsal que els propietaris, sentint-se abandonats, "es preparen per fer les plantacions de ceps americans en arribar l'hivern".⁷⁶

La Renaixensa, a l'octubre de 1900, diu de Solivella: "El terme és fil·loxeat de manera que no es collirà res i com que aquí no hi pot haver res més que ceps, tothom es prepara a passar sis o set anys de vertadera misèria." El dia 11 d'octubre de 1901, el mateix corresponsal deia del poble: "Ha acabat l'operació de la verema, cosa que ha passat gairebé desapercebuda per tothom, puix que són molt clars els ceps del terme que tenen alguns raïms. De manera que se'ns presenta un hivern molt trist i molt magre".⁷⁷

Als pagesos, per la seva idiosincràsia, els costà molt decidir-se, i la desconfiança era un aspecte a tenir present; per tant, les replantacions inicials no foren del tot satisfactòries, ja que sorgiren molts inconvenients, tenint en compte les dificultats que van trobar els viticultors francesos. Com deia García de los Salmones, agrònom en cap de la província de Logronyo, referent a la replantació, "les decepcions sofertes a França pels propietaris rurals, que en un principi es dedicaren a la reconstrucció de les vinyes malmeses per la fil·loxera, foren tan nombroses i generals que van causar, en molts llocs, pèrdues de consideració".⁷⁸

⁷⁴ ROSELLÓ CANELLES, Pau. "Relació i memòria de quan es presenta la padèmia de les vinyes titulada la fil·loxera". *Vimbodí, Butlletí Cultural*, any VII, núm. 38, Vimbodí, octubre 1987, p. 10-12.

⁷⁵ IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària...*, p. 206.

⁷⁶ *Ibidem*.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 207.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 242.

Malgrat la davallada que va tenir el conreu de la vinya, aquesta no començà a recuperar-se fins al 1917, tal com es reflecteix en l'anotació següent:⁷⁹

HECTÀREES DEDICADES A LA VINYA (1904-20)				
	1904	1909	1917	1920
Tarragona	98.250	70.800	77.240	81.250
Catalunya	216.280	215.720	236.056	240.861

Fer la replantació requeria temps i tècnica: molts pagesos plantaven per mimetisme del veí o convençuts per xarlatans de les fires de Montblanc, l'Espluga de Francolí o Sarraí. L'any 1900 Josep M. Perelló, de Reus, comunicava en un anunci que tenia 100.000 ceps americans *Riparia* per vendre a preus molt econòmics i donava les instruccions necessàries per empeltar; per fer les compres més atractives, proporcionava gratuïtament la ràfia i el màstic necessaris.⁸⁰ Aquest 1900, a Montblanc es van empeltar més de 200.000 ceps, i a l'Espluga de Francolí les plantacions de ceps americans anaven en augment, malgrat que els pagesos s'hi resistien perquè la fil-loxera encara no havia mort tots els ceps.⁸¹

Si el període de la invasió es caracteritzà per un exagerat individualisme i un evident recel entre els vinyaters, amb una oposició autèntica entre els alts directius de l'agricultura i els agricultors, el temps de la replantació, potser alligonsats per la desgràcia comuna, es distingí per una col·laboració entre els catalans interessats per la vinya i els tècnics.⁸²

Encara que semblés que els pagesos tenien interès a replantar, de les 875 ha que hi havia de vinya entre sana i fil-loxerada el 1899 al partit judicial de Montblanc, només se n'havien replantat 50.⁸³

4.4 La plantació i distribució dels barbats

En un principi, veient la resistència dels pagesos a arrancar la vinya, la Secció Provincial de Plagues del Camp va acordar distribuir gratuïtament als pagesos que ho sol·licitessin els barbats disponibles als vivers provincials.

⁷⁹ *Història econòmica de la Catalunya contemporània*. S. XIX, V. I. La formació d'una societat industrial. Barcelona, 1994, p. 232.

⁸⁰ BOPT, núm. 7 (1890).

⁸¹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1592, Tarragona, 21 abril 1900.

⁸² IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària...*, p. 54-57.

⁸³ HERAS CABALLERO, Pedro; MAS ARRONDO, Carlos. *Viticultura i fil-loxera...*, p. 54-57.

La Secció Provincial, sense perdre temps, comunicà als pagesos de la Conca que els facilitaria a preus molt mòdics planter de ceps americans de les classes Riparia, Solonis, Violla, Rupestris, Cordifolia, Cunningham i Jacquez.⁸⁴

Les vinyes s'anaven arrencant i replantant, però els camperols no n'estaven gaire convençuts. Així, amb data 9 d'octubre de 1894, el senador per Tarragona Josep Salvany va adreçar una carta a la Secretaria de l'Estat demanant ajut per als treballs antifil·loxèrics que es duïen a terme.

Un membre de la Comissió Provincial, el Sr. Sala de Blancafort, propugnà que els alcaldes dels municipis on s'havien de replantar ceps americans fessin una relació on constés la superfície de cada partida, el nom i el domicili dels propietaris, a fi i efecte de portar a terme estudis d'adaptació dels nous ceps.⁸⁵ La solució no es va assolir.

Per poder donar bon servei als pagesos, es va acordar remetre el 25% de barbats del total provincial al viver de l'Espluga de Francolí i oferir-los gratuïtament als camperols que ho havien sol·licitat. S'envià un tècnic perquè seleccionés les varietats de barbats més aptes per plantar en els terrenys previstos.⁸⁶

Als pagesos que ho van demanar se'ls notificà que entre l'1 i el 15 de febrer de 1895 podien passar a retirar a l'Espluga de Francolí (a la partida Parets Altes) un màxim de les classes següents:⁸⁷

CLASSES DE CEPES REPARTITS PEL MINISTERI D'AGRICULTURA (1895)		
<i>Varietat</i>	<i>Barbats</i>	<i>Estagues</i>
Riparia comuna	90	600
Riparia Gloria	90	600
Riparia Tormentosa	7	280
Rupestris comuna	50	120
Rupestris Martin	45	50
Rupestris Forvorth	—	5
Rupestris Porte Taylor	—	10
Ruoestris Ganzin	—	10
Berlandieri	5	—
Solonis	5	50

⁸⁴ BOPT, núm. 302 (any 1893).

⁸⁵ *Ibidem*, núm. 297 (any 1894).

⁸⁶ *Ibidem*, núm. 19 (any 1895).

⁸⁷ *Ibidem*, núm. 24 (any 1895).

⁸⁸ *Ibidem*, núm. 298 (any 1895).

⁸⁹ *Ibidem*, núm. 271 (any 1896).

El 1895 hi havia aproximadament uns 190.000 barbats disponibles per distribuir a les comarques més afectades de la província. La majoria eren als vivers de Tarragona i de l'Espluga de Francolí. Els pagesos de la Conca, però, només podien fer la comanda per emprar les varietats Riparia Grand Glabre, Riparia Ramond, Rupestris de lot, Rupestris Guiraud i Camay Couderc.⁸⁸

Per incentivar els pagesos a canviar de ceps, es van distribuir altra vegada ceps gratuïtament perquè es temia que els camperols n'adquirissin en altres vivers i que fossin fil-loxerats.

El 13 de novembre de 1896 es distribuïren gratuïtament a l'Espluga de Francolí les estakes de les varietats següents: Grand Glabre, Ramond, Rupestris Guiraud, de lot, Aramon x Rupestris Gauzin núm. 2 i Camay Couderc.⁸⁹

Aquesta vegada foren tantes les peticions que a finals d'any la Comissió Provincial no va poder atendre la gran demanda de barbats que es va fer.⁹⁰

Davant d'aquesta situació, el governador civil, que era president de la Comissió, s'excusà i va prometre que el proper any hi hauria més barbats i a un preu més econòmic.⁹¹ A poc a poc els agricultors anaren guanyant confiança envers l'Administració.

A la vegada que es fixaren unes normes per a la distribució, de cada varietat es formaren lots, que no podien tenir menys de cinc plantes, tant de barbats com d'estaques, i els ceps no podien ser destinats a llocs fil-loxerats.

Aquests foren els lots d'estaques que es van fer servir a l'Espluga de Francolí:⁹²

- 5 de Riparia Grand Glabre
- 34 de Riparia Ramond
- 15 de Rupestris de lot
- 5 de Rupestris Guiraud
- 24 de Gauzin núm. 2
- 17 de Camay Couderc

4.5 Preus de les estakes i barbats americans

Si en un principi el repartiment del barbat o estaca va ser gratuït, amb el temps s'hi va posar un preu mòdic i sortiren competidors en preu i classes. És el cas de Josep Soler, dels Pallaresos, que oferia barbats de les classes Riparia Gloria i Aramon a meitat de preu.⁹³ Altres vegades alguns camperols volgueren anar pel seu compte i establir un viver propi, com a Vilaverd, on el 1900 unes cinquanta persones van constituir la

⁸⁸ Ibídem, núm. 297 (any 1896).

⁸⁹ Ibídem, núm. 11 (any 1896).

⁹² Ibídem, núm. 300 (any 1896).

⁹³ BPT. Hemeroteca, *Diario del Comercio*, núm. 1306, Tarragona, 9 gener 1900.

Societat d'Agricultura per servir-se ells mateixos els barbats a millor preu.⁹⁴ Com que la misèria abundava, els pagesos de Blancafort es queixaven que els prenién els barbats que havien plantat i en alguns llocs havien desaparegut abans de ser plantats.⁹⁵

L'any 1897, un jornal d'home es pagava a 2,50 ptes./dia, el de la dona 1 pta./dia, i el de peó més la mula 4 ptes./dia.⁹⁶ Amb aquests sous no es podia fer gaire cosa.

En part, els preus de les estaques i barbats van anar en relació amb els jornals i amb els preus agrícoles.⁹⁷

PREU DEL CENTENAR DE LES VARIETATS D'ESTAQUES I BARBATS (1897)		
<i>Nom</i>	<i>Estaques</i>	<i>Barbats</i>
Riparia Gloria	2,75	1,43
Riparia Ramond	4,77	1,61
Riparia Cinerea	2,25	1,16
Rupestris Martin	4,13	1,57
Rupestris comuna	3,45	0,95
Rupestris Taylor	3,54	1,51
Rupestris de lot	5,06	2,07
Berlandieri	36,11	19,00
Solonis	3,33	1,15

Amb data 6 d'agost de 1898, els alcaldes van ser avisats que a Reus es portaria a terme un congrés vitícola sobre empeltadors de ceps i la classe d'empelts que calia posar a cada barbat.⁹⁸

Anys més tard (1902), la vinya va haver de suportar malalties (malura i mildiu) que feien que el vi no fos de qualitat. Aprofitant la ignorància dels pagesos, el viverista Rafael Mir Díaz, de Sant Sadurn d'Anoia, es presentà amb un aparell fumigador per combatre les malalties que en aquells moments afectaven la vinya i als arbres fruiters, i digué als camperols que no es necessitava ni calç, ni sulfat de coure, ni sofre.⁹⁹

⁹⁴ *Ibidem*, núm. 139, 25 gener 1900.

⁹⁵ *Ibidem*, núm. 1347, 27 febrer 1900.

⁹⁶ BOPT, núm. 49 (any 1897).

⁹⁷ *Ibidem*, núm. 271 (any 1897).

⁹⁸ ACCB. FMVI, Correspondència, 1898 (rg. 15.046).

⁹⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 2287, Tarragona, 20 abril 1902.

4.6 Conseqüències de la dissort

La desaparició de la vinya no fou general, sinó localment escalonada, de manera que sempre va haver-hi una extensió en producció més o menys equivalent a la meitat de la que existia abans del flagell. Un viticultor i tota una comarca podien tenir la malaureja d'haver perdut la vinya i les últimes collites, però el magatzemista i l'exportador de vi sempre van tenir on poder comprar el vi. La infecció es va manifestar a clapes, amb cercles delmats i altres amb la vinya vella que encara aguantava i produïa.

Per tant, a l'Empordà es deuria arribar a la total replantació molt abans que a la Conca de Barberà. En línies generals, la interferència de ceps en diversitat productiva, comarca per comarca, es prolongà ben bé una vintena d'anys. Aquesta circumstància contribuï a evitar que l'enfonsada fos simultània a tot Catalunya i prengué el caràcter de desfeta en el món agrícola.¹⁰⁰

Un altre factor fou l'existència de reserves monetàries acumulades pels pagesos durant l'anterior etapa de prosperitat, gràcies a la qual pogueren disposar de mitjans per efectuar ràpidament les noves plantacions. Cal no oblidar que durant un cert temps, fins al 1892, els termes municipals no fil·loxerats van tenir la possibilitat de continuar fruit de la bona conjuntura que oferia el mercat exterior de vins.

L'actitud de la pagesia de la Conca davant l'extensió de la plaga fou gairebé la mateixa que la de la resta del Principat. El país estava més preocupat pel baix preu que registraven els vins i alcohols i pel pagament dels impostos que no pas per la pèrdua d'una part de la collita, fet que no els era nou ni desconegut per les freqüents inclemències meteorològiques i les adversitats d'altres malalties de les vinyes.

Si no hi havia especial preocupació per l'extensió del brot fil·loxèric, tampoc no hi havia gran interès a replantar de nou la vinya morta perquè els pagesos no manifestaven una excessiva inclinació per substituir els ceps autòctons pels americans, ja que pensaven que els costos que l'operació els reportaria no serien productius a causa de la cotització que presentava el vi. Creien que s'haurien d'endeutar per replantar les vinyes i que no podrien pagar els tributs que Hisenda els demanava, i si arribava el moment que se'ls embargaven les finques, el millor hauria estat no replantar.¹⁰¹

Les repercussions de la plaga foren profundes en tots els ordres. Molts llocs de la comarca (a la Conca estricta) tornaren a replantar els barbats; altres, com a la Segarra tarragonina, foren ocupades per cereals; algunes terres quedaren ermes, convertides en garriga, i altres en bosc. A Santa Coloma de Queralt, on no van replantar, els cereals i la creació de la indústria tèxtil foren la salvació de la població.¹⁰²

Semblava que, envaïda la Conca i havent-hi escassetat de vi, aquest aniria car, però fou a l'inrevés: els preus van ser ruïnosos, a part que l'Estat va voler imposar el tribut de cinc cèntims per litre. Davant d'aquest fet, la Comissió Provincial, el 22 de

¹⁰⁰ IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària...*, p. 48.

¹⁰¹ SERRA CENDRÓS, G. "Montblanc. De la febre...", p. 181-234.

¹⁰² *Història econòmica de Catalunya*, p. 240.

juny de 1893, dirigí un comunicat al govern en què li feia avinent la gran quantitat de vi que es trobava per vendre i exposava que els viticultors es veurien arrossegats a la ruïna i a la misèria si les Corts no acceptaven la lliure circulació del vi en tot el territori peninsular i no posaven cap altre impost que el de la contribució territorial. Raonava que per fugir d'aquest carreró sense sortida era indispensable que es declarés la lliure destil·lació de vins i circulació d'alcohol vínic i que es tanquessin les fàbriques d'alcohol industrial, perquè així es guanyaria en salut i a la vegada s'evitaria una competència deslleial.¹⁰³

Estroncada l'exportació de vins a França i amb dificultats en el mercat interior, el vi havia davallat a preus inferiors al de cost. A més, el 1888 es pretenia establir un impost especial sobre aiguardents i alcohols d'entre 80 i 120 ptes./hl. El malestar, per tant, era evident.

Des de l'Espluga de Francolí es notificava que les fàbriques d'esperit i aiguardent eren tancades, que no hi havia compradors i que calia suprimir l'impost sobre alcohols si no es volia arruïnar completament la Conca, ja que eren molts els arbitris que el pagès suportava, a més de l'inconvenient que França havia tancat les fronteres al vi per les adulteracions que s'havien portat a terme.

Un propietari de Riudoms redactà un full intítulat "Viticultors a defensar-se", on proposava crear un moviment de concentració de pagesos per fer front a les taxes que escanyaven l'agricultura.

Per aquest motiu, es van fer una sèrie de reunions a Riudoms mateix i a Reus per aconseguir la supressió dels cinc cèntims. Alertaven que calia conservar els drets existents que hi havia en la importació d'alcohol industrial i fer tractats comercials per afavorir la viticultura: "Sense vi no hi ha pa per aquest país, ni carn, ni qualsevol vestit perquè essent la província essencialment vinícola, amb el valor del vi s'han de portar a terme totes les necessitats, en cas contrari la fam, la misèria i l'emigració serien inevitables."¹⁰⁴

Els recaptadors de tributs no pogueren aconseguir els seus objectius, perquè es trobaren amb la resistència passiva de la pagesia, que es negava a atendre els pagaments, fins al punt que hi hagué aldarulls en algunes poblacions de la Conca.

S'ha de constatar que la fil·loxera no va desaparèixer del tot de la Conca (actualment encara perdura en vinyes abandonades en marges i pedregals), però el que sí que va desaparèixer fou el cep europeu. La fil·loxera fou el símbol de la mort de l'agricultura tradicional.¹⁰⁵

La dècada dels noranta fou l'època de les grans turbulències arreu d'Europa, a la ciutat i al camp. Foren els anys de la penetració del sindicalisme en el món rural i, per tant, de la modernització dels conflictes agraris. Els aldarulls populars van haver de deixar pas a manifestacions i accions reivindicatives, alhora que es qüestionà el paper

¹⁰³ ACCB, MSO. Correspondència, 1893 (rg. 2609).

¹⁰⁴ HERAS CABALLERO, Pedro; MAS ARRONDO, Carlos. *Viticultura i fil·loxera...*, p. 67.

¹⁰⁵ IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària...*, p. 67.

dirigent dels capdavaners respecte a les reformes estructurals, en especial als de la propietat de la terra.¹⁰⁶

Les dades següents fan reflexionar sobre com quedà la Conca a l'hora de verificar la repoblació de la vinya i la producció rendible després de les plantacions portades a terme a partir del 1900.¹⁰⁷

EVOLUCIÓ DE LA PRODUCCIÓ I DE LA SUPERFÍCIE CONREADA ABANS I DESPRÉS DE LA PLAGA	
Producció hl/ha abans de la fil·loxera	13
Producció hl/ha l'any 1900	6
Des del 1900	
Superfície total cultivada (en ha)	30.224
Superfície de vinya en producció (en ha)	13.100
Superfície de vinya repoblada (en ha)	1.100

La repercussió a la Conca d'aquesta situació va ser molt forta. Els vins van caure immediatament de preu, fins al punt que en aquest temps es comercialitzaren els preus més baixos que mai no s'havien pagat. Tot i que el límit septentrional de la vinya varià molt poc entre abans i després de la fil·loxera, la superfície de la circumscripció de la Conca es va reduir a l'anomenada Conca estricta, i a Catalunya va començar una tendència de signe contrari a la que havia prevalgut durant dos segles. Les contrades més afectades, on no fou possible restablir la vinya o substituir-la per altres conreus, van patir una forta emigració i quedaren, com les Muntanyes de Prades i el Priorat, mig despoblades. No costa gaire imaginar amb quin pessimisme molta gent mirava el camp després d'una batzegada tan terrible.

S'obrí una crisi general de l'agricultura: "Fins al 1892 el vi era un dels pocs productes que assolien preus remunerats, però el seu anorreament podia dur a la desesperació. Malgrat tot, va haver-hi qui estava convençut que la riquesa perduda no era irrecuperable, i que, després de la nova replantació i les labors necessàries, es tornaria al restabliment de les vinyes en les terres més propícies. Només una constància heroica, una fe infinita en l'esforç del treball, va fer possible que aquells que no s'enfonsaren definitivament tornessin a reprendre la feixuga tasca de repoblar les vinyes, amb les inacabables contrarietats pròpies de la inexperiència i de les dificultats d'adaptar-se a les noves tècniques."¹⁰⁸

¹⁰⁶ CAMPO JORDÀ, Ferran del. *La plaga fil·loxèrica a Catalunya: aproximació històrica*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1986, p. 238.

¹⁰⁷ HERAS CABALLERO, Pedro; MAS ARRONDO, Carlos. *Viticultura i fil·loxera...*, p. 75.

¹⁰⁸ *Història econòmica de Catalunya*, p. 242.

L'esforç dut a terme fou tan intens que l'any 1910, quan la fil-loxera no havia complert encara la seva tasca destructiva, tornava a haver-hi a Catalunya 215.706 ha de vinya, és a dir, el 53% del que hi havia hagut abans. Encara més: la nova vinya eliminà alguns defectes o inconvenients de les antigues plantacions. L'antiga *vinya espessa*, aquella que havia de ser treballada a mà, va cedir l'espai a *vinyes bancalades* i amb menor densitat de ceps per hectàrea, que van donar més rendiment.

L'escassa (a vegades nul·la) fertilització del sòl amb fems i brossa fou canviada a poc a poc per la utilització regular d'adobs químics. En aquest punt, els francesos, que ja s'havien trobat amb aquestes dificultats i hi tenien una llarga experiència, recomanaven que la brisa, un cop extret el vi, podia ser utilitzada com adob per a la vinya, tal com es feia al departament francès d'Hérault. El motiu era que aquestes restes contenien aproximadament un 80% de matèria orgànica, un 10% de matèria mineral, d'un 3 a 3,5% de nitrogen, d'un 0,8 a 1% d'àcid fosfòric i d'un 3 a un 3,5% de potassa. Si a cada cep se li posés, com feien ells, de 800 a 900 g d'aquesta matèria, mesclats amb uns 200 g de superfosfat, resultaria un adob excel·lent i s'estalviarien molts diners.¹⁰⁹

Amb les noves tècniques, a principis de segle XX la producció de vi a Catalunya era ja superior als tres milions d'hectolitres, més o menys la meitat de la de 1889, i el rendiment mitjà per hectàrea, que abans de la plaga es calculava en uns 13 hl, passava a 17 hl durant el quinquenni 1905-1910.

Cal fer esment sobre les relacions socials que comportà la fil-loxera. Moltes finques, en què la vinya era quasi l'únic conreu, en poc temps esdevingueren ermots i foren venudes a baix preu a membres de la pagesia urbana o parcel·lades entre petits pagesos o antics parcers. Això comportà una nova distribució de la propietat i un canvi de personatges en les relacions socials. Altres finques en propietats d'hisendats, que pogueren construir unes reserves durant la llarga etapa de prosperitat anterior, es mantingueren intactes o foren engrandides amb l'annexió de les terres dels més desprevinguts.¹¹⁰

La desfeta social que la fil-loxera comportà a la població ajuda a entendre el triomf de la candidatura republicana en les eleccions del novembre de 1903.¹¹¹

Aquesta crisi profunda es mantingué fins als voltants de 1923, quan la producció agrícola augmentà considerablement gràcies sobretot al convenciment que els pagesos plantessin ceps americans; però la recuperació agrícola, i en general tota l'activitat econòmica, va ser accelerada per la conjuntura fortament expansiva com a conseqüència de la Primera Guerra Mundial.

¹⁰⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 6460, Tarragona, 28 gener 1903.

¹¹⁰ *Història econòmica de Catalunya*, p. 242-243.

¹¹¹ BPT. Hemeroteca. *La Justicia*, núm. 53, Tarragona, 10 novembre 1903.

5. ELS MALEÏTS IMPOSTOS

5.1 Les classes d'impostos

L'impost és un tribut que recau sobre el contribuent per poder subvenir la despesa pública o privada. Aquesta aportació rebia diversos noms: contribució, contingent, consums, quota... Malgrat que als pagesos els preocupava replantar la vinya, l'Estat no abaixà la guàrdia i es convertí en un enemic latent als ulls dels pagesos.

Les entitats oficials (Estat, Diputació, municipi) necessitaven per al seu funcionament aportacions dineràries, que els contribuents havien de satisfer. L'establiment d'un sistema modern d'hisenda es va realitzar lentament i va constituir un dels problemes claus de l'economia espanyola. Al llarg del segle XIX es van detectar desequilibris profunds entre ingressos i despeses, cosa que dificultà econòmicament altres sectors, alhora que va afectar les relacions comercials amb l'exterior i amb la inversió pròpiament dita.

La revolució liberal volia transformar el sistema fiscal en racional. Per això les Corts de Cadis (1812) implantaren l'obligatorietat de contribuir a les despeses de l'Estat en proporció amb els ingressos generats; però la restauració absolutista de Ferran VII va abolir la legislació liberal i els esdeveniments polítics que vingueren van impedir portar a terme la reforma que es demanava. Es va haver d'arribar al 1845, quan el ministre d'Hisenda Alejandro Mon es va fer càrrec de la qüestió.

La reforma de Mon va consistir a simplificar el sistema fiscal i suprimir una sèrie de petits impostos. El sistema tributari es va constituir a base d'impostos directes, indirectes, monopolis fiscals i altres ingressos. No s'hi van incloure les rendes de treball i de capital. La novetat va ser l'establiment d'uns principis per repartir la càrrega tributària.

Aquest sistema no fou suficient per cobrir les necessitats de l'Estat. Els pressupostos estatals sempre es tancaren en descobert, a excepció dels anys 1876, 1882, 1893 i 1899.

El dèficit es finançava amb deute públic, que cada vegada anava a més. L'augment continu del deute provocava l'endarreriment permanent de l'Estat.

Els ingressos eren escassos: la contribució urbana, rústica i pecuària no equilibrava els còmputos estatals. Les despeses, a més de les pròpies de l'Administració consignades en els pressupostos, es generaven principalment pel deute. L'origen d'aquests dèbits, que l'Estat espanyol va arrossegar durant tot el segle, provenien de la guerra de la Independència i del regnat de Carles IV. Amb la pèrdua de les colònies americanes, l'Estat va deixar d'ingressar grans quantitats de diners efectius. Si a la disminució de la recaptació hi afegim la despesa militar i les inversions necessàries per a l'adaptació a la modernització econòmica i política, l'esdevenidor no es veia massa clar.

Demandar impostos sempre ha estat difícil, i més quan els contribuents es trobaven en greus dificultats. Si traslладem aquestes dificultats en el temps a què es refereix aquest treball, no és estrany que existís una gran aversió a les administracions que requerien els tributs quan la societat passava per greus dificultats econòmiques.

Amb tot, l'Estat espanyol, l'any 1902, era el país d'Europa que pagava menys tributs per habitant, tal com es pot apreciar en la relació següent:

ÍNDICE D'IMPOSTOS			
<i>Estats</i>	<i>Percentatge</i>	<i>Estats</i>	<i>Percentatge</i>
Espanya	42,20	Alemanya	64,06
Portugal	53,30	Àustria-Hongria	68,80
Suècia i Noruega	54,50	Anglaterra	79,00
Itàlia	55,50	França	87,59
Bèlgica	57,07		

Com manifestava la premsa, "si érem la nació d'Europa que pagava menys impostos, era degut a la falta de riquesa i als costums tributaris, sobretot a les desigualtats i deficiències en el seu repartiment, fins al punt que si aquestes adversitats es corregissin, la tributació seria més suportable i no hauríem que pagar sempre els mateixos. Era necessària una reestructuració econòmica".¹¹²

A l'hora de repartir els impostos, es va emprar com a model l'estat de la població de 1887, que fou el màxim a què arribà la Conca.

¹¹² PAREDES, Javier. *Historia contemporánea de España (siglo XIX)*. Barcelona: Ariel, 1998, p. 344.

IMPOSTOS QUE ES PAGAVEN A LES ADMINISTRACIONS ¹¹³

<i>Administració</i>	<i>Procedència</i>
Estat	Contribucions: - rústica - pecuària - consums (menjar, beure...)
Diputació	Percentatges de l'anterior
	Pesos i mesures
	Cèdules personals (50%)
Municipi	"Làmines"
	Cèdules personals (50%)
	Arbitris locals

5.2 Implantació dels tributs

La llei del 23 de maig de 1845 s'ocupava d'una de les qüestions fonamentals de la reforma tributària de Mon, l'anomenada *Contribución de bienes inmuebles, cultivo y ganadería*. Aquesta llei establia un sistema de contribució sobre la propietat on es combinava una distribució de contingent (*cupo*) amb una recaptació de quota. Això comportava estendre la contribució territorial directa a tot l'Estat.

D'acord amb la llei, el Ministeri d'Hisenda fixava anualment el rendiment total de l'import i el contingent que corresponia a cada província. Les administracions d'hisenda, després de la conformitat de les diputacions, ho repartien entre els ajuntaments. Les juntes pericials de cada municipi establien, segons els marges fixats per la llei, la quota que s'havia d'aplicar a cada propietari per tal d'assolir el contingent municipal assignat.

A escala municipal, el procés s'iniciava amb l'avaluació de la riquesa imposable, la qual s'obtenia, en un principi, a partir de les declaracions simples dels propietaris, que més tard foren jurades. A continuació els perits classificaven les terres del municipi en classes (regadiu, secà, vinya, oliveres...) i qualitats (primera, segona, tercera i quarta), i posteriorment, sobre la base dels vuit o deu darrers anys. Hom calculava el terme mitjà del producte i les baixes d'explotació per unitats de superfície de cada classe i qualitat de terra. La diferència entre producte i baixes donava el líquid imposable. El conjunt d'aquests càlculs establien l'anomenada *cartilla evaluatoria*, de l'aplicació de la qual a les diferents classes i qualitats de terres declarades per cada propietari en resultava el total que havia de pagar cadascú. Aquestes relacions passaren més tard a intitular-se *amillaramiento*.

¹¹³ Elaboració pròpia.

La complexitat d'un sistema contributiu que barrejava una distribució de contingent amb un cobrament de quota, l'excessiu protagonisme municipal en el repartiment i en el cobrament final de l'impost, la manca d'un cadastre jurídic independent de la finalitat contributiva que considerés "el amojonamiento y el deslinde previo" de les parcel·les i el fet que l'estimació de la riquesa imposable es basés en les declaracions jurades dels mateixos propietaris donaren peu a tota mena de desequilibris contributius i d'ocultacions.

Edicto de 1.ª cobranza

 Zone
de Montblanc

Término municipal
de *San Carlos*

D. Juan Giró, Recaudador de Contribuciones
en la indicada Zona.

HAGO SABER: Que publicado en el "Boletín Oficial" de esta provincia el anuncio fijando los días en que ha de verificarse la cobranza ordinaria del período voluntario correspondiente al cuarto trimestre del año actual, la de este término tendrá lugar en esta localidad los días once y doce de Setiembre desde las horas de comienzo.

Lo que hago público para conocimiento de los interesados, en cumplimiento á lo prevenido en el artículo 35 de la Instrucción de 26 de Abril de 1900.

Tarragona á 27 de Octub. de 1902

† The following are the $\mathbb{R}$ -module structures:

*Publiquese y fijese este edicto en las Casas Consistoriales y demás parages de costumbre de esta
ciudad.*

M. Alcalde

© 2000 Blackwell Science Ltd

*Edicte del
recaptador
on fixava la
data de
cobrança dels
tributs (Arxiu
Comarcal de
la Conca de
Barberà)*

Els desequilibris contributius tenien l'origen en el repartiment del contingent per províncies que feia l'administració de l'Estat i en la forma com es feia la distribució posterior entre els municipis. A part que l'Estat seguí un criteri arbitrari en la designació de contingents, el problema més preocupant va ser l'ocultació, que podia ser absoluta o relativa. L'ocultació absoluta consistia a declarar menys terres i, per tant, a no fer figurar determinades extensions en el llibre d'amillament. L'ocultació relativa es limitava a declarar classes i qualitats de terres inferiors a les que realment es posseïen; en aquesta van sortir afavorits els grans propietaris.¹¹⁴

5.3 Utopia en la reducció d'impostos

Davant de l'evident davallada d'ingressos que representava la desfeta de les vinyes, l'Estat no volia renunciar a cap tribut perquè les necessitats més imminents l'ofegaven i, d'altra banda, havia de mantenir les guerres a Cuba i a les Filipines, entre d'altres situacions.

Els pagesos amb les vinyes delmades no es trobaven en condicions de pagar, ja hi havia prou feina per viure i sortir-se'n. Amb aquestes perspectives, el 10 d'abril de 1894 es presentà al Congrés dels Diputats a Madrid un projecte de llei, signat per diputats que militaven en partits polítics diversos i alhora oposats, que recollien els acords de l'Assemblea de Terrassa (7 de gener de 1894) per rebaixar la contribució territorial de les vinyes fil·loxerades.

Al gener de 1895, l'Institut Agrícola de Sant Isidre va fer una excepció als estaments legislatius sobre moratòries i condonació d'endarreriments a les corporacions i contribuents que tinguessin deutes amb l'Estat, ja que aquest problema es feia asfixiant per moments. Com deia Josep Zabaleta referint-se a les vinyes fil·loxerades, "és absurd pensar que pugui tributar una riquesa que es troba extingida".¹¹⁵

Sembla que l'Estat vulgué reaccionar davant les reclamacions que rebia per tots costats. Així, el 16 d'abril de 1895, el ministre J. Navarro Reverter publicà el reial decret anomenat *Condonación de la contribución territorial*, a partir del qual reconeixia que les terres delmades per una calamitat pública (entre les quals, les destruïdes per la fil·loxera) restaven exemptes de la contribució. L'alegria dels viticultors va ser efímera, perquè al final s'indicava que el "Tesoro no tendrá perjuicio alguno, ya que la índole del tributo es de cupo fijo". Dit en altres paraules: si no cobrava l'impost per un costat, l'Estat el cobraria per un altre.

El reial decret esmentat establia que els particulars podien reclamar davant els ajuntaments la condonació del pagament de la contribució territorial com a resultat del flagell, i que el mateix calia que fessin els ajuntaments davant la diputació pro-

¹¹⁴ SEGURA MAS, Antoni. "Els amillaments: una font per a l'anàlisi de la propietat de la terra a la segona meitat del segle XIX". A: *Estudis d'història agrària*, vol. 8. Barcelona: Curial, 1983, p. 235-240.

¹¹⁵ IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària...*, p. 221-225.

vincial i aquesta en relació amb el govern. La Diputació de Barcelona va formular un expedient en què sol·licitava la rebaixa de contribucions dels terrenys afectats dins de la seva demarcació. El nombre de municipis sol·licitants ultrapassava el mínim exigint per la llei, i la Delegació de Finances era favorable a la pretensió dels perjudicats per la plaga. Si tenim present que el parer del Consell de Ministres es decantà també en aquest sentit, tot feia pensar que la resolució seria presentada com un fet i, per tant, els pagesos podrien respirar esperançats.¹¹⁶

La Diputació de Barcelona encarregà al diputat Marc Mir la confecció d'un dossier provincial on s'havien de recollir els diferents expedients de cada municipi. L'estiu de 1895 la tasca ja s'havia enllestit: l'informe conclouia que la província havia de deixar de pagar 783.087 ptes., les quals haurien de ser assumides per altres províncies espanyoles. La proposta fou bloquejada al Congrés i s'elaborà un projecte de llei que preveia l'exempció de la contribució durant cinc anys per a tots aquells terrenys replantats amb vinya americana. També reflectia que els terrenys pagarien segons el tipus de cultiu i que les baixes de la contribució no es repartirien entre la resta de veïns de cada localitat.

Finalment, una real ordre acceptà una rebaixa de la quota fixa municipal, amb la qual cosa es feia efectiva la reducció del volum total de la contribució dels municipis; però l'alegria va durar poc, atès que la minva de la quota s'havia de dur a terme de forma individual i moltes persones no l'exerciren. L'Estat tornà a exigir altra vegada els deutes contrets.¹¹⁷

Com volia reduir els impostos si es necessitaven quantitats ingents de diners per sufragar la despesa militar de Cuba i les Filipines?

5.4 La qüestió de Cuba i les Filipines

Mentre hom debatia el moment crític que travessava la qüestió econòmica, l'exèrcit espanyol es trobava combatent a ultramar.

Què significà la guerra d'ultramar per a Espanya a finals del segle XIX? Les illes de Cuba, Filipines i Puerto Rico eren les restes del que havia estat un imperi colonial. Allà hi havien fet carrera civils, militars i generals prestigiosos, com Valeriano Weyler i Martínez Campos. A més dels vincles afectius, hi havia interessos materials, i molts capitals s'havien format en negocis cubans, malgrat que el desig d'independència dels líders nacionalistes donà peu a la guerra que ja havia esclatat el 1868.

Cánovas va intentar dominar la sublevació amb la força militar, però va morir assassinat el 1897 sense aconseguir-ho. Per apaivagar la situació, Sagasta féu algunes concessions als sollevats de Cuba; però el govern dels Estats Units hi va interve-

¹¹⁶ *Ibidem*.

¹¹⁷ SAUMELL SOLER, Antoni. *Viticultura i associacionisme a Catalunya. Els cellers cooperatius del Penedès (1900-1936)*, Tarragona: Diputació de Tarragona, 2002, p. 99.

ELS EFECTIUS A ULTRAMAR

Cuba (de l'1 de març de 1895 al 10 de febrer de 1897):

40 generals	664 caps
6.185 oficials	179.174 soldats
Total: 186.063 persones	

Puerto Rico (de l'1 de març de 1895 al 10 de febrer de 1897):

3 generals	25 caps
178 oficials	4.507 soldats
Total: 4.713 persones	

Les Filipines (del 16 de setembre de 1896 al 3 de gener de 1897):

6 generals	84 caps
684 oficials	25.049 soldats
Total: 25.823 persones	

Total d'efectius a Ultramar

49 generals	773 caps
7.047 oficials	208.730 soldats
Total: 216.599 persones	

Baixes (fins al 20 de desembre de 1896):

1.130 soldats
577 soldats a causa de ferides
10.475 soldats a causa de la febre groga

Insurrectes:

13.303 morts
3.563 ferits
975 presoners ¹¹⁸

En la darrera desena de desembre de 1897, hi havia als hospitals de Cuba els següents espanyols afectats per malalties:

Febre groga: 1.570
Disenteria: 345
Paludisme: 4.550
Tifus: 544
Tuberculosi: 991
Altres malalties: 16.108
Ferits: 200
Total 24.308 ¹¹⁹

¹¹⁸ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 47, Tarragona, 24 febrer 1897.

¹¹⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario de Reus*, núm. 12, Tarragona, 16 gener 1897.

nir el 1898 per exigir a l'Estat espanyol que concedís la independència total. Arran d'aquesta qüestió, esclatà una breu confrontació entre els dos estats, en què Espanya va perdre una bona part de l'esquadra naval, desballestada a Cavite i a Santiago de Cuba.

La derrota davant dels Estats Units va obrir els ulls dels espanyols davant les deficiències del país. El convencionalisme en la forma de governar, l'endarreriment econòmic i el malestar social engendrat féu exclamar a Joaquim Costa: "La España antigua está muerta." Encara que els intel·lectuals espanyols de la generació del 98 alçaren la veu de protesta, les solucions que es van adoptar foren poques.

Davant les adversitats, el govern espanyol no va tenir més remei que finançar un conflicte que en aquells moments li venia gran. Com que a l'Estat espanyol li mancaven recursos monetaris, va haver de demanar diners als ciutadans i oferir-los un interès que s'acostava al 30%.

Si aquestes quantitats eren vitals per a l'Estat, que abocà a la conflagració quantitats immenses de diners, era lògic que no pogués pagar l'interès tan elevat que va prometre. Amb data 20 d'agost de 1893 acordà abonar el 35% del capital més interessos junts,¹²⁰ i el mateix va succeir el 1894¹²¹ i el 1895.¹²² molts ciutadans que deixaren diners a l'Estat, entre d'altres alguns de la Conca, es van sentir defraudats, cosa que va fer augmentar la desconfiança envers les institucions.¹²³

Cánovas i Navarro Reverter estaven més preocupats per buscar recursos per a la guerra que per solucionar els problemes polítics. Tant fou així que els rebels cubans sabien que els espanyols no guanyarien per les armes. La tàctica que portaren a terme els nadius va ser de refusar els enfrontaments i exhaurir els recursos econòmics que hi aportaven. Pensaven que els seria impossible aguantar el desgast humà per massa temps, i davant d'aquesta situació el govern espanyol no tindria més remei que abandonar aquelles províncies.

Quan el 1896 les lluites d'ultramar es trobaven en plena efervescència, la delegació d'Hisenda envià una circular a tots els alcaldes demanant-los que fossin diligents en pagar els tributs perquè l'Estat pogués subvenir les necessitats més imminents. Els alcaldes de la Conca reberen aquesta circular per fer front a les quantioses despeses que suposava el manteniment de l'exèrcit a les terres d'ultramar.¹²⁴

El 1897, en no poder obtenir més diners dels subterfugis que va posar l'Estat en funcionament, el Banc d'Espanya va avançar 347 milions de pessetes i els va convertir en bons del Tresor Espanyol per donar seguretat que es cobrarien.¹²⁵ També va recórrer a crear obligacions de duanes "per valor de 200 milions de pessetes, les

¹²⁰ BOPT, núm. 181 (any 1893).

¹²¹ BOPT, núm. 37 (any 1894).

¹²² BOPT, núm. 225 (any 1895).

¹²³ BOPT, núm. 181; 196 (any 1893).

¹²⁴ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 61, Tarragona, 12 març 1897.

¹²⁵ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 82, Tarragona, 6 abril 1897.

quals es gastarien a mesura que es necessitessin".¹²⁶ Va prorrogar el contracte d'arrendament de les mines d'Almadén amb la casa Rostchild, quan encara no havia finit l'anterior tracte, signat el 1873, i va rebre 600 milions del pressupost estatal.¹²⁷

El 1896 es comptabilitzaren els diners que es devia a la tropa: 662.865.000 ptes. per quatre mensualitats a l'exèrcit, a part de 34 milions pagats per interessos de préstecs. Si es té en compte que abans ja s'havia efectuat un emprèstic de 400 milions, no era estrany que els oficials que havien contret malalties a Cuba haguessin de pagar-se ells mateixos el viatge en retornar a la Península per guarir-se, perquè l'Estat no se'n podia fer càrrec. S'arribà a un punt en què tots els reclutes a qui tocava servir a ultramar en quedaven exempts si pagaven 1.500 pessetes.¹²⁸

L'animadversió al servei militar era unànime, però només els que disposaven de diners podien trobar un substitut. A Tarragona un dels que s'encarregava de recollir-los era Pere Martí Sabaté.¹²⁹

El 1898, l'arquebisbe de Tarragona, Tomàs Costa i Fornaguera, encomanà als capellans que recaptessin diners per a les tropes destinades a Amèrica. A la vegada, féu a mans que despertessin el zel dels feligresos per poder subvenir a les quantioses despeses nacionals.¹³⁰

Amb la derrota a les Filipines i a Cuba, Espanya va quedar sense esquadra i no va tenir més remei que signar la pau de París el 1899, on va haver de renunciar a les possessions anteriors, juntament amb Puerto Rico. Per fer-nos una idea del poder naval de l'Estat espanyol i dels Estats Units, Espanya havia destinat a Cuba 65 unitats navals i els americans, 99.¹³¹ A més, a les Filipines hi havia 67 unitats de l'esquadra espanyola davant de 83 de l'americana.¹³²

Aquests entrebancs van provocar una crisi amb responsabilitats polítiques, encara que la premsa va fer decantar l'opinió pública. Una sèrie de persones, les de la generació del 98, van ser molt crítiques amb el govern. La situació feia albirar el que més tard seria la I República.

El cost de la guerra de Cuba es va xifrar en 750 milions de duros (3.750 milions de pessetes).¹³³

¹²⁶ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 113, Tarragona, 13 maig 1897.

¹²⁷ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 120, Tarragona, 21 maig 1897.

¹²⁸ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 794, Tarragona, 16 novembre 1897.

¹²⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 794, Tarragona, 16 novembre 1897.

¹³⁰ BOPT, núm. 107 (any 1898).

¹³¹ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 84, Tarragona, 10 abril 1898.

¹³² BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 104, Tarragona, 4 maig 1898.

¹³³ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1.158, Tarragona, 14 gener 1899.

SOLDATS DE LA CONCA MORTS A CUBA		
Població	Nom	
Blancafort	Antoni Miret	Josep París Masip ¹³⁴
Conesa	Joan Celma Soler ¹³⁵	
L'Espluga de Francolí	Josep Boqué Pons ¹³⁶ Ramon Trullols Sales ¹³⁸	Josep Bosch Fargas ¹³⁷
Forès	Francesc Duch Soler ¹³⁹	
Montblanc	Josep Cabré Serret ¹⁴⁰ Antoni Rius Net ¹⁴² Eugeni Costa Carreras ¹⁴⁴ Lluís Esplugues Cartanyà Baudili Gisbert Romeu Antoni Molner Roig Manel Queraltó Esteve Joaquim Roig Ferrer Ventura Rosich Bulló Maties Tous Dalmau Mateu Queraltó Saumell (de Lilla)	Salvador Pedrol Lloses ¹⁴¹ Francesc Alomà Alandó ¹⁴³ Maties Pau Dalmau Maties Farriol Abelló Ramon Masalles Sans Martí Roselló Prats Maties Roca Torruella Josep Roselló Domingo Antoni Salvat Roselló Francesc Folch Dalmau Eugeni Carreras Costa Pere Cases Comes
Rocafort de Queralt	Antoni Ballesté Plana ¹⁴⁶	Josep Duch Andreu ¹⁴⁷
Santa Coloma de Queralt	Joan Bartolí Esteve ¹⁴⁸	
Sarraf	Jeroni Potau Torné ¹⁴⁹	
Vilaverd	Raimon Cortiella Busquets ¹⁵⁰	

¹³⁴ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 558, Tarragona, 14 març 1897.¹³⁵ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 584, Tarragona, 10 març 1897.¹³⁶ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 583, Tarragona, 7 març 1897.¹³⁷ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 588, Tarragona, 14 març 1897.¹³⁸ Ibidem.¹³⁹ Ibidem.¹⁴⁰ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 738, Tarragona, 9 agost 1897.¹⁴¹ Ibidem.¹⁴² Ibidem.¹⁴³ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 583, Tarragona, 7 març 1897.¹⁴⁴ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 584, Tarragona, 10 març 1897.¹⁴⁵ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 588, Tarragona, 14 març 1897. FUENTES PEREA, Lluís. "El cost humà de la Guerra de Cuba a Montblanc". A *Aplec de Treballs*, núm. 30, Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2012, p. 117-133.¹⁴⁶ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 583, Tarragona, 7 març 1897.¹⁴⁷ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 584, Tarragona, 10 març 1897.¹⁴⁸ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 738, Tarragona, 9 agost 1897.¹⁴⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 588, Tarragona, 14 març 1897.¹⁵⁰ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 584, Tarragona, 10 març 1897.

SOLDATS DE LA CONCA REPATRIATS DE CUBA		
Població	Nom	
Blancafort	Ramon París Sala ¹⁵¹	Manel Badia ¹⁵²
L'Espluga de Francolí	Ramon Coll ¹⁵³ Antoni Rull ¹⁵⁵ Joan Vernet ¹⁵⁷ Francesc Fort Bonet ¹⁵⁹	Josep Fonoll ¹⁵⁴ Jaume Torres ¹⁵⁶ Joan Civit ¹⁵⁸
Montblanc	Quirico Miquel ¹⁶⁰ Josep Blasi Martí ¹⁶¹	Ramon Palau
Rojals	Antoni Serra	Antoni Ollé ¹⁶²
Solivella	Antoni Masalias	Andreu Picon ¹⁶³
Vilanova de Prades	Pau Sans ¹⁶⁴	
Vilaverd	Ramon Andreu Oller ¹⁶⁵	
Vimbodí	Tinent Torres Manel Nadal Caixal Josep Escoté Masdeu	Salvador Termens Mestres Josep Caixal Llurba Ramon Pujol Menasanch

¹⁵¹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1175, Tarragona, 3 febrer 1899. Aquest soldat hi era des del 1894.

¹⁵² *Ibidem*.

¹⁵³ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1175, Tarragona, 3 febrer 1899.

¹⁵⁴ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1171, Tarragona, 29 gener 1899.

¹⁵⁵ *Ibidem*.

¹⁵⁶ *Ibidem*.

¹⁵⁷ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1167, Tarragona, 25 gener 1899.

¹⁵⁸ *Ibidem*.

¹⁵⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 19, Tarragona, 22 gener 1897. Pertanyia al cos de tiradors Alfonso XIII i va quedar cec.

¹⁶⁰ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 198, Tarragona, 2 març 1899.

¹⁶¹ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 1181, Tarragona, 10 febrer 1899. Va arribar ferit i se li assignà la quantitat de 30 ptes.

¹⁶² BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 1182, Tarragona, 11 febrer 1899.

¹⁶³ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 1171, Tarragona, 31 gener 1899.

¹⁶⁴ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 1171, Tarragona, 29 gener 1897.

¹⁶⁵ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 19, Tarragona, 22 gener 1897.

¹⁶⁶ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1196, Tarragona, 28 febrer 1899.

SOLDATS DE LA CONCA REPATRIATS DE LES FILIPINES		
Població	Nom	
L'Espluga de Francolí	Josep Ferran Vilà ¹⁶⁷	Joan Barrabeig ¹⁶⁸
Montblanc	Antoni Miró	Emili Sabaté ¹⁶⁹
Santa Perpètua de Gaià	Joan Armenjac ¹⁷⁰	
Solivella	Jaume Llorens ¹⁷¹	
Vimbodí	Josep Duch	

Qualsevol soldat de la Conca, si podia defugir del servei militar, feia tot el possible per no servir a files. L'esperit català era generalment de no servir de forma altruista, i més en aquell temps, quan els diferents conflictes no eren propicis. Per aquest motiu, per curar-se en salut els joves els "quintaven" entre els 17 i els 30 anys, seguint les ordenances del 1800; amb tot, si se'n podien deslliurar pagant una certa quantitat, la feien efectiva.

La corrandà que anava de boca en boca ens ho confirma:

Quants noiets se'n despedien / per haver d'anar a la guerra
perquè aquí en aquesta terra / només hi van els pobres;
els rics es queden a casa / disfrutant amb alegria
perquè tenen caixa oberta / per pagar els tres-cents drets.¹⁷³

5.5 Impostos estatals

Les contribucions es satisfien a partir de la valoració dels béns que corresponien a cada ajuntament, ja fossin de rústica, pecuària o urbana. Aquests tributs es posaren al dia mitjançant la reforma fiscal de Mon l'any 1845, com ja s'ha esmentat.¹⁷⁴

Els consistoris enviaven la relació de finques amillarades aprovades per unes juntes municipals i verificades per unes comissions provincials, i Hisenda els donava un valor teòric que servia per imposar el tribut corresponent. Aquest sistema va permetre

¹⁶⁷ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1163, Tarragona, 20 gener 1899. Va retornar en el vaixell *Cachemira*.

¹⁶⁸ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1165, Tarragona, 22 gener 1899.

¹⁶⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1156, Tarragona, 12 gener 1899.

¹⁷⁰ *Ibidem*.

¹⁷¹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1165, Tarragona, 22 gener 1899.

¹⁷² BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1156, Tarragona, 12 gener 1899.

¹⁷³ RECASENS LLORT, Josep. *Blancafort. Aspecte social 1800-1912*, Blancafort: Ajuntament de Blancafort, 1992, p. 52.

¹⁷⁴ TAMAMES, Ramón; GALLEGÓ, Santiago. *Diccionario de Economía y Finanzas*. Madrid: Alianza Editorial, 1996.

la interferència de les oligarquies locals, perquè els grans propietaris controlaven els ajuntaments i podien influir damunt les autoritats locals i de la província. A l'Estat no se li escapava que s'exercia una doble ocultació de la propietat: en l'extensió de les finques i en la qualitat de la terra. Fou la primera vegada que es donà valor als béns i, a partir d'aquesta valoració, s'implantaren les anomenades *contribucions*.

Confeccionades les relacions, Hisenda les enviava als ajuntaments respectius, que les exposaven durant vuit dies al públic perquè hi fessin les reclamacions convenients.

L'alcalde de Sarra, Josep M. Teixidó, a l'hora d'exposar la quota a pagar en el termini indicat (any 1891-92), demanà als alcaldes de Solivella, Cabra, Barberà de la Conca, Rocafort de Queralt, Montbrió de la Marca i Forès que els terratinents passessin per l'Ajuntament, on estaven exposats els tributs que havien de pagar.¹⁷⁵

Moltes vegades, els ajuntaments feien el desmemoriat a l'hora d'enviar les avaluacions dels amillaments; però l'administració d'Hisenda els ho reclamava, ja que contràriament era impossible efectuar els rebuts corresponents.

Confeccionar per primera vegada la relació d'impostos sobre els béns materials els venia de nou, i era fins a cert punt lògic que els ajuntaments es retardessin en el moment d'enviar les relacions a Hisenda. És el cas de Solivella, que el 26 de març de 1895 va rebre l'avís que no alentís l'enviament de les llistes d'amillaments i donà un termini de vuit dies per a tal fi; en cas contrari, els serien aplicades les responsabilitats que determinaven les lleis vigents.¹⁷⁶

Malgrat les moltes advertències, els ajuntaments feien cas omís de les recomanacions d'Hisenda, i com que l'Administració es trobava mancada de recursos perquè la relació de béns amillarats no arribava, el 2 de març de 1896, amb un to més sever, comunicà als alcaldes que no permetria més dilacions en les relacions contributives.¹⁷⁷

Per promoure el pagament i descobrir el frau que l'Administració pensava que es trobava encobert pels contribuents, l'abril de 1895 va posar a la pràctica el sistema que els que rectificuessin la riquesa contributiva en un termini de sis mesos i paguessin les quantitats que devien al Tresor, rebrien per part de l'Administració importants descomptes, i posava els exemples següents:

1. Compradors de béns nacionals

Els que devien dos terminis de 5.000 ptes. cadascun i no haguessin satisfet les quantitats corresponents durant tres o quatre anys d'interessos respectivament, si pagaven el que devien en un termini de sis mesos es beneficiarien del següent:

Pels interessos del primer venciment: 2.400 ptes.

Pels interessos del segon venciment 1.800 ptes.

Total de benefici: 4.200 ptes.

Total a pagar: 10.000 ptes. - 4.200 ptes. = 5.800 ptes.

¹⁷⁵ BOPT, núm. 150 (any 1891).

¹⁷⁶ ACCB. FMSO. Correspondència, 1895 (rg. 2609).

¹⁷⁷ ACCB. FMVI. Correspondència, 1896 (rg. 15045).

Sarrià fou un dels pobles més afectats pel flagell de la fil·loxera

2. Corporacions locals que fins al 30 de juny de 1894 fossin deutores a Hisenda amb un total de 60.000 ptes.

Si pagaven abans del 31 de desembre:

Pel primer termini, rebaixa del 70%: 21.000 ptes.

Pel segon termini, rebaixa del 50%: 15.000 ptes.

Total de benefici: 36.000 ptes.

Total a pagar: 60.000 ptes. – 36.000 ptes. = 24.000 ptes.

3. Per a anualitats anteriors a la data en què havia estat denunciat

$656,25 \times 10 \text{ anys} = 6.562,50 \text{ ptes.}$

Interessos de demora al 6% dels 10 anys anteriors: 2.165,60 ptes.

Tercera part de la multa: 416,66 ptes.

Total de benefici: $6.562,50 + 2.165,60 + 416,66 = 9.144,76 \text{ ptes.}$ ¹⁷⁸

Més facilitats l'Estat ja no en podia donar.

Com que no n'hi va haver prou amb aquestes bonificacions, en comprovar que la manca d'ingressos era notable, el 1898 l'Estat decidí deixar-se de bonificacions i passar a gravar el 20% les contribucions rústiques i pecuàries.

Davant d'aquest fet, que representava un augment considerable per a les butxaques del pagès, l'Institut Català de Sant Isidre presentà un recurs i solament es va augmentar el 10% per a l'exercici 1898-99.¹⁷⁹

¹⁷⁸ Ibidem.

¹⁷⁹ ACCB. FMM. Correspondència, 1899 (rg. 899).

5.6 Exemple de pagament de la contribució del 1892

Per tenir una referència del que es pagava per contribucions, a continuació es mostra la de l'any 1892. De l'import total, es deduïa el 20,25% de la rústica i pecuària, i el 23% de la urbana.¹⁸⁰

PAGAMENT DE LA CONTRIBUCIÓ DE 1892						
<i>Població</i>	<i>Rústica</i>	<i>Pecuària</i>	<i>Total</i>	<i>Urbana</i>	<i>Total</i>	<i>Total pagar</i>
Barberà de la Conca	50.885	2.747	53.632	9.100	62.732	12.815,24
Blancafort	36.234	2.553	38.787	4.653	43.440	8.829,32
Conesa	28.446	703	29.149	1.796	30.945	6.262,36
L'Espluga de F.	104.333	6.465	110.798	26.817	137.615	28.299,23
Forès	19.461	1.754	21.215	1.978	23.193	4.700,27
Llorac	12.486	552	13.038	1.140	14.178	2.871,41
Montblanc	171.133	13.575	184.708	63.960	248.668	52.604,68
Montbrió de la M.	24.104	350	24.454	864	25.318	5.276,91
Passanant	32.565	430	32.995	2.339	35.334	7.163,13
Les Piles de Gaià	18.865	1.116	19.981	2.154	22.135	4.493,10
Pira	23.979	640	24.619	2.304	26.923	13.308,45
Rocafort de Queralt	15.901	1.272	17.173	3.753	20.926	4.297,35
Rojals	15.872	2.608	18.480	1.533	20.013	4.067,67
Sta. Coloma de Q.	35.940	2.270	38.210	22.163	60.373	12.740,24
Sta. Perpètua de G.	40.950	2.655	43.605	2.855	46.460	9.385,42
Sarral	65.451	6.463	71.914	20.752	92.666	19.278,05
Savallà del Comtat	14.235	900	15.135	1.658	16.793	3.409,40
Senan	14.318	886	15.204	1.396	16.600	3.479,84
Solivella	50.131	3.587	53.718	6.872	60.500	12.305,02
Vallclara	24.267	845	25.112	4.900	30.012	6.173,42
Vallfogona de R.	10.604	862	11.466	1.494	12.960	2.637,04
Vilanova de Prades	43.389	846	34.235	3.906	38.142	7.747,91
Vilaverd	26.526	1.398	27.924	8.524	36.448	7.533,86
Vimbodí	80.263	1.738	82.001	8.774	90.775	18.424,48

¹⁸⁰ BOPT, núm. 134 (any 1891).

Des de l'exercici 1894-95, del total a pagar, es va incloure l'1% de constrenyiment de cobrança, més el 5% per a l'Administració, i la part de quota i recàrrec corresponent.

En un principi els tributs es cobraven per trimestres i, després, per semestres. L'impagament representava anar a l'embargament, del qual es parlarà més endavant.

Per estimular la recaptació, l'Estat feia responsables subsidiaris els ajuntaments que tenien deutes contrets amb l'Administració, i a la vegada feia els regidors responsables dels saldos deutors i, en casos extrems, embargava les propietats dels regidors.

El 27 de gener de 1894, Hisenda avisà l'alcalde de Blancafort, Joan Rodríguez, que l'Ajuntament devia els impostos de 1899 a 1904 i, abans d'instruir el corresponent expedient, l'invitava a pagar el deute.¹⁸¹ Com que això no fou possible, embargaren les propietats dels regidors, i fins al 1930, quan era alcalde Antoni París Iborra, no es va alçar l'embargament.¹⁸²

També als infractors se'ls aplicava la llei sense contemplacions. Així, el 3 de febrer i el 5 de juliol de 1893 s'imposà als veïns de Montblanc Josep Miró Sans i Maties Gilabert Pellicer unes multes per defraudació de la contribució industrial de 47 ptes. i 90 ptes., respectivament. Se'ls donà un termini de cinc dies per pagar-les.¹⁸³

Que el govern necessitava diners era evident: el 22 de gener de 1900, quan el tresorer d'Hisenda prengué possessió del càrrec, invità l'alcalde de Montblanc a ingressar la major part de diners possibles. El batlle li contestà "que faria tot el possible per portar a terme algun ingrés, però l'advertia que la població es trobava completament arruïnada a causa de la fil·loxera".¹⁸⁴

La pressió dels grans terratinents, molt ben representats a tots els nivells de l'aparell de l'Estat, va frustrar en un primer moment tots els intents de formar un cadastre parcel·lari. No s'aconseguí més equitat tributària amb la llei del 1900, que exclouïa els ajuntaments d'intervenir en els amillaraments, la confecció dels quals passà a Hisenda, i transformà la contribució de quantitat fixa municipal a contribució individual.

5.7 La contribució industrial

L'import que es gravava per contribució industrial es referia als oficis i als establiments de venda al públic que hi havia a cada població. L'impost més important provenia de la fabricació d'alcohols i aiguardents. Per la quota que es pagava, se sap en quines poblacions es dedicaven a aquests afers.

Seria llarg explicitar la relació de contribuents industrials. A efectes d'informació s'han escollit uns quants contribuents dels anys 1894 i 1895.

La circulació de l'alcohol era controlat, com testifiquen Francesc Contijoch Griñó i Gabriel Masip Gomà, ambdós de Montblanc, que demanaren autorització

¹⁸¹ ACCB. FMB. Correspondència, 1894 (rg. 7693).

¹⁸² ACCB. FMB. Correspondència, 1930 (rg. 7683).

¹⁸³ ACCB. FMM. Correspondència, 1893 (rg. 895).

¹⁸⁴ ACCB. FMM. Correspondència, 1900 (rg. 901).

per poder-ne transportar.¹⁸⁵ L'elaboració d'alcohols es trobava en municipis on el vi representava l'ingrés més important.¹⁸⁶

CONTRIBUCIÓ INDUSTRIAL (1894)		
<i>Noms i cognoms</i>	<i>Població</i>	<i>Quota anual</i>
Joan Rosanes Foguet	Barberà de la Conca	1.076 ptes.
Antoni Remolà Civit	Blancafort	831,60 ptes.
Josep Balaña Homs	L'Espluga de Francolí	575,20 ptes.
Miquel Boqué Anguera	L'Espluga de Francolí	1.456,80 ptes.
Pau Franquès Cortada	L'Espluga de Francolí	927,20 ptes.
Pau Llauredó Montserrat	L'Espluga de Francolí	887,20 ptes.
Joan Torres Franqués	L'Espluga de Francolí	1.114,80 ptes.
Antoni Amorós Sugrañes	Montblanc	417,68 ptes.
Pau Calvet Queralt	Montblanc	709,20 ptes.
Francesc Contijoch Griñó	Montblanc	1.436,80 ptes.
Jaume Dalmau Batlle	Montblanc	724 ptes.
Ramon Iborra Batlle	Montblanc	745,60 ptes.
Gabriel Masip Gomà	Montblanc	1.014 ptes.
Rafel Aluja Benet	Montbrió de la Marca	108 ptes.
Ramon Tarragó Borràs	Montbrió de la Marca	104,40 ptes.
Antoni Mateu Giné	Pira	368 ptes.
Antoni Cortada	Sarral	108 ptes.
Antoni Padró Torres	Sarral	106,38 ptes.
Pau Potau Barrot	Sarral	122,20 ptes.
Antoni Badia Sans	Solivella	760 ptes.
Maties Palau	Solivella	667,20 ptes.
Josep Josa Masip	Vallclara	234 ptes.
Francesc Abelló	Vilanova de Prades	907,20 ptes.
Josep Boada	Vimbodí	1.066 ptes.
Francesc Forcades Vallverdú	Vimbodí	928 ptes.
Isidre Pont Plana	Vimbodí	1.120 ptes.
Lluís Roig Huguet	Vimbodí	1.118,40 ptes.

¹⁸⁵ ACCB. FMM. Correspondència, 1893 (rg. 895).

¹⁸⁶ BOPT, núm. 17 (any 1894); ACCB. FMM. Correspondència, 1894 (rg. 895).

Al maig del mateix any, Hisenda demanà a l'Ajuntament de Montblanc la relació de fabricants d'aiguardent amb la quantitat a destil·lar per poder aplicar la quota corresponent. No cal dir que molts van declarar per sota de la producció.¹⁸⁷

RELACIÓ DE FABRICANTS D'AIGUARDENT DE MONTBLANC (1894)

<i>Nom i cognoms</i>	<i>Capacitat (litres)</i>	<i>Percentatge (%)</i>	<i>Quota (ptes.)</i>
Ramon Iborra Batlle	1.654	23	380,42
Jaume Dalmau Batlle	1.852	23	425,96
Gabriel Masip Gomà	2.397	23	551,31
Francesc Contijoch Griñó	3.392	23	780,16
Pau Calvet Queralt	1.620	23	372,60
Agustí Pedrol Poblet	1.300	22,4	291,20
Antoni Amorós Sugrañes	1.816	10	187,04
Maties Palau Casanovas	2.029	10	202,90
Pau Pascual Jové	2.263	10	226,30

L'any 1895 va disminuir considerablement la relació de persones que es dedicaren a elaborar alcohol.¹⁸⁸

RELACIÓ DE FABRICANTS D'ALCOHOL DE LA CONCA (1895)

<i>Nom i cognoms</i>	<i>Població</i>	<i>Quota (ptes.)</i>
Josep Contijoch Poblet	Barberà de la Conca	162,00
Antoni Remolà Civit	Blancafort	778,80
Ramon Batalla Rodón	L'Espluga de Francolí	688,40
Joan Casals Solé	L'Espluga de Francolí	638,80
Pau Franqués Cortada	L'Espluga de Francolí	1.188,80
Josep Contijoch Poblet	Montblanc	744,00
Gabriel Masip Gomà	Montblanc	276,00
Pau Pascual Jové	Montblanc	560,00
Antoni Mateu Giné	Pira	352,00
Joan Torné	Sarraf	320,00
Ramon Català	Vilanova de Prades	98,28

¹⁸⁷ ACCB. FMM. Correspondència, 1894 (rg. 895).

¹⁸⁸ BOPT, núm. 112 (any 1891).

Alambí existent quan es remodelà el Consell Comarcal de la Conca de Barberà

Si els pagesos no guanyaven diners, els que vivien d'ells no venien o no facturaven. A continuació hi ha alguns exemples d'insolvents davant d'Hisenda.¹⁸⁹

ACTIVITATS PRODUCTIVES AFECTADES PER LA CRISI FIL·LOXÈRICA				
<i>Població</i>	<i>Nom i cognoms</i>	<i>Indústria</i>	<i>Data insolvència</i>	<i>Import (ptes.)</i>
Santa Coloma	Mateu Esplugas Sanou	Sabater	17-1-1891	7,10
Santa Coloma	Josep Esplugas Llauredó	Sabater	—	28,40
Santa Coloma	Antònia Riba Lamich	Llevadora	19 1-1891	29,28
Sarral	Josep Figueras Gras	Ferrer	17-1-1891	13,98
Sarral	Tarragó i Cia	Botiga calçat	17-1-1891	30,60
L'Espluga	Francesc Pagès Bassar	Metge	24-4-1891	35,16
L'Espluga	Josep Porta Parés	Sastre	24-4-1891	10,82
Montblanc	Josep Roselló Roselló	Rajoler	5-8-1892	40,23
Montblanc	Josep Roselló Piré	Molí pinsos	5-8-1892	15,75
Montblanc	Maties Cortés Torredemé	Fuster	5-8-1892	18,36
Montblanc	Jaume Roig Rosell	Metge	5-8-1892	69,96
Montblanc	Miquel Vendrell Montseny	Cafeter	5-8-1892	87,46
Montblanc	Maties Roig Salvadó	Adroguer	5-8-1892	19,24
Vilaverd	Tomàs Esteve Vilarrasa	Fuster	5-8-1892	3,79

¹⁸⁹ BOPT, núm. 210 (any 1892).

5.8 Els maleïts consums

L'impost dels anomenats consums fou creat l'any 1845. Reunia els diferents tributs indirectes en els articles de primera necessitat (sal, alcohol...). Van ser molt impopulars per l'alça de preus que van ocasionar.

Aquest impost, suprimit en aparença per l'alçament progressista del 1854, fou implantat pel govern per mitjà d'altres conductes, la qual cosa produí revoltes per tot l'Estat espanyol el 1856. Novament abolits el 1868 per les juntes provincials, foren restablerts el 1870. L'any 1911 el govern de Canalejas va intentar suprimir-los.

Els consums van ser uns tributs que recaptava l'Estat i revertien íntegrament en els municipis. El seu repartiment es basava en el cens de població de cada ajuntament. Es modificaven cada deu anys d'acord amb el nombre d'habitants.

A l'hora de tributar, els pobles es classificaven en dues categories: els de menys de 1.000 habitants i els de més de 1.000. Els seus ingressos representaven les dues cinquenes parts del total dels pressupostos estatals.¹⁹⁰

No cal dir que s'inventaren totes les formes per recaptar diners. El repartiment de cada poble sortia de:

1. El cànon dels consums d'acord amb el tipus de gravamen amb referència al cens (ex.: 555 habitants x 1,4% = 777)
2. La imposició de la sal, que era la quarta part dels consums.
3. El tribut de l'alcohol, que gravava la vinya que hi havia al terme municipal i equivalia a la meitat de la sal.

Els consums suplien en part les contribucions i completaven les atencions municipals, alhora que eren uns dels principals ingressos que rebia el municipi. El recaptador era l'encarregat de cobrar-los després de percebre'n un percentatge. Es percebién per semestres.

En el quadre de la pàgina següent es relacionen els de l'any 1897.¹⁹¹

5.9 Dificultats de cobrament

Encara que la gent es lamentava dels pagaments, l'Estat no atenia les queixes, ja que no va condonar cap impost i de tant en tant el delegat d'Hisenda, amb to amenaçador, comminava els ajuntaments a pagar els consums en previsió de posteriors conseqüències.

El 21 de gener de 1899 els ajuntaments van rebre una circular del delegat d'Hisenda redactada en els termes següents: "Havent pres possessió d'aquesta província i

¹⁹⁰ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 153, Tarragona, 27 juny 1877.

¹⁹¹ BOPT, núm. 60 (any 1897).

**IMPOSTOS QUE PAGAVEN ELS MUNICIPIS
DE MENYS DE 1.000 HABITANTS**

<i>Municipi</i>	<i>Cens</i>	<i>Consums</i>	<i>Sal</i>	<i>Alcohol</i>	<i>Suma</i>	<i>(%)</i>
Conesa	555	777	277,50	138,75	1.193,25	1,4
Forès	507	1.014	253,50	126,75	1.394,25	2,0
Llorac	337	674	168,50	84,25	926,75	2,0
Montbrió de la Marca	294	588	147	73,50	808,50	2,0
Passanant	1.003	1.705	501,50	250,75	2.457,25	1,7
Les Piles de Gaià	611	1.222	305,50	152,75	1.680,25	2,0
Pira	578	1.156	289	144,59	1.589,50	2,0
Rocafort de Queralt	813	1.626	406,50	203,25	2.235,75	2,0
Rojals	449	898	224,50	112,25	1.234,75	2,0
Sta. Perpètua de Gaià	849	1.698	424,50	212,25	2.334,75	2,0
Savallà del Comtat	370	740	185	92,50	1.017,50	2,0
Senan	348	636	459	79,50	874,50	2,0
Vallclara	448	896	224	112	1.232	2,0
Vallfogona de Riucorb	485	970	242,50	121,25	1.333,75	2,0
Vilanova de Prades	600	1.200	300	150	1.650	2,0

**IMPOSTOS QUE PAGAVEN ELS MUNICIPIS
DE MÉS DE 1.000 HABITANTS**

<i>Municipi</i>	<i>Cens</i>	<i>Consums</i>	<i>Sal</i>	<i>Alcohol</i>	<i>Suma</i>	<i>(%)</i>
Barberà de la Conca	1.458	4.800	729	364,50	5.893,50	3,29
Blancafort	1.156	3.353	578	289	4.220	2,90
L'Espluga de Francolí	3.964	13.200	1.982	991	16.473	3,33
Montblanc	5.964	17.296	2.982	1.491	21.769	2,90
Sta. Coloma de Queralt	2.738	7.941	1.369	684,50	9.994,50	2,90
Sarral	2.389	8.000	1.194,50	597,25	9.791,75	3,33
Solivella	1.680	5.200	840	420	6.460	3,09
Vilaverd	1.109	3.217	554,50	277,25	4.048,75	2,90
Vimbodí	1.916	6.300	958	479	7.737	3,28

assabentat de la situació econòmica de tots i cadascun dels pobles que la formen [...] correspon als ajuntaments segons les lleis i especialment per l'impost de consums [...] i a la fi d'evitar mesures de força major [...] als ajuntaments deutors [...] em trobo decidit a demanar tota classe de responsabilitats personals i sancions que les lleis m'autoritzin, sense cap classe de consideració."¹⁹²

En part, el delegat d'Hisenda tenia raó per queixar-se. A continuació s'inclou la relació de pessetes que devien els pobles de la Conca a finals de 1899.¹⁹³

DEUTES DELS AJUNTAMENTS DE LA CONCA (1899)			
<i>Municipi</i>	<i>Deute (ptes.)</i>	<i>Municipi</i>	<i>Deute (ptes.)</i>
Barberà de la Conca	5.665,25	Rojals	1.207,25
Blancafort	4.676,00	Santa Coloma de Queralt	—
Conesa	1.225,50	Santa Perpètua de Gaià	2.131,25
L'Espluga de Francolí	15.946	Sarral	6.617,25
Forès	1091,75	Savallà del Comtat	1.135,75
Llorac	—	Senan	882,75
Montblanc	23.430,25	Solivella	7.403,50
Montbrió de la Marca	962,50	Vallclara	1.171,50
Passanant	2.373,25	Vallfogona de Riucorb	1.223,75
Les Piles de Gaià	—	Vilanova de Prades	1.419,00
Pira	1.350,25	Vilaverd	2.513,50
Rocafort de Queralt	2.062,50	Vimbodí	7.509,75

Davant d'aquesta situació, l'Ajuntament de Vimbodí rebé del delegat d'Hisenda una notificació que li reclamava la quantitat que devia i li feia avinent que el consistori havia d'ingressar com més diners millor, o "serà un motiu més per extremer les mesures de rigor que les instruccions m'autoritzen i que em trobo disposat a utilitzar contra aquells que no responen a aquest requeriment".¹⁹⁴

¹⁹² BOPT, núm. 11 (any 1899).

¹⁹³ BOPT, núm. 13 (any 1900).

¹⁹⁴ ACCB. FMVI. Correspondència, 1900 (rg. 15046).

6. ELS IMPOSTOS PROVINCIALS

6.1 L'impost provincial i la seva formació

La Diputació era una institució que a ulls de la gent passava desapercebuda, però el seu funcionament necessitava uns recursos que sortien dels tributs que generava la ciutadania. Les taxes procedien, en part, de la contribució rústica i industrial, dels consums i de la sal.

L'Estat autoritzava cobrar un percentatge d'aquestes quantitats, que variava cada any; les quantitats a pagar les havien d'abonar els municipis a l'ens provincial. Tot era qüestió de diners.

Si ja era difícil pagar contribucions i consums, afegir-hi un altre tribut feia posar més neguitosos els conquecs. Aquest tribut que cobrava la Diputació era conegut com a *contingent*.

En el quadre de la pàgina següent es mostra el que havia de pagar cada municipi el 1893-94.¹⁹⁵

L'agent encarregat de cobrar-lo l'any 1898 va ser Miquel Queralt, amb una fiança de 10.000 ptes.;¹⁹⁶ el 1901 i 1902 fou Lluís Garrigosa Bertran.¹⁹⁷

L'Estat es feia responsable i exercia tot el seu poder perquè la Diputació pogués cobrar, segons la llei de 29 d'agost de 1882.

¹⁹⁵ BOPT, núm. 169 (any 1894).

¹⁹⁶ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 885, Tarragona, 2 març 1898.

¹⁹⁷ BOPT, núm. 206 (any 1901).

CONTRIBUCIÓ MUNICIPAL ALS IMPOSTOS PROVINCIALS		
<i>Municipi</i>	<i>Total (en ptes.)</i>	<i>Quantitat a pagar (en ptes.)</i>
Barberà de la Conca	18.569,73	1.605,94
Blancafort	12.920,41	1.117,28
Conesa	7.136,11	617,09
L'Espluga de Francolí	45.954,61	3.973,99
Forès	5.540,73	479,12
Llorac	3.581,42	309,68
Montblanc	79.398,08	6.866,12
Montbrió de la Marca	5.427,48	469,34
Passanant	9.392,80	812,26
Les Piles de Gaià	5.447,71	471,09
Pira	6.964,18	602,23
Rocafort de Queralt	6.777,34	586,08
Rojals	5.336,83	461,51
Santa Coloma de Queralt	27.071,76	2.341,09
Santa Perpètua de Gaià	11.049,19	954,72
Sarral	28.370,55	2.453,39
Savallà del Comtat	4.492,61	388,49
Senan	5.041,40	435,96
Solivella	19.210,90	1.661,30
Valleclara	7.391,85	639,22
Vallfogona de Riucorb	4.278,78	370,01
Vilanova de Prades	10.253,94	886,73
Vilaverd	12.495,77	1.080,59
Vimbodí	26.250,99	2.270,10

6.2 La funció de la Diputació

La Diputació de Tarragona es va constituir el 2 de març de 1836; n'era president el governador civil, Juan López de Ochoa, i tenia un vocal per cada partit judicial. El de Montblanc era Antoni Cabestany.

Mijançant una ordre del 30 de setembre de 1849, el Ministeri de Governació va cedir a la Diputació Provincial un edifici situat al passeig de Sant Antoni de Tarrago-

*Casa de la
Beneficència,
l'actual
Diputació*

na, que va passar a anomenar-se Asilo a Expósitos y Albergados de Misericordia, i que és l'actual Diputació.

El 10 d'octubre de 1868 es formà una Junta Revolucionària que es féu càrrec de les funcions de la Diputació i que nomenà Josep Gassol com a president.

Al setembre de 1871, quan el rei Amadeu visità la Casa de la Beneficència per engrandir-la, es van comprar uns terrenys adjacents a l'edifici (exfortí de la Mercè), l'escriptura dels quals no es va signar fins al cap de vint anys, gràcies als diputats d'aquell temps: Carles de Morenés (baró de les Quatre Torres), Albert Bosch i Fustaguera i Josep Bosch i Carbonell. Van donar-hi suport una sèrie de persones com Salvador Samà (marquès de Marianao), Salvador Viada i Gabriel Ballester.

Arran de la proclamació de la I República Espanyola, el dia 12 de febrer de 1873 els diputats es constituïren en sessió permanent i la Diputació va passar a exercir el control sobre els ajuntaments.¹⁹⁸

El 1872 es va establir un reglament de règim interior per a la Casa de la Beneficència, que en aquells moments era la secció més important de la Diputació, a part d'altres derivacions socials que portava a terme; una altra secció important era la construcció i conservació de carreteres.

En la seva funció benefactora, el 1890 ingressà a Tarragona el dement de Santa Coloma de Queralt Jaume Alemany Sanromà; també hi feren cap Joaquim Carreras, Concepció Roig Carreras i Joan Maseras Domingo, tots tres de Montblanc. Altres persones que hi entraren anys més tard, l'abril de 1892, foren els tres fills de Rosa

¹⁹⁸ ANGUERA, Pere; ARNABAT, Albert; GASSOL, Josep. *La Diputació de Tarragona. Imatges per a una història*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1986, p. 32.

Bové Alsina, de Lilla, i els dos fills de la vídua Teresa Farré Nogués, de vuit i sis anys, també de Lilla. Durant aquest any també va anar-hi Joan Blavi Roselló, barber, referent al qual les autoritats montblanquines acreditaren que era pobre de solemnitat i demanaren que per part de Beneficència se li donés un ajut per a la lactància del seu fill. El 14 d'octubre del mateix any, la nena de cinc anys Teresa Bertran Clofent, filla de Francesc Bertran Civit, també hi va fer cap; igualment, es van fer càrrec dels leprosos montblanquins Carme Roca Folch i Jaume Roca Bigorra. El 1902 van ingressar-hi els tres fills de Raimunda Torruella, a més del fill de Joan Pedrol Poblet.¹⁹⁹

Per a les mares que no podien mantenir els fills, la Diputació va establir un servei d'alletament dels infants (l'anomenada "gota de la llet") a mans de dides. Aquestes persones s'encarregaven d'alimentar els nadons a raó de 45 ptes. mensuals el primer any de lactància, 25 el segon i 8 el tercer. El 1892 hi va anar a parar el nadó Joan Pujol Martorell, de Vimodí.²⁰⁰ Més endavant, pel decret de 25 d'octubre de 1908, es va crear la figura de la Junta Superior de Beneficència, que substituïa en part la Junta General, creada l'any 1849 i suprimida més tard per descarregar d'obligacions les diputacions.²⁰¹

6.3 La quimera de no poder cobrar

Fent-se càrrec de la situació, l'Estat va intentar rebaixar els impostos amb la possibilitat que no es gravés més l'economia familiar. Igualment ho féu la Diputació en tot allò que li fou possible, per bé que va introduir nous conceptes en els pressupostos de 1898, com la quota dels veïns segons la contribució rústica, pecuària i urbana; la quota dels propietaris terratinents (amb una rebaixa de la cinquena part); i la quota industrial amb els impostos dels consums, la sal i els alcohols. De tots aquests conceptes es pagava el 8,647%.

El percentatge del contingent no va ser sempre el mateix, atès que el 1890-91 havia estat del 14,720%, el 1893-94 del 8,648%, el 1894-95 del 10,918% i el 1896-97 del 8,743%; val a dir que en el decurs dels anys l'anaren rebaixant.²⁰²

6.4 Problemes de cobrament

Si era complicat repartir tributs, també resultava difícil cobrar-los, ja que molts ajuntaments es feien el desentès a l'hora de pagar. Moltes vegades la Diputació cridava l'atenció als municipis per falta de pagament.

¹⁹⁹ BOPT, núm. 192 (any 1898).

²⁰⁰ BOPT, núm. 121 (any 1892).

²⁰¹ SOLÀ I GUSSINYER, Pere. *Itineraris per la sociabilitat meridional catalana. L'associacionisme i la cultura popular a la demarcació de Tarragona (1868-1964)*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1998, p. 100.

²⁰² BOPT, núm. 169 (any 1894).

El 1891, el governador civil, Ramon de Mazón, adreçà una circular als pobles deutors en els termes següents: "Són tan grans els mals que produeix la incúria de les corporacions municipals en el compliment de les inevitables obligacions, que si en el termini de deu dies no ingressen a la Caixa Provincial els descoberts en què es troben, portaré a terme la sortida immediata de Comissionats de constrenyiment que roman-dran en els pobles fins que ho realitzin, fent-se càrrec les Corporacions Municipals del pagament de les despeses que comportin els Comissionats."

Els pobles de la Conca que es trobaven en aquesta situació eren els següents: Barberà de la Conca, Santa Perpètua de Gaià, Blancafort, Sarraí, Forès, Senan, Montblanc, Solivella, Montbrió de la Marca, Vallfogona de Riucorb, Passanant, Vilanova de Prades, les Piles de Gaià, Vilaverd, Santa Coloma de Queralt i Vimodí.²⁰³

Algun municipi va haver de fer mans i mànigues per fer el pagament, com Senan, que el 1891 devia 1.539,96 ptes. corresponents a 1886-87; per poder-ho pagar se li concedí una moratòria de 15 anys, a raó de 102,66 ptes./any.²⁰⁴

El 30 de juny de 1893, l'alcalde de Montblanc, Joan Dalmau, rebia un ofici del president de la Diputació, Fernando de Querol, en el qual li comunicava l'anguniósa situació en què es trobava la institució, que per manca de diners no podia atendre les múltiples obligacions. Li demanava que, abans del 15 de juliol proper, fes tot el possible per ingressar a la Caixa Provincial una quantitat proporcional al deute que tenia contret; altrament li advertia que faria ús del decret de 3 de maig de 1892, o sigui l'embargament de béns.²⁰⁵

El 24 de novembre del mateix any, el president de la Diputació, Antoni de Magri-nyà, tornà a adreçar una circular als ajuntaments de la província per tal que pagues-sin, puix que, de les 300.596,66 ptes. pressupostades per a aquell any, al novembre solament se n'havien recollit 19.903,75, corresponents als dos primers trimestres del mateix any.²⁰⁶

A les acaballes del mateix any (19 de desembre) tornà a recordar a tots els ajunta-ments, amb un to més seriós, que podia donar-se el cas que s'embarguessin i vengues-sin els béns del regidors per deutes a la Diputació. Com que els càrrecs municipals finien el mandat el 31 de desembre, la següent comunicació era per assabentar-los que la institució exerciria les seves competències.²⁰⁷

La Diputació tenia raó a reclamar el contingent, ja que molts ajuntaments s'endar-rieren considerablement en els pagaments.²⁰⁸

²⁰³ BOPT, núm. 71 (any 1891).

²⁰⁴ ACCB. FMS. Correspondència, 189 (rg. SE-9).

²⁰⁵ ACCB. FMM. Correspondència, 1893 (rg. 895).

²⁰⁶ BOPT, núm. 278 (any 1893).

²⁰⁷ BOPT, núm. 302 (any 1893).

²⁰⁸ BOPT, núm. 4 (any 1894).

AJUNTAMENTS DEUTORS A LA DIPUTACIÓ				
<i>Municipis</i>	<i>1893-94</i>	<i>1892-93</i>	<i>Anys anteriors</i>	<i>Total</i>
Barberà de la Conca	1.001,40	1.157	975,72	3.144,12
Blancafort	631,28	758,53	—	1.389,81
Conesa	884,35	155,64	198,15	1.238,14
L'Espluga de Francolí	2.537,54	3.482,96	4.398,97	10.419,47
Forès	309,65	304,98	368,66	983,29
Montblanc	4.358,41	5.431,78	3.654,45	13.444,64
Montbrió de la Marca	296,42	—	448,79	745,21
Passanant	404,02	—	—	404,02
Les Piles de Gaià	314,59	—	—	314,59
Pira	369,78	—	—	369,78
Rocafort de Queralt	256,28	—	—	256,28
Rojals	282,10	406,39	3.478,95	4.167,44
Santa Perpètua de Gaià	600,29	446,38	633,17	1.679,84
Sarral	1.613,62	1.088,57	—	2.702,19
Savallà del Comtat	232,92	—	—	232,92
Senan	217,15	63,79	791,42	1.072,36
Solivella	404,21	200,03	—	604,24
Vallclara	394,98	—	1.025,76	1.420,74
Vallfogona de Riucorb	235,30	244,93	435,02	915,25
Vilanova de Prades	511,58	—	—	511,58
Vilaverd	582,34	834,42	0,01	1.416,77
Vimbodí	1.448,02	1.558,99	—	3.007,01

En data 28 de febrer de 1894, el president de la Diputació tornà altre cop a reclamar diners als ajuntaments endarrerits i prorrogà el temps que la justícia i el decaigut estat econòmic del país reclamava.²⁰⁹ Al juny del mateix any recordà als ajuntaments de la Conca que no havien ingressat ni una pesseta i que se'ls imposaria recàrrecs. Aquests municipis eren: Conesa, l'Espluga de Francolí, Forès, Montblanc, Pira, Rojals, Senan, Vallfogona de Riucorb, Vilanova de Prades i Vimbodí.

En data 9 de novembre de 1894, la Diputació tornà a comunicar a l'alcalde de Montblanc que procurés ingressar a la Caixa Provincial la major quantitat possible;

²⁰⁹ BOPT, núm. 52 (any 1894).

el dia 12 del mateix mes l'alcalde contestà que no era viable proporcionar cap quantitat, atès que l'Ajuntament es trobava en una situació precària a conseqüència de la gravíssima crisi pels preus baixos del vi i de l'alcohol i dels crescuts impostos que ja suportaven els ciutadans.²¹⁰

6.5 La responsabilitat als ajuntaments

El 16 de juliol de 1895, davant el nul ingrés de la quantitat de 4.978,10 pessetes que l'Ajuntament de Solivella devia a la Diputació, aquesta li embargà el 25% de tots els ingressos i en féu deutors els membres del consistori en les persones següents: Josep Armengol Ferré, Joan Iglésies Andreu, Antoni Cartaña Montseny, Magí Castro Travé, Magí Travé Iglésies, Josep Iglésies Cartaña, Joan Montseny Civit, Josep Iglésies Montseny i Antoni Sans Gené.²¹¹

Més endavant, el 17 de febrer de 1899, el governador civil, Alonso Román Vega, informà els ajuntaments morosos que posaria una multa de 250 ptes. als alcaldes de les poblacions de la Conca següents (els donà un termini de deu dies per pagar): Barberà de la Conca, Blancafort, l'Espluga de Francolí, Forès, Montblanc, Montbrió de la Marca, Passanant, les Piles de Gaià, Pira, Rocafort de Queralt, Rojals, Santa Perpètua de Gaià, Sarraí, Savallà del Comtat, Solivella, Vallclara, Vallfogona de Riucorb, Vilanova de Prades, Vilaverd i Vimodí.²¹²

6.6 Les reclamacions dels veïns

Si algun municipi no estava d'acord amb el repartiment, podia reclamar, però a Madrid. Fou el cas de Vilaverd, que l'any 1892 va fer-ho referent a les quotes dels anys 1888-89 i 1889-90, adduint que els era impossible pagar les 3.600 ptes. assignades; després de la reclamació corresponent, se'ls fixà en 2.218 ptes. Davant la resposta positiva, van fer el mateix per als anys 1890-91 i 1891-92, i només pagaren en total 2.004 ptes.²¹³

En aquest mateix municipi, alguns veïns també van reclamar l'exempció de quotes, que els va ser denegada. Fou el cas de Jaume Torres Gené, Francesc Miret Miró i Jaume Torres Punsoda, pels impostos de consums, sal i alcohols.²¹⁴

²¹⁰ BOPT, núm. 144 (any 1894).

²¹¹ ACCB. FMSO. Correspondència, 1895 (rg. 2609.2).

²¹² BOPT, núm. 43 (any 1899).

²¹³ ACCB. FMVI. Correspondència, 1892 (rg. 2443).

²¹⁴ *Ibidem*.

6.7 Situació econòmica de la Diputació

Quan el 1897 el president de la Diputació portà a terme el seu resum anual, fou descoratjador el que va dir sobre les finances de la institució, i concretament respecte a la Conca, on l'encarregat de la comptabilitat va visitar els municipis que devien quantitats importants: "He pogut comprovar que ha tornat sense una pesseta, davant d'aquesta situació es pot augurar molts dies de misèria per als empleats de la Diputació, que no han comès cap més delictes que complir amb la seva obligació, als desgraciats peons caminers que fa onze mesos que no se'ls ha abonat els salaris, a les dides que amb la seva llet alimenten als fills acollits a la Beneficència... i a tots els que la Diputació deu diners, val més que agafin la clau on guarden les factures i que la tirin al fons del mar".²¹⁵

QUANTITATS QUE ES DEVIEN PEL CONTINGENT FINS AL 1889			
<i>Municipi</i>	<i>Import (ptes.)</i>	<i>Municipi</i>	<i>Import (ptes.)</i>
Barberà de la Conca	1.605,94	Santa Coloma de Queralt	—
Blancafort	1.117,28	Santa Perpètua de Gaià	789,72
Conesa	154,43	Saral	2.453,39
L'Espluga de Francolí	3.973,99	Savallà del Comtat	—
Forès	479,12	Senan	285,96
Llorac	—	Solivella	1.377,89
Montblanc	5.245,52	Vallclara	639,22
Montbrió de la Marca	319,34	Vallfogona de Riucorb	370,01
Passanant	562,26	Vilanova de Prades	886,73
Les Piles de Gaià	371,09	Vilaverd	1.080,59
Pira	602,23	Vimbodí	2.270,10
Rocafort de Queralt	438,66		

Era tal la dificultat dels ajuntaments per pagar que no abonaven ni l'import de 12,14 ptes. anuals (any 1895) per pagar el butlletí oficial de la província. Als ajuntaments deutors se'ls imposà un recàrrec del 8%.²¹⁷

L'any 1902, quan ja havien ocorregut una sèrie d'esdeveniments, l'Estat començà a demanar una altra vegada el contingent a tots els que s'havien endarrerit en el seu pagament, amb un recàrrec del 10%.²¹⁸

²¹⁵ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 846, Tarragona, 15 gener 1898.

²¹⁶ BOPT, núm. 168 (any 1899).

²¹⁷ ACCB. FMSO. Correspondència, 1895 (rg. 2609.2).

²¹⁸ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 6366, Tarragona, 9 octubre 1902.

7. ELS TRIBUTS MUNICIPALS

7.1 Els impostos municipals i la seva formació

Si no n'hi havia prou amb els arbitris estatals i provincials, altres impostos, concretament els municipals, planaven sobre les espatlles dels ciutadans. Els municipis, per al seu funcionament, necessitaven diners, que havien de sortir sobretot dels veïns.

Els ingressos municipals es nodrien principalment de:

- Làmines: interessos que cobraven alguns municipis dels béns desamortitzats.
- Cèdules personals: tribut que es posava a cada membre de la família. El municipi cobrava el 50% i la resta, la Diputació.
- Ingressos locals: llocs públics de venda, escorxador, fil·loxera...
- Consums locals: quantitats que satisfieien els veïns per signes externs de riquesa.
- Aportació de l'Estat: abans de formar-se els amillaments, els ajuntaments no rebien cap ingrés; a partir del moment que s'establí la quota de contribució, l'Estat va aportar de moment el 16% sobre el valor de les contribucions, i la resta s'havia d'imposar amb aportacions anomenades *arbitris extraordinaris*.

El pressupost ordinari havia de ser aprovat pel governador civil. Un exemple el podem extreure de l'Ajuntament de Montblanc l'any 1893, quan era alcalde Ramon Riba Borràs.²¹⁹

²¹⁹ ACCB. FMM. Pressupost 1893.

PRESSUPOST DE L'AJUNTAMENT DE MONTBLANC (1893)			
<i>Ingressos (en ptes.)</i>		<i>Despeses (en ptes.)</i>	
Làmines	500,00	Despeses Ajuntament	9.016,99
Pastures	60,30	Polícia urbana i rural	5.415,00
Impostos	12.711,10	Instrucció pública	13.067,50
Extraordinaris	700,00	Beneficència	900,00
Recursos legals per cobrir el dèficit	38.851,56	Obres públiques	800,00
		Presó del partit	1.704,39
		Despeses (deutes endarrerits, contingent...)	18.104,39
		Imprevistos	1.400,00
Total	52.822,96	Total	52.822,96

D'on sortien els ingressos?

Làmines i altres	500,00	
Productes forestals	60,30	
Llocs públics de venda: mercat...	1.574,31	
Escorxador	6.000,00	
Vigilància de terres	2.289,60	
Fil·loxera (import)	2.847,19	
Imprevistos	700,00	13.971,40

D'on provenien els recursos legals?

Recàrrec del 16% i 12,8% de la contribució	7.923,06	
Recàrrec del 16% sobre subsidis	1.500,00	
Recàrrec del 100% sobre consums i alcohols	18.787,00	
Recàrrec del 50% sobre cèdules personals	1.400,00	
Arbitris extraordinaris	9.241,50	38.851,56

Total	52.822,96	
-------	-----------	--

7.2 Arbitris extraordinaris per arrodonir el pressupost

Els ingressos previstos eren molt aleatoris, fins al punt que els més problemàtics eren els arbitris extraordinaris, vulgarment el cul-de-sac, d'on s'havia d'ajustar el pressupost. D'on sortien els diners que faltaven per ajustar el pressupost, quan ja s'havien exhaurit totes les vies d'ingressos possibles?

Amb l'autorització prèvia d'Hisenda i del governador civil, es formava un pressupost extraordinari, els ingressos del qual s'obtenien de les coses més impensades. Aquest pressupost, que durà molts anys, va ser la taula de salvació dels municipis i repercutia directament a cada família.

El pressupost del 1893 de Montblanc representava per a l'Ajuntament el 23,70% dels recursos legals, que sorgien dels conceptes següents:²²⁰

1 pesseta per cada gallina de les 4.900 del consum anual	4.900,00
0,25 pessetes per cada colom dels 1.856 de consum anual	464,00
1,25 pessetes per cada capó dels 150 de consum anual	187,50
0,50 pessetes per cada pollastre dels 900 que es considerava del comú	450,00
2 pessetes per cada 100 ous dels 140.000 que es considerava del comú	2.800,00
Total	9.241,50

No solament fou Montblanc que es veié abocat a aquesta situació; la majoria de poblacions procuraven treure impostos per aquest sistema.

7.3 L'Administració no es cansava de demanar

En plena crisi fil-loxèrica, l'Ajuntament de Montblanc va rebre de la Tresoreria d'Hisenda, amb data 23 de juliol de 1894, un ofici on se li notificà que, malgrat les moltes advertències que se li van fer, no havia aportat cap ingrés dels que va prometre el consistori, i com que el delegat d'Hisenda ja havia acabat la paciència, a partir d'aquella data es veien obligats a instruir el corresponent expedient d'embargament dels béns materials de l'alcalde i dels regidors, els quals tenien un termini de vuit dies per presentar les al·legacions pertinents.

Què era el que devia el municipi? L'endarreriment d'anys feia que l'Administració tingués raó:²²¹

1887-88:	Cèdules	87 ptes.
1888-89:	Cèdules	967,50 ptes.
1890-91:	Consums	88,42 ptes.
1891-92:	Consums	12.595,06 ptes.
1892-93:	Consums	5.278 ptes.
	1% de pagaments	567,51 ptes.
1893-94:	Consums	17.278 ptes.
	Sous	713,25 ptes.
	Moratòries	20.856,61 ptes.
Total		58.431,53 ptes.

²²⁰ BOPT, núm. 225 (any 1893).

²²¹ ACCB. FMM. Correspondència, 1894 (rg. 895).

Els ajuntaments no acostumaven a cobrar directament els impostos generals. Per regla general els subhastaven fins a tres vegades, anunciant-ho en el BOPT, i si no s'hi presentava cap postor, se'n feia càrrec el recaptador de contribucions amb el pagament previ d'una comissió (en principi era de l'1%). Tenim el cas de Vilaverd.²²²

1891-92:		1.887,50 ptes.	1.887,50 ptes.
1892-93:	1% de comissió	79,48 ptes.	
	Cèdules personals	250,50 ptes.	
	Consums	2.272,50 ptes.	2.602,48 ptes.
1893-94:	1% de comissió	10,76 ptes.	
	Cèdules personals	350,50 ptes.	
	Sous	35,00 ptes.	
	Consums	3.771,50 ptes.	4.217,76 ptes.
Total			8.707,74 ptes.

Un altre ingrés de poca importància, relacionat amb els botiguers, era l'anomenat de "pesos i mesures", que s'obtenia dels que tenien balances o bàscules. Hisenda se'n quedava el 10% i la resta era per al municipi corresponent. Ens ho confirma que el 1894 es dugué a terme a Vimbodí la comprovació de "las pesas, medidas, balanzas y romanas" que es feien servir segons establia la llei de 8 de juliol de 1892.²²³

Algunes persones de Montblanc es negaren a comprovar l'estat dels seus aparells, com Maria Vidal del carrer Aguiló, que el 30 d'abril s'oposà que li revisessin les balances; el mateix van fer Maria Casas, Antònia Ferré, Francesca Huguet, Josepa Sigró, Antònia Boada i Raimunda Camell.²²⁴

7.4 Presentació de comptes a l'Administració

Cada any els ajuntaments havien de presentar els comptes municipals, on quedava reflectida la situació econòmica. Com que més d'un municipi es trobava al descobert de pagament, la presentació dels comptes s'anà endarrerint, tal com reflecteix el quadre de la pàgina següent.²²⁵

²²² ACCB. FMV. Correspondència, 1894 (rg. 2243).

²²³ ACCB. FMVI. Correspondència, 1894 (rg. 15046).

²²⁴ ACCB. FMM. Correspondència, 1894 (rg. 895).

²²⁵ BOPT, núm. 21 (any 1895).

ENDARRERIMENTS MUNICIPALS (1886-94)									
<i>Municipi</i>	1886-1887	1887-1888	1888-1889	1889-1890	1890-1891	1891-1892	1892-1893	1893-1894	<i>Total</i>
Barberà de la Conca						X	X	X	3
Blancafert					X	X	X	X	4
Conesa					X	X	X	X	4
L'Espluga de Francolí						X	X	X	3
Forès	X				X	X	X	X	5
Llorac							X	X	2
Montblanc				X	X	X	X	X	5
Montbrió de la Marca			X	X	X	X	X	X	6
Passanant				X	X	X	X	X	5
Les Piles de Gaià						X	X	X	3
Pira					X	X	X	X	4
Rocafort de Queralt				X	X	X	X	X	5
Rojals				X	X	X	X	X	5
Santa Coloma de Queralt			X	X	X	X	X		5
Santa Perpètua de Gaià						X	X	X	3
Sarral								X	1
Savallà del Comtat					X	X	X	X	4
Senan				X	X	X	X	X	5
Solivella					X	X	X	X	4
Vallclara						X	X	X	3
Vallfogona de Riucorb			X	X	X	X	X	X	6
Vilanova de Prades	X	X	X	X	X	X	X	X	8
Vimbodí		X	X	X	X	X	X	X	7

Elaboració pròpia.

7.5 Una altra forma de procurar ingressos

Si algun ajuntament posseïa boscos en propietat, se subhastaven les pastures del bestiar o la llenya. Generalment eren municipis que tenien extensions boscoses.

L'Espluga de Francolí subhastà per 35 ptes. les pastures de la partida Gavatxa perquè hi anessin 100 bous i 50 cabres. Montblanc va fer el mateix als Plans de la Vila, per idèntic preu, per a 96 bous i 45 cabres. A Rojals, també pogueren pasturar 100 bous i 50 cabres a la partida de les Benes pel mateix preu.

A Vimbodí se subhastaren 1.000 q de terra negra al comellar de les Fargues per 150 ptes., a més de 3.500 esteris de llenya grossa i 2.000 feixos del bosc de Poblet (els feixos havien de ser de brossa i mata baixa), tot per 1.480 ptes.²²⁶

Anys abans (1894) ja havien subhastat les pastures per tres mesos dels següents pobles: l'Espluga de Francolí, partida Gavatxa, 100 bens i 50 cabres, tot per 120 ptes.; Rojals, partida Plans de Sant Joan, 400 bens, 80 cabres i 12 vedells, per 130 ptes.; i Vimbodí, al Bosc de Poblet, 1.250 bens i 8 vedells, per 500 ptes.²²⁷

Foren tantes les dificultats econòmiques i la situació de pobresa en què es trobaven la majoria de conques, que fins i tot el matrimoni de Senan format per Josep Antoni Vallverdú i Teresa Poch demanà l'exempció de consums de la nena d'un any Anna Borrencs quan l'anaren a buscar a la Maternitat de Barcelona per adoptar-la. Davant la negativa de l'Ajuntament, la casa de la Maternitat va notificar a l'alcalde el 29 de maig de 1900 que era improcedent assignar l'import a la criatura, tenint en compte l'acte d'humanitat que duia a terme el matrimoni.²²⁸

7.6 La corrupció del sistema

Les corrupteles havien arribat a cotes importants: les injustícies tributàries eren a l'ordre del dia i l'amiguisme era notori. En un article del *Diario de Tarragona* del 19 de juny de 1898, el corresponsal de Solivella informà que els consums eren el cavall de batalla a l'hora de pagar i que la Junta Pericial posava tot el seny (?) perquè cada veí pogués satisfer el que en justícia li corresponia, però quan era el moment de satisfer les quantitats que havien pactat sortien uns altres resultats. Per aclarir-ho, exposà la situació que es va trobar en els tributs de l'any 1897-98.

Així, Anton Montseny Montañola, regidor de l'Ajuntament, amb 1.164 ptes. de riquesa imposable, posat a la categoria 27, pagà 36 ptes.; Jaume Sans Torruella, tractant de vins, cafè, venedor d'aiguardent i vi ranci, categoria 27, amb propietats a Montclar i Vallbona de les Monges, pare del jutge, tinent alcalde, amb 9 persones de família i 697 ptes. de riquesa imposable, pagà 81 ptes.; Ramon Sanahuja, cunyat de l'alcalde, amb 502 ptes. de riquesa i propietats fora del terme, també a la categoria 27, per 2 persones, pagà 18 ptes.; Josep Español Gomis, alcalde, amb 708 ptes. de riquesa i propietats als Omells de na Gaia, el situaren a la categoria 28, i per 4 persones pagà 34 ptes.; Josep Andreu Masagué, regidor, amb 625 ptes. de riquesa, col·locat a la categoria 29, per 3 persones pagà 24 ptes.; Josep Iglésies Cartañà, amb 628 ptes. de riquesa, classificat en la categoria 31, per 6 persones va satisfer 42 ptes.; mentre que Baldomer Montseny Andreu, per 622 ptes. de riquesa, classe 6a, per 4 persones pagà 80 ptes.; Francesc Masagué, amb 299 ptes. de riquesa, categoria 29, per 7 persones

²²⁶ BOPT, núm. 29 (any 1896).

²²⁷ BOPT, núm. 86 (any 1894).

²²⁸ ACCB. FMS. Correspondència, 1900 (rg. SE-7).

*Veremar abans
de l'arribada de
la fil-loxera a les
nostres terres
havia estat tot un
goig. Els esforços
foren rendibles
(Museu de la Vida
Rural. L'Espluga
de Francolí)*

va satisfer 56 ptes.; Ramon Copons, per 149 ptes. de riquesa, col·locat a la categoria 27, per 2 persones pagà 18 ptes.

El corresponsal es preguntava si això era just. I aportava més casos: Josep Masip, secretari de l'Ajuntament, pagà 2 ptes., mentre que el vicari, amb menys dotació econòmica, en pagà 13; Miquel Sans Torruella, oncle del jutge, per 2 persones, satisfé 2 ptes., i en canvi Joan Travé Ballart, amb la mateixa riquesa i impossibilitat físicament per al treball, per 2 persones en pagà 12; el mestre del poble, amb 825 ptes. de sou i 155 de riquesa, se'l col·locà a la categoria 25 i per 7 persones liquidà 70 ptes.

Comenta el corresponsal que el prorrateig es va exposar al públic durant vuit dies i va haver-hi moltes reclamacions, ja que només hi figuraven 350 veïns i alguns pagaven un ral per persona, norma contrària al reglament, en què la quantitat mínima era d'una pesseta. Davant de les moltes reclamacions, es portà a terme una altra distribució on només figuraven 303 veïns. S'havien evaporat més de 40 veïns? Explicà que faltaven veïns amb finques rústiques i urbanes, i que en canvi van posar-ne d'altres sense riquesa. Deia el corresponsal que als Estats Units hi havia "yankees muy malos, pero aquí existen iguales o peores. El reparto de consumos de este pueblo podría llamarse el reparto de familia, de casa, de los protegidos".²²⁹

Un altre cas de desordre, corrupció i desinterès és el que es va produir a l'Espluga de Francolí. Joan Roig Francesch va prendre possessió de l'alcaldia l'1 de gener de 1903, i al mes de març es queixà al corresponsal del diari de com havia trobat l'Ajuntament, de manera que el primer que va fer fou una acta notarial de la situació i exigí responsabilitats al consistori anterior, malgrat els reiterats avisos en el sentit que solucionessin les irregularitats detectades.

S'ha de recordar que dels deutes deixats per l'ajuntament anterior se'n feien càrrec els regidors que cessaven en el càrrec. Per aquest motiu es trobaven queixosos que l'alcalde actual hagués pres les mesures que va prendre. La despreocupació de l'ajuntament cessat arribà fins al punt que féu poca cosa en referència a l'enllumenat públic i de donar un sou mesquí als empleats municipals (50 cèntims de jornal). Malgrat que foren criticats pels regidors entrants, "el temps cuidarà de desenmascarar la troca i aleshores, aclarida la incògnita, sortirà la veritat, de la qual tenen por".²³⁰

²²⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 144, Tarragona, 19 juny 1898.

²³⁰ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 6794, Tarragona, 12 març 1904.

8. LES DIFICULTATS ECONÒMIQUES DELS HABITANTS DE LA CONCA

8.1 El control dels aliments i la seva qualitat

Quan faltaren els principals ingressos procedents del vi, la societat de la Conca es va veure abocada a una depressió econòmica. Una de les maneres d'evitar que els especuladors s'enriquessin a l'esquena de la gent era controlant els aliments. La Comissió Provincial de Proveïments demanava cada mes als ajuntaments la relació de preus dels articles que consumia el veïnat.

A Barberà de la Conca, l'1 de maig de 1904 es va crear una cooperativa per facilitar preus econòmics als socis. S'hi venia carn, gallina, cansalada, pesca salada i blat, entre d'altres comestibles, i, en comparació amb les altres carnisseries del poble, despatxaven la terça de carn (400 g) 70 cèntims més barata.²³¹

Encara que els aliments tingueren un cert control en el preu, a Catalunya no es passà gana, tret dels pobres de solemnitat. Llorens i Gallard, el 1904, deia que a "la Conca ningú passa gana, perquè les persones que treballen són sobries i precavides". Potser aquesta sobrietat era més aviat forçada. Els pagesos menjaven d'allò que collien, i procuraven collir de tot; per aquest motiu la vinya i l'olivera eren conreades en punts que en una economia de mercat l'altitud hauria desaconsellat.

Sembla que les deficiències en la dieta de les classes populars provenien del règim alimentari. Aquest estava caracteritzat per un vegetarianisme forçós, atenuat només pel consum de carn de porc i, sobretot, de pesca salada (la carn del pobre, com l'anomenaven molts autors) i també per l'abús de l'alcohol (aiguardent) per donar forces. També abundaven les hortalisses, els fesols i les patates, i no hi faltava el pa. Tots

²³¹ ACCB. Fons Antoni Roselló. *La Conca de Barberà*, núm. 56, Montblanc, 3 maig 1904.

aquests productes els treien de les terres que portaven arrendades o a parceries; això feia que no fossin abundants els casos d'extrema misèria, encara que la dieta no era gaire aconsellable. Amb tot, Carrera i Miró no dubtà a utilitzar tota la seva caterva verbal per denunciar la gasiveria de Santa Coloma de Queralt referent al consum de l'alcohol: "Afortunadament els alcohòlics donen pocs mals de cap als habitants del poble, doncs els anys que es pot veremar, s'elabora un vi de poca graduació i probablement no els puja al cap. A les tavernes venen vi de fora amb poca graduació ja que el vi més bo el guarden per a persones malaltes o delicades. Segur que és una de les poques poblacions de Catalunya on es troben famílies que no proven el vi ni l'aiguarent."²³²

El montblanquí Josep M. Poblet ens presenta una situació molt tètrica quan diu: "A la Conca els pagesos van viure uns quants anys de miracle. Un miracle a base de menjar un mos de pa, acompanyat d'arengades, que llavors se'n podien comprar tres per deu cèntims. O de badejo i una mica de tonyina, si les coses anaven més grasses. L'home del camp, de tant sofrir, semblava que s'havia tornat insensible a la tragèdia."²³³

El control dels preus anaven en relació amb els jornals que es pagaven. El jornalер pagès guanyava entre 2,50 i 4 ptes. al dia, treballant de sol a sol. Per regular-ho, l'any 1902 el ministre de Governació, Segismundo Moret, va establir la jornada setmanal de 66 hores, exceptuant els diumenges.²³⁴

En el quadre de la pàgina següent es mostren els preus dels articles més indispensables que s'han trobat al llarg dels diferents expedients consultats.²³⁵

Els productes de primera necessitat, com el pa, l'oli, el carbó o el sabó, es trobaven mínimament controlats, però la resta estaven deixats de la mà de Déu, fins al punt que les adulteracions eren a l'ordre del dia.

Com que l'autosuficiència no era possible, també es trobaven aliments adulterats a les poblacions rurals. El 1897, els pobles de la Baixa Segarra van haver de comprar el pa, el vi, l'oli, la fruita i les hortalisses a fora, perquè pel clima i el terreny tenien una agricultura escassa i no es podien proporcionar els aliments que necessitaven. Un comerciant de Valls manifestava sobre aquesta qüestió: "En Segarra todo pasa", que donava a entendre que als pobles d'aquesta comarca es podia fer passar gat per llebre.²³⁶

Una conseqüència de la situació anterior va ser l'aparició del frau. S'havia arribat a tal extrem que el *Diario de Tarragona* se'n feia ressò amb uns termes molt durs. A l'escrit titulat "Viva los defraudadores" es deia que al país s'havia perdut l'esperança de portar les coses pel bon camí, ja que el fiscal del Tribunal Suprem igual salvava els regidors de Madrid que extremava el seu rigor contra la premsa, fins al punt que en una circular adreçada s'advertia els fiscals municipals que no molestessin els defraudadors que venien articles de primera necessitat. A més, s'hi deia que s'estafava venent el pa per falta de pes, es robaven grams de carn, s'adulteraven articles de men-

²³² PRATS, Llorenç. *La Catalunya rànica*, Barcelona: Alta Fulla, 1966, p. 118, 150-181.

²³³ POBLET I GUARRO, Josep M. *La Conca de Barberà*, Barcelona: Biblioteca Selecta, 1961, p. 77.

²³⁴ BOPT, núm. 157 (any 1902).

²³⁵ Elaboració pròpia.

²³⁶ PRATS, Llorenç. *La Catalunya rànica...*, p. 129.

PREU DELS ARTICLES INDISPENSABLES (1893-1901)						
Article*	1893	1896	1897	1899	1900	1901
Arròs	0,59	—	0,37	0,40	0,42	0,50
Bacallà	1,20	—	0,90	1,20	1,10	1,12
Cansalada	1,74	1,60	1,25	—	0,14	—
Cigrons	1,30	—	0,42	0,44	0,52	0,62
Gallina (sencera)	—	5,00	—	—	4,00	5,00
Oli (litre)	1,19	1,10	1,15	1,10	1,10	1,20
Ous	—	13,00**	—	—	—	0,95***
Pa	0,40	0,35	0,18	0,40	0,40	0,40
Patates	0,14	—	0,10	—	0,08	1,10****
Sucre	—	—	0,90	1,25	0,15	1,25
Vi (litre)	0,49	—	0,25	0,14	0,14	0,18
Carbó vegetal	0,11	0,10	0,09	0,11	0,11	0,11
Llenya	0,05	0,03	0,04	0,04	0,04	0,04
Sabó	0,74	0,30	0,57	—	—	—
* Preu expressat en ptes./kg. ** Cada 100 unitats. *** Cada dotzena. **** Cada rova						

jar, beure i cremar, que "l'infeliç consumidor, que paga car el que compra, sofreix les conseqüències de las males arts dels venedors". Segons s'apuntava, els ajuntaments es trobaven impotents per dominar la situació, ja que hi havia influències polítiques i el cacic imposava la seva autoritat; per tant, el frau creixia, el pobre en pagava les conseqüències i no passava res.²³⁷

En la sessió al Congrés dels Diputats de 16 de desembre de 1901, el diputat pel Vendrell, Joan Mateu, va queixar-se al ministre d'Agricultura de les adulteracions dels aliments: "Tots ens lamentem que els aliments presentin adulteracions en les poblacions grans i aquestes falsificacions no fan més que perjudicar la salut, i el pitjor és que difícilment persegueixen els responsables d'aquestes corrupcions, ja sigui per falta de mitjans de l'Administració o per altres motius. Per evitar que això no es faci més extensible, prego al Sr. Ministre que busqui alguna forma perquè les Cambres agrícoles portin a terme alguna acció per evitar aquests entrebancs." La resposta no es va fer esperar: "Les falsificacions de les substàncies alimentàries [...] són una preocupació del Ministeri, posaré tots els mitjans per veure si es pot regular, tal com ho tenen les nacions que es troben en circumstàncies semblants." I puntualitzà: "Nosaltres no tenim lleis que castiguen amb la severitat necessària les adulteracions."²³⁸

²³⁷ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 83, Tarragona, 7 abril 1897.

²³⁸ ACCB. FMM. Correspondència, 1901 (rg. 902).

No era estrany que els comerciants, a l'esquena dels pagesos, emmagatzemessin grans quantitats de productes i realitzessin les mescles més estranyes. Si per un costat a l'Administració li era impossible controlar les adulteracions, per l'altre els pagesos es trobaven indefensos per vendre els seus productes i deslligar-se dels grans comerciants.

El mateix diputat i en la mateixa sessió exposà al mateix ministre la incongruència que els pagesos només poguessin vendre els seus productes dins de la província i, en canvi, els comerciants ho poguessin fer a la resta de l'Estat. Els camperols es queixaven que la venda dels seus productes era un mite, perquè com que venien gènere de molt volum (es referien al vi) en els primers anys de la replantació de la vinya el vi era de baixa qualitat i trobaren dificultats per establir-lo en els mercats, i retornar-lo els era tot un perjudici.

Si no n'hi havia prou amb aquest atzucac, als camperols no els afavorien els aranzels protectors que tenien els industrials: si aquests no haguessin estat tan protectors, els productes agrícoles haurien tingut més sortida a l'exterior, ja que els mateixos pagesos haurien pogut vendre a millor preu.²³⁹

8.2 Els embargaments de finques

El món rural català de finals del segle XIX va viure immers en una profunda sensació de crisi. El descens generalitzat dels preus dels productes agrícoles a partir de 1880 i l'extensió gradual de la plaga fil-loxèrica en els llocs vitícoles de la Conca van incidir negativament en els marges de beneficis de moltes propietats pageses. En aquest context, el sistema fiscal liberal va esdevenir un dels objectius principals de les queixes de propietaris i arrendataris agrícoles.

Des dels més diversos indrets es va denunciar l'excessiva pressió fiscal duta a terme a l'agricultura i la desproporció de l'esforç que l'Estat li exigia en comparació amb la resta de sectors econòmics. Una conseqüència visible dels desequilibris del model tributari van ser les altes xifres de finques embargades per deutes fiscals. Aquest impacte va causar en els sectors afectats una considerable alarma social i va arribar a extrems de veritable gravetat.

Els primers governs de la Restauració van descartar la reforma global del sistema fiscal que es demanava des de diversos àmbits, i una de les estratègies alternatives impulsades pels ministres d'Hisenda per tal d'incrementar els ingressos estatals, en uns moments en què es registrava un augment notable de la morositat fiscal, va ser la millora de la maquinària recaptadora.

La reglamentació renovada en les Instruccions de 1884 va permetre tramitar de forma relativament ràpida i eficaç els constrenyiments administratius per dèbits tributaris que finalitzaven amb l'embargament, la subhasta pública i, en darrer extrem, l'adjudicació de les finques dels deutors a la Hisenda estatal.

²³⁹ *Ibidem*.

La publicació en el BOPT de finques embargades fins al 1900 era habitual per a un nombre important de municipis i durant un període de temps considerable.

Els edictes d'anunci de subhasta recollien el nombre de les finques rústiques i urbanes que sortien a licitació per impagament de les quotes trimestrals, però en la majoria dels casos els embargaments foren de finques petites.

La relació que es mostra a continuació és el resum dels embargaments totals de cada municipi, incorporant-hi les vegades que d'una mateixa finca va ser notificat l'embargament (màxim dues vegades).²⁴⁰

EMBARGAMENTS DE FINQUES RÚSTIQUES I URBANES (1896-1903)									
Municipi	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	Total
Barberà de la Conca	—	43	30	—	13	—	23	6	109
Blancafort	—	—	10	6	16	—	31	—	63
Conesa	—	9	4	7	6	—	—	—	26
L'Espluga de Francolí	—	27	181	42	99	—	—	—	349
Forès	—	23	34	23	11	—	—	—	91
Llorac	—	5	3	3	8	—	—	—	19
Montblanc i agregats	30	274	90	2	52	33	25	4	510
Montbrió de la Marca	6	—	16	17	4	—	—	—	43
Passanant i agregats	—	38	7	19	6	—	—	—	70
Les Piles de Gaià i agr.	—	3	7	3	3	—	—	—	16
Pira	—	2	—	5	3	—	9	—	19
Rocafort de Queralt	—	—	3	2	7	—	—	—	12
Rojals	65	—	—	7	23	—	—	4	99
Sta. Coloma de Q.	—	—	—	9	4	—	—	—	13
Sta. Perpètua de Gaià	—	10	12	32	12	—	—	—	66
Saral	—	202	309	343	74	—	54	17	999
Savallà del Comtat	—	3	—	3	—	1	—	—	7
Senan	—	7	18	40	2	—	8	—	75
Solivella	—	16	7	11	16	—	36	—	86
Vallclara	—	10	2	22	18	1	—	23	76
Vilanova de Prades	—	—	—	39	—	—	—	—	39
Vilaverd	—	30	—	21	3	—	11	—	65
Vimbodí	—	101	14	68	36	1	24	—	244
Total	101	803	747	724	416	36	221	48	3.096

²⁴⁰ Elaboració pròpia.

Sobre el quadre anterior cal fer les consideracions següents:

- Al primer poble que van començar els embargaments fou Rojals l'any 1894, i juntament amb els de 1895 s'han afegit als de 1896.
- Els anys forts dels embargaments foren el 1897, 1898 i 1899.
- Els municipis on hi hagué més embargaments foren l'Espluga de Francolí, Montblanc i Sarraí: conjuntament representaren el 60% del total de la Conca, i Sarraí fou el municipi més afectat.
- Als municipis de l'anomenada Baixa Segarra i en alguns de la Conca estricta l'estrall fil·loxèric no va suposar greus conseqüències.
- S'ha dit que la majoria de municipis no pagaren les contribucions, però, tenint en compte les dades, no es pot generalitzar: uns municipis van estar més afectats que d'altres, però la crisi no va afectar tots els pobles.
- No s'hi ha inclòs Vallfogona de Riucorb, que actualment pertany a la Conca però que aleshores era d'una demarcació diferent.

8.3 Notificació de l'embargament

Només amb l'impagament d'un trimestre de rústica o urbana, el predi anava a la subhasta. A Magí Amill Llor, de Montblanc, l'any 1893, li embargaren per segona vegada una finca per no pagar la contribució rústica: "Resultant que la primera vegada ha quedat desert l'embarg per falta de licitadors [...] per la contribució rústica corresponent als anys 1892 i 1893, i en compliment del que disposa l'article 37 de les instruccions de 12 de maig de 1888 [...] li comunico la nova subhasta en un període de sis dies, amb la rebaixa de la tercera part de l'embarg inicial."²⁴¹

En els rebuts de constrenyiment s'expressava el total a pagar desglossat per conceptes. Uns exemples ens ho aclareixen.²⁴²

EXEMPLES DE REBUTS DE CONSTRENYIMENT					
<i>Municipi</i>	<i>Data</i>	<i>Contribuent</i>	<i>Dèbits + recàrrecs + despeses</i>	<i>Total</i>	<i>Classe de finca</i>
Montbrió de la Marca	3-3-1903	Josep Vila	18,99 + 2,85 + 10,75	32,59	Rústica, partida del Forn
Vallclara	15-12-1903	Josep Josa	57,40 + 8,81 + 2,30	68,31	Rústica
Vimbodí	15-12-1903	Paula Gallart	2,98 + 0,44 + 9,75	13,17	Urbana

²⁴¹ ACCB. FMM. Correspondència, 1893 (rg. 895).

²⁴² AHT. Fons d'Hisenda, *Libro de adjudicaciones de fincas*, tom 1 (rg. 3308).

CÉDULA DE APREMIO DE SEGUNDO GRADO

(Para unir al expediente)

PUEBLO DE Montblanc 18/28 SEMESTRE DE 18 92.

Por el agente Ejecutivo de esta localidad, que suscribe, se ha dictado con fecha de hoy, la siguiente:

Provisión. En virtud de las atribuciones que me confieren los arts. 27 y 28 de la Instrucción de 12 de Mayo de 1888, declaro procedente el apremio de segundo grado a incursos en el reintegro de 2 por 100 de las cuotas a los contribuyentes morosos que figuran en la precedente relación, conforme a lo prescrito en dichos arts. 16 y en el 11 de la citada Instrucción. Notifíquese esta providencia a los interesados, según dispone el art. 17 y con las formalidades y requisitos que determina el 21, en la inteligencia de que si transcurrieran los veintidós días que prescribe el referido art. 17 sin verificar el pago de las cuotas y reintegros impuestos por la demora, se procederá al embargo y venta de las fincas y enajenamientos, frutos y rentas de los deudores con arreglo a lo dispuesto en los arts. 20 y siguientes de la Instrucción, previa la autorización que para la entrada en el dominio de los contribuyentes deudores que la soliciten, se solicita del Sr. Alcalde.

Y habiéndose V. comparecido entre los deudores a quienes se refiere la anterior providencia, se le notifica a V., conforme al art. 21 de la Instrucción de 12 de Mayo de 1888, advirtiéndole que si en el término de veintidós días no satisface el total debido que a continuación se expresa, se procederá al embargo y venta de fincas.

Número de orden <u>1111</u>	TERRITORIAL		INDUSTRIAL		RECARGOS MUNIC.		CONSUMOS					
	Ptas.	Cts.	Ptas.	Cts.	Ptas.	Cts.	Ptas.	Cts.	Ptas.	Cts.	Ptas.	Cts.
Importe del debito principal.	240											
Id. del 12 por 100 de apremio.	41											
Id. del reintegro del expediente.	150											
Total.	531											

El Sr. D. Magín Amill Llor
Montblanc a 26 de Julio de 1892.

Enterado, Testigo, Testigo, El Agente Ejecutivo,
Ben. Vallés

Rebut d'embargament de Magí Amill Llor de Montblanc (any 1892)

Si l'amo volia recuperar el terreny o la casa, només havia de pagar el total i els recàrrecs que s'havien acumulat al llarg de les dues vegades d'anar a la subhasta. Si el que ho volia comprar era una persona diferent del propietari, havia de pagar les dues tercers parts del valor embargat en el moment de la subhasta, i la resta abans de portar a terme l'escriptura.

8.4 D'on sortien en alguns casos els diners per desfer-se dels embargaments?

Abans que el pagès perdés la terra més bona per manca de pagament, no tenia més remei que fer mans i mànigues per buscar els recursos necessaris. En algunes ocasions venia les terres menys productives i en altres feia deudoris.

Els deudoris van ser els crèdits més corrents que es van formalitzar. Eren diferents de les lletres de canvi, que tenien venciments en un curt període de temps, i dels censals, que eren a llarg termini.

A l'entorn de 1840, es formalitzaren deudoris per un temps mínim d'un mes i un màxim de vint-i-dos anys. En el moment àlgid de la fil-loxera, solien fixar el seu venciment per després d'un any i gairebé més de la meitat als dos anys o més. S'ha d'afe-

gir que, en certs casos i sempre que el prestador hi estigués interessat, la cancel·lació definitiva del deute s'ajornava més enllà del temps convingut inicialment.

No era cap exageració constatar que la majoria dels deutoris eren deutes reconeguts a mitjà i llarg termini.

Alguns comerciants de la Conca s'oferien a fer-ne als pagesos, considerats un grup clarament deutor. Per a la petita pagesia, el recurs al deutor en detriment del censal va tenir conseqüències doloroses, ja que no era ella qui decidia el moment adequat per cancel·lar el deute. Si no podia retornar els diners a la data del venciment o no podia ajornar-lo, perdia el bé hipotecat, el qual generalment consistia en una finca, que per a la gran majoria significava el seu principal sosteniment.

Buscant la part positiva del prestador, els deutoris van oferir la possibilitat de remunerar l'estalvi a un interès variable, que s'establí a l'entorn del 6%, més una quantitat de despeses de notari (generalment, unes mil pessetes). D'altra banda, els manllevedors van poder obtenir recursos per finançar les pròpies necessitats a curt i llarg termini. Encara que no se'n formalitzaren gaires, van ser suficients per poder acudir als pagaments més urgents. A vegades, els capellans també portaven a terme deutoris. El de Pira, Josep Socías Solé, en signà un a Joan Poblet Sabaté, del mateix poble, mitjançant el qual li deixava 3.500 ptes. al 6%, més 1.000 ptes. de despeses, per pagar els interessos cada any. Li hipotecà una peça de terra composta de vinya i garriga de 2 jornals, 80 cèntims de jornal (= 1 ha 70 a 35 ca), a la partida del Florit el 27 de juliol de 1899.²⁴³

S'han consultat els manuals notariais de 1896 a 1904 de l'Espluga de Francolí, Montblanc i Sarrià. S'ha fet any per any de les poblacions anteriors per poder observar les seves dificultats econòmiques, mitjançant les cartes de pagament, en relació amb els contractes notariais.

En els municipis anteriors, els més afectats de la Conca, els veïns van satisfer els pagaments mitjançant la venda de les finques rústiques de poca extensió abans d'acudir als deutoris. La cancel·lació de deutes per les cartes de pagament en són una mostra. Com que al pagès no li agradava endeutar-se, cancel·lava el deute tan aviat com li era possible. S'ha de tenir en consideració que només hi havia notari a les poblacions dels quadres de la pàgina següent.²⁴⁴

²⁴³ BOPT, núm. 5 (any 1899).

²⁴⁴ Elaboració pròpia.

INTERVENCIONS NOTARIALS EN COMPRAVENDES (PER NOTARIES)										
Document	1896	1897	1898	1899	1900	1901	1902	1903	1904	Total
<i>L'Espluga de Francolí</i>										
Contractes notariais	151	147	144	*	173	187	76	109	200	1.187
Vendes	29	45	46	*	56	42	19	20	42	299
Debitoris	3	12	3	*	2	1	1	3	6	31
Cartes de pagament	31	22	27	*	30	35	9	16	23	193
<i>Montblanc</i>										
Contractes notariais	302	358	259	460	507	407	408	449	433	3.583
Vendes	92	101	77	128	139	44	118	151	144	994
Debitoris	20	2	17	13	15	10	21	12	17	127
Cartes de pagament	62	103	39	78	60	32	7	78	68	527
<i>Sarral</i>										
Contractes notariais	188	75	259	190	216	195	244	265	229	1.861
Vendes	54	24	77	50	62	47	81	106	62	563
Debitoris	11	1	54	8	6	18	12	8	10	128
Cartes de pagament	89	13	46	34	26	27	26	32	34	327
* En aquest any no va haver-hi notari.										

INTERVENCIONS NOTARIALS EN COMPRAVENDES (RESUM)				
Població	Contractes notariais	Vendes	Debitoris	Cartes de pagament
L'Espluga de Francolí	1.187	299	31	193
Montblanc	3.583	994	127	527
Sarral	1.861	563	128	327
Total	6.631	1.856	286	1.047
Nota: Per dificultats alienes no s'ha pogut consultar la notaria de Santa Coloma de Queralt.				

8.5 Li faltà coratge a l'Administració?

Arran dels fets de l'Espluga de Francolí, que tractarem més endavant, i per por de passar a un conflicte social, l'Estat va fer marxa enrere i va deixar per a més endavant la recaptació d'impostos.

El director de la Societat Arrendatària de Serveis Públics, entitat que tenia al seu càrrec la recaptació d'impostos de la província de Tarragona, reflectia la visió que una part de l'Administració tenia de la situació existent l'any 1899.

En aquesta zona que tinc a càrrec meu, per desgràcia és on s'adjudiquen el major nombre de finques a l'Estat per deutes de contribucions. Doncs bé, amb el pretext que en alguns pobles hi ha fil-loxera, a l'ombra d'aquesta s'amaguen els mals pagadors, i resulta que hi ha pobles que gairebé només paguen la cinquena part de les contribucions, ja sigui de rústica com d'urbana, malgrat que aquesta no l'ha envaït la fil-loxera. La resistència al pagament és conseqüència que, havent-hi persones que deuen tres, quatre i cinc anys, l'Administració encara no ha ordenat la confiscació, i com que els morosos continuen en la seva plena possessió de cultivar i recollir els fruits de les finques embargades sense pagar cap tribut, al comprovar-ho els altres contribuents, molts tampoc paguen; d'aquesta forma, augmenta el nombre de deutors de tal forma que, si això perdura, resultarà que no s'arreglarà ni una pesseta per al Tresor.²⁴⁵

Si era complicat cobrar impostos, també ho era la postura del recaptador, vist com el responsable de l'afer; sobre aquesta figura van caure totes les malediccions i aldarulls. Els cobradors atribuïen aquestes dificultats als entrebancs que posaven els ajuntaments, a la resistència dels veïns, a la pressió que exercien sobre els possibles compradors en les subhastes que es duïen a terme i a la poca col·laboració envers l'Administració d'Hisenda.

La gestió de les finques adjudicades a l'Estat va estar subjecta a diverses provatures, com el decret que entre 1893 i 1895 va fer obligatori per als ajuntaments l'acceptació de les finques que no havien trobat comprador i el pagament dels endarreriments i les quotes fins que els consistoris no en trobessin comprador. Aquesta disposició fou recorreguda pel diputat Joan Cañelles el 21 de desembre de 1894 i no passà a més.²⁴⁶

²⁴⁵ GARCIA ORALLO, Ricard. "Els embargaments de finques a Catalunya. Un aspecte de la crisi agrària de finals del segle XIX". *Estudis d'Història Agrària, Agricultures Mediterrànies Contemporànies*, núm. 15, Barcelona, 2002, p. 202.

²⁴⁶ *Ibidem*.

8.6 No val a badar

A final de juliol de 1900, els pagesos no es cansaven de demanar als seus representants polítics la justa rebaixa dels impostos de la contribució, tal com reconeixia la llei de les vinyes fil·loxerades. Per al dit assumpte fou nomenada una comissió que portà a terme els tràmits pertinents davant de la Delegació de Finances perquè fossin aplicades les disposicions establertes sobre tributació d'aquests afers. Demanaven que les vinyes destruïdes per la plaga deixessin de satisfer la contribució rústica, i que els que havien substituït els ceps autòctons per ceps americans quedessin d'acord amb la llei de 1885. La falta de diners de l'Administració la feia insensible a les justes reclamacions dels pagesos: "La llei de 1885 diu que les vinyes malmeses per la fil·loxera es donaran de baixa de contribucions i les que es planten amb ceps americans seran lliures de tributar durant deu anys. La llei no s'ha complert pels Ministres ni pels seus subalterns, ja que si ens neguem a pagar una contribució que no devem, ens persegueixen com a delinqüents perquè el govern ha declarat delictes de resistència el no pagar el que ell vol. No és també delictes el que comet el ministre d'Hisenda obligant-nos a pagar per la força el que no és just ni legal?"²⁴⁷

D'altra banda, com que molts pobles es trobaven atabuixats a pagar els impostos, va haver-hi persones i pobles que van actuar pel seu compte. Josep Sala, de Blancafort, i Felip de Morenes Raventós, de l'Espluga de Francolí, van presentar a l'Administració l'exempció de tributs de la contribució rústica adduint que la fil·loxera els havia anorreat els ingressos que sortien del vi, expedients que foren acceptats. El mateix va fer el poble de Pira, a qui la Direcció General de Contribucions li va rebaixar, per a l'any 1905, 2.068,50 ptes.²⁴⁸

De la malvestat que portà la fil·loxera i de les rancúnies dels altres se n'escriuixia el diari tortosí *Los Debates* quan publicava que "a la comarca de Montblanc la fil·loxera ja havia destruït totes les vinyes en menys de tres anys; això ha motivat la més espantosa misèria i la ruïna dels propietaris, als quals se'ls demana la contribució íntegra que pagaven de les seves finques, sense que el govern ni els seus representants se'n preocupin el més mínim".²⁴⁹ Davant d'aquesta situació, el diputat Cañellas va visitar el ministre d'Hisenda per tal de rebaixar la contribució rústica, però no ho va aconseguir.

Amb el temps, quasi tots els pagesos van demanar la reducció d'impostos i l'Estat, amb molta cautela per no ferir la susceptibilitat de la gent, va prorrogar terminis, perquè en el fons no volia terres sinó diners. Per tal de no exaltar els conques, el 1902 es cobrà la rústica i urbana als que no pagaren les contribucions entre els anys 1899 i 1901.²⁵⁰ El cas més simptomàtic passà a Santa Coloma de Queralt, quan el

²⁴⁷ IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària...*, p. 203.

²⁴⁸ BOPT, núm. 74 (any 1904).

²⁴⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1558, Tarragona, 4 abril 1900.

²⁵⁰ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 2275, Tarragona, 6 abril 1902.

recaptador va embargar béns que ja s'havien pagat. No cal dir que el malestar fou evident, perquè "les persones designades per cobrar els embargaments no eren les més adequades".²⁵¹ En algunes contrades de la Conca l'abandonament d'algunes terres va fer que esdevinguessin ermes.

L'alcalde de l'Espluga de Francolí, preveient altres maldecaps i observant que la població es trobava mancada de treball, el 21 d'octubre de 1902 es va dirigir al de Vimbodí, Josep Caixal, per demanar conjuntament a les autoritats provincials l'acabament de la carretera que anava de l'Espluga de Francolí a Flix, amb la intenció de donar feina als pagesos que passaven per un mal moment econòmic.²⁵² Amb el temps, l'Estat, amb molta tàctica, va poder cobrar les contribucions i el contingent.

²⁵¹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1967, Tarragona, 30 març 1901.

²⁵² ACCB. FMVI. Correspondència, 1902 (rg. 15.047).

9. LA FIGURA DEL RECAPTADOR D'IMPOSTOS

9.1 El recaptador i les seves funcions

Al juny de 1885 es van actualitzar les lleis tributàries vigents des de 1881. Pel reglament de 30 de novembre de 1885, es posaren al dia les contribucions i els consums. Va ser en el període fil-loxèric quan els gemecs arribaren a fites carregoses: els tributs, que en un temps passat se suportaven amb més o menys estoïcisme, eren maleïts i els seus executors es consideraven persones indesitjables, fins al punt que s'arribà a greus esdeveniments.

Qualsevol persona podia ser recaptador de tributs, amb el pagament previ d'una fiança: "La fiança que porten a terme ha de ser definitiva, no valdran fiances provisionals; en igualtat de condicions seran preferits els que paguin en metàl·lic o amb efectes públics."²⁵³

L'Estat tenia recaptadors, que només cobraven les contribucions de rústica, urbana i industrial. El contingent, que recaptava la Diputació, tenia el seu agent, i el dels consums locals i fil-loxera, un altre de diferent.²⁵⁴ Més endavant va ser el mateix cobrador de contribucions qui es féu càrrec de tots els tributs, a canvi d'un percentatge.

Els recaptadors o agents executius instruïen expedients d'embargaments, i si al cap de tres dies de notificar-ho els deutors no es donaven per assabentats, el recaptador lliurava l'acte d'embargament a l'alcalde del municipi corresponent amb dos testimonis designats pel mateix batlle per saber quines persones no estaven al corrent de pagament i fer-ne responsable el consistori.²⁵⁵

²⁵³ BOPT, núm. 107 (any 1891).

²⁵⁴ BOPT, núm. 30 (any 1892).

²⁵⁵ BOPT, núm. 49 (any 1896).

Aquesta referència la confirmà l'ofici del delegat d'Hisenda rebut per l'alcalde de Blancafort el 1891: "Si en l'improrrogable termini de tres dies no fa entrega al recaptador de la Zona, Josep Miralles, de les certificacions de deutes cobrats i incobrats dels contribuents morosos del poble, el faré responsable de les quantitats que figuren al descobert, conforme determina l'ordre dels deutors envers Hisenda conforme la llei de 12 de maig de 1888."²⁵⁶

Per notificar a la gent els dies de cobrança, els recaptadors de la zona s'adreçaven als veïns amb uns dies d'antelació i els notificaven les dates que es portarien a terme el cobrament de tributs. El lloc escollit era generalment l'Ajuntament.

Se saben els noms dels cobradors estatals: l'any 1892 eren Joan Miró Ardévol (1a zona), Josep Miralles Bonet (2a zona), Josep Domingo (3a zona), Joan Sabaté Calbet (4a zona), Joan Giró Colom (5a zona) i Bonaventura Vallespinosa (6a zona).²⁵⁷ Més endavant van aparèixer Domènec Lamata, Antoni Ferrer, Ramon Folch, Francesc Ninot i Flavià Trilles Felip, entre d'altres.

El 1898, el cobrador del contingent era Miquel Queral, que hi accedí amb una fiança de 10.000 ptes.;²⁵⁸ l'any 1901 fou Miquel Sales Musté;²⁵⁹ el 1902, Leandre Martí Mariné; el 1903, Josep Pallerols;²⁶⁰ el 1904, Tomàs Sans Rebull,²⁶¹ i el 1905, Fèlix Capdevila Rossell.²⁶² Però no tots els recaptadors eren de fiar: el jutjat de Montblanc, el 29 d'abril de 1893, reclamà a l'alcalde de la Vila Ducal que li enviés la certificació de la conducta observada per Joan Sabaté Calbet, casat, de 57 anys, recaptador de contribucions i veí de la vila.²⁶³

Els tributs es cobraven d'acord amb les poblacions dels partits judicials. El de Montblanc constava de 28 pobles, incloent-hi Prades, la Febró i Capafonts (ara del Baix Camp), i Mont-ral i Querol (de l'Alt Camp). El 1893, en tots aquests municipis es demanava al cobrador una fiança de 3.700 ptes. i el 1894 de 4.000.²⁶⁴

Un cop dipositada la fiança, una sèrie de persones (recaptadors) es posaven d'acord per cobrar els impostos d'uns pobles determinats, mitjançant un percentatge de cobrament. El 1890 el percentatge era l'1,50%;²⁶⁵ el 1891, el 2,45%;²⁶⁶ i el 1894, el 3,45%. Si es presentaven dificultats per cobrar, s'augmentava el percentatge de recaptació.

El partit judicial es dividia en zones, en cadascuna de les quals hi havia un recaptador diferent que havia dipositat la part proporcional de fiança. La fiança dels

²⁵⁶ ACCB. FMB. Correspondència, 1891 (rg. 7693).

²⁵⁷ BOPT, núm. 20 (any 1892).

²⁵⁸ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 855, Tarragona, 2 març 1898.

²⁵⁹ BOPT, núm. 198 (any 1901).

²⁶⁰ BOPT, núm. 115 (any 1903).

²⁶¹ BOPT, núm. 116 (any 1904).

²⁶² BOPT, núm. 1 (any 1905).

²⁶³ ACCB. FMM. Correspondència, 1893 (rg. 894).

²⁶⁴ BOPT, núm. 74 (any 1894).

²⁶⁵ BOPT, núm. 90 (any 1890).

²⁶⁶ BOPT, núm. 107 (any 1891).

cobradors es verificava en un principi per trimestres i més tard per semestres, d'acord amb el cobrament d'impostos. Quasi sempre foren els mateixos perceptors els que tingueren la mateixa zona.²⁶⁷

A continuació es mostra un exemple de garantia de 3.700 ptes. de l'any 1893, repartida per les zones i els pobles següents.²⁶⁸

- Zona 1a (fiança 1.000 ptes.): Barberà de la Conca, Montblanc i Pira
- Zona 2a (fiança 900 ptes.) Blancafort, l'Espluga de Francolí, Sarraí i Solivella
- Zona 3a (fiança 600 ptes.): Llorac, les Piles de Gaià, Querol, Santa Coloma de Queralt, Santa Perpètua de Gaià i Vallfogona de Riucorb
- Zona 4a (fiança 300 ptes.): Savallà del Comtat, Conesa, Forès, Montbrió de la Marca i Rocafort de Queralt
- Zona 5a (fiança 500 ptes.): Passanant, Rojals, Senan, Vilaverd i Vimodí
- Zona 6a (fiança 400 ptes.): Capafonts, la Febró, Mont-ral, Prades i Valldara

Cada vegada era més difícil recaptar els impostos i la situació feia témer que no succeís algun fet desagradable. En aquest context, l'alcalde de Senan va rebre, el 7 de juliol de 1893, el següent ofici del governador civil, Cayetano Pineda (enviat també a la resta de pobles): "En previsió que es puguin portar a terme conflictes o alteracions d'ordre públic i essent necessari que el govern tingui en tot moment notícies del que passi, l'adverteixo que tan aviat tingui dades que s'ha alterat la tranquil·litat de la seva localitat i observi el més petit símptoma d'agitació, m'ho comuniqui pels mitjans més ràpids possibles, fins al punt que estic disposat a exigir a vostè la màxima responsabilitat en el compliment del seu deure."²⁶⁹

9.2 Fets desagradables

Al llarg d'aquest període se succeïren en algunes poblacions fets desagradables causats per la manca de recursos econòmics referents al pagament de tributs. Sembla que els consums eren la preocupació de la gent, però a l'hora de la veritat segurament no distingien entre contribucions, consums, contingent i arbitris municipals.

9.2.1 Montblanc

En la correspondència tramesa el primer de setembre de 1893 des de l'Espluga de Francolí a *La Renaixensa*, s'indica quina era l'actitud amb referència al problema suscitat a l'entorn dels tributs.

²⁶⁷ BOPT, núm. 57 (any 1892).

²⁶⁸ BOPT, núm. 187 (1891).

²⁶⁹ ACCB. FMS. Correspondència, 1893 (rg. SE-9).

Es lamenta que el recaptador de contribucions només ha cobrat un 2 o 3% dels contribuents, i els montblanquins addueixen que "els fruits no tenen col·locació i es pretén augmentar els impostos". Hi hagué aldarulls al Pradell de la Teixeta (Priorat), a Montblanc i en altres localitats contra els cobradors. La raó era que no podien pagar les contribucions "perquè no tenien diners per satisfer les necessitats més urgents".²⁷⁰

Precisament a Montblanc el malestar dels pagesos es va lligar amb l'agitació derivada de la supressió del Jutjat de Primera Instància. El 30 d'octubre de 1893 es va formar una important manifestació constituïda per persones de totes les classes socials i tots els colors polítics, que amb el crit de "Fora pagaments" s'abraonaren a la plaça Major i cremaren el rètol del local del recaptador. L'alcalde aconseguí restablir l'ordre després de parlar amb els veïns. Això fou el preludi d'altres manifestacions que acabaren en fets luctuosos.²⁷¹

9.2.2 L'Espluga de Francolí

A l'Espluga de Francolí, el 28 de desembre de 1893, es produí el primer aldarull quan la gent del poble es negà a pagar els tributs i calaren foc a la casa de l'alcalde, que volia embargar els morosos.

El segon aldarull a la mateixa localitat va tenir lloc el 1894. Al juny la Delegació d'Hisenda reclamà el deute a l'Ajuntament, i el 7 d'agost amenaçà d'embargar els deutors. Es distribuïren uns papers pel poble que deien: "Païxosos: Alerta que los lladres son aprop per robarnos el pa de tot l'any que tan car nos costa. Preparemnos a la defensa al crit de viva lo poble de l'Espluga de Francolí i morin los farsans can tenen la culpa. Fora aqueix Ajuntament i viva los guardians i los serenos. Res més que callà tots i garrota seca. Lo que pren lo blat nos pren la vida."²⁷²

Sobre aquest fet, *El Correo de la Provincia* de 7 d'agost de 1894 notificava que l'alcalde, Ramon Dalmau, va autoritzar portar a terme els embargaments d'aquells "que no tenen ni un trist rosegó de pa per als seus fills".²⁷³

El tercer aldarull es produí a la mateixa població la nit de Reis de 1895, per idèntic motiu. Un nombrós públic es concentrà a la plaça, on es trencà la font monumental i se sentiren alguns trets. Davant d'aquesta situació, la Guàrdia Civil, membres de l'Ajuntament, serenos i guardatermes aconseguiren dissoldre els grups revoltats.²⁷⁴

El 3 d'agost de 1899 hi hagué un altre aldarull, quan el poble es tornà a revoltar. D'aquest fet hi ha diverses versions referents a la mort del cobrador de consums. El corresponsal de l'Espluga del *Diario del Comercio, órgano del partido liberal*

²⁷⁰ BOPT, núm. 13 (any 1900).

²⁷¹ PORTA BALANYÀ, Josep M. "La supressió del Jutjat de Primera Instància i Instrucció del Partit Judicial de Montblanc i les seves conseqüències socials, anys 1893-1896". *Espitllera. Revista d'Informació Montblanquina*. Montblanc, gener 1982, núm. 1, p. 12-14; febrer 1982, núm. 2, p. 16-18; març 1982, núm. 3, p. 16-18.

²⁷² *Ibidem*.

²⁷³ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 2074, Tarragona, 17 setembre 1899.

²⁷⁴ IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària...*, p. 228.

dinàstico, el *Diario de Tarragona* i la sentència del 12 d'octubre de 1900 expliquen fonamentalment el mateix. A final de juliol de 1899, el poble acabava de celebrar la festa major amb les acostumades diversions populars: danses del país, Xiquets de Valls, funcions de teatre i ball a la Societat i a l'envelat.

Un signe d'inquietud va ser que l'Ajuntament es va abstenir d'assistir a les funcions religioses de la festa major, "cosa que va estranyar, ja que era sabut els sentiments religiosos de la majoria de regidors".²⁷⁵

El dia 3 d'agost (dijous) va arribar al poble amb carro Josep Espina Virgili, agent auxiliar de la Diputació, veí de Reus i natural de la Riera de Gaià, acompanyat dels auxiliars Joan Torroja Freixas i Lluís Garcia Bertran, a fi i efecte d'embargar els deutes procedents dels consums pel contingent. Joan Torroja portava el carro per traslladar els béns embargats.²⁷⁶ Quan van passar pels carrers de la vila, ja els van proferir crits de "Foc al carro". Els agents es van allotjar a la fonda Ibérica, a prop de l'Ajuntament, propietat de Joan Castells Solà. El tinent de la Guàrdia Civil de Montblanc ja era a l'Espluga perquè "ensumava" algun fet desagradable. Van sopar junts les forces d'ordre amb el recaptador i auxiliars, i van convenir que l'endemà tornarien amb el propòsit d'auxiliar-los. Quan la Guàrdia Civil es va retirar, el grup de persones que hi havia a la plaça començaren a xiular-los i a tirar-los pedres, i feriren un agent de la Benemèrita. Aquestes mateixes persones es dirigiren a Casa de la Vila amb crits de "Fora consums!".²⁷⁷

A les sis del matí de l'endemà, centenars de veïns anaven pels carrers per tal d'impedir que s'efectuessin els embargs i van situar persones a les sortides del poble perquè ningú marxés a treballar. Els espluguins es concentraren davant de la fonda i exigiren al cobrador que els entregués els rebuts dels embargaments. Aquest els contestà que els tenia a l'Ajuntament, i els amotinats portaren l'agent a la casa consistorial; però quan van veure que allí no hi eren, els ànims es van escalfar.²⁷⁸

A partir d'aquí és quan comencen les discrepàncies sobre la mort del cobrador. Segons el corresponsal del *Diario del Comercio*, el cobrador va dir que no lliuraria els papers fins que no vingués l'alcalde, i la gent es va excitar de tal manera que en un moment arrossegaren el dissipat Espina al portal d'un edifici proper i li clavaren dues ganivetades al costat. Aprofitant la confusió i que la multitud era al voltant del cos del cobrador, els dos auxiliars es refugiaren a l'Ajuntament, on no hi havia cap autoritat a excepció de l'agutzil, que els tancà en un despatx.²⁷⁹

Segons el *Diario de Tarragona*, Josep Martí i Pau Miquel Vidal portaren el cobrador, agafat pels braços, davant de Cal Cabeça, mentre que Roc Martí li donava cops al cap i el tirava a terra i altres li llençaven pedres. A l'entrada d'aquesta casa li van cau-

²⁷⁵ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 242, Tarragona, 9 octubre 1900.

²⁷⁶ *Ibidem*.

²⁷⁷ *Ibidem*.

²⁷⁸ *Ibidem*.

²⁷⁹ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 2038, Tarragona, 6 agost 1899.

sar amb un ganivet lesions al cap, de les quals va morir a dos quarts de nou d'aquell mateix matí. Una vegada succeït el fet, Francesc Rosell i Pau Miquel Vidal agafaren el carro i el ruc i el van cremar al bell mig de la plaça. També hi van participar Antoni Borràs i Josep Martí.²⁸⁰

Una altra versió és la que sempre ha anat de boca en boca dels espluguins. Al sortir de la fonda, el cobrador es dirigí a l'Ajuntament, i en veure's acorralat per la multitud, i pensant en el que li volien fer, es dirigí a Cal Cabeça i pujà escales amunt fins al segon pis, on fou atrapat pels perseguidors. L'agent s'hi resistí fort, agafat a la barana de l'escala, però li malmeteren els dits i quan s'escapava va caure per l'ull de l'escala; a terra, malferit, l'acabaren de rematar. El metge de l'Espluga, Llorenç Marc, el va trobar moribund i amb una costella trencada. Va morir al cap d'una estona.²⁸¹

S'envià un telegrama al jutge d'instrucció de Montblanc, que s'hi va presentar ràpidament. Els carrers van ser ocupats militarment i a les onze es va reunir el consistori per deliberar els fets ocorreguts. A un quart de sis de la tarda, custodiats per un grup de soldats, els dos auxiliars es van dirigir a l'estació del tren per marxar. A les seves rodalies els esperaven un gran nombre de persones per acabar de completar els fets. Els soldats del regiment Luchana, sota el comandament del tinent Navarro, van dissoldre la multitud i els agents se'n van poder anar.²⁸² Com a conseqüència d'aquest fet, foren portades a la presó de Montblanc un total de 21 persones.²⁸³

Dia 8 d'agost	Josep Bonet Vernet Antoni Borràs Altarriba Joan Castells Solà
Dia 10 d'agost	Pau Miquel Vidal Llor
Dia 12 d'agost	Ramon Rossell Llauredó Ramon Sans Guasch Josep Torrell Òdena Pasqual Carbonell Roig Josep Francesch Martí Maties Vidal Amorós
Dia 16 d'agost	Gaietà Callau Amorós Josep Martí Oliva Joan Martí Padró Roc Martí Poca Josep Piñol Calbet
Dia 17 d'agost	Magí Poca Alzamora Josep Rossell Altarriba

²⁸⁰ BPT. Hemeroteca. *Diario de Tarragona*, núm. 242, Tarragona, 9 octubre 1900.

²⁸¹ Tradició oral dels fets.

²⁸² BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 2038, Tarragona, 6 agost 1899.

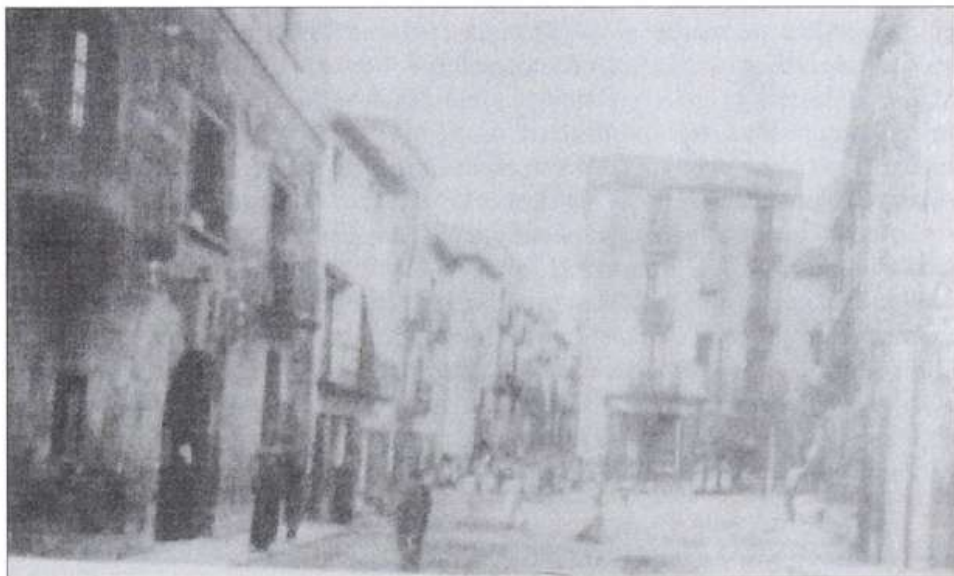
²⁸³ ACCB. FMM. Correspondència presó, 1899 (rg. 900).

Dia 18 d'agost	Josep Calbet Martí
	Josep Oliva Civit
	Francesc Rossell Hernández
Dia 21 d'agost	Salvador Xaruba Costas

De la relació d'esmentats, tots foren deixats en llibertat, menys els següents, acusats d'assassinat:

Josep Martí Oliva, 17 anys, (a) el fill de l'Agneta
Roc Martí Poca, 58 anys, (a) el Roc de la Costurera
Pau Miquel Vidal Llort, 45 anys, (a) Dusant
Salvador Xaruba Costas, 33 anys, (a) el Cagon
Francesc Rossell Hernández, 19 anys, (a) el Noi de Cal Maset
Josep Bonet Vernet, 28 anys, (a) el Ginolls
Antoni Borràs Altarriba, 45 anys, vidu, (a) el Borraset
Josep Francesch Martí, 52 anys, (a) el Pep de la Guàrdia

Van ser portats tots vuit a la presó de Tarragona, entre el 8 i el 12 d'octubre de 1900. El procurador del judici va ser Bonaventura Alfonso, i el lletrat defensor, Joan Cañellas. Tots eren a la presó menys Josep Francesch Martí, que estava en llibertat sota fiança de 10.000 ptes. Només tenien antecedents penals Pau Miquel Vidal Llort i Antoni Borràs Altarriba.

*Plaça de l'Ajuntament de l'Espluga, on succeïren els diversos esdeveniments.
(Arxiu Museu de la Vida Rural. L'Espluga de Francolí)*

L'advocat defensor va argumentar que els esdeveniments van ser causats per la mala administració municipal i pel caciquisme local que imperava, ja que havien de pagar els tributs els mateixos de sempre. Els consums, que eren una contribució directa, van promoure un odi entre el veïnat per la nefasta distribució, quan hi hauria d'haver una equitat en el repartiment de les quotes; aquesta alteració de la convivència del poble causà una vertadera excitació popular. Després que els acusats neguessin la seva participació en els fets, el lletrat Cañellas va dir: "El cobrador sacó la pistola, la gente se le tiró encima, siendo algunos vecinos que lo quisieron proteger, se disparó el arma con tan mala suerte que el mismo se mató." Davant d'aquesta defensa, potser insòlita, el jurat popular va declarar absolts els processats.

Com que els acusats eren insolvents, només hagueren de pagar les 8/23 parts de les despeses del judici.²⁸⁴

Deixem a l'opinió del lector la mort del cobrador.

9.2.3 Barberà de la Conca

A Barberà de la Conca, amb la cobrança de tributs, el 20 de novembre de 1898, també va haver-hi un principi d'agitació que fou sufocat per la Guàrdia Civil. Després d'estira-i-arrosses es va arribar a l'acord que es pagués la quantitat que es pogués.²⁸⁵

9.2.4 Blancafort

El 4 de setembre de 1902, un grup de blancafortins s'amotinaren amb el crit d'"Abaix els consums" i van deixar el poble sense comunicació després de tallar la línia telegràfica. La presència de la Guàrdia Civil de l'Espluga de Francolí, Vimbodí i Montblanc truncà els possibles desordres. Fruit d'aquesta revolta, dotze veïns (nou homes i tres dones) van ingressar a la presó de Montblanc: Antoni Llorc Briansó, Josep Iborra Moix, Josep Rosich Gatell, Isidre Martí Moix, Miquel Llauredó Rigual, Jaume Espelt Vives, Joan Civit Civit, Ramon Civit Civit, Antoni Martí Moix, Antònia Moix Solé, Antònia Civit Rosich i Maria Moix Solé.

El dia 15 del mateix mes van ser conduïts a la presó de Pilats de Tarragona, on se'ls obrí un sumari per agressió a la Guàrdia Civil. Davant d'aquesta situació, una comissió del poble (els veïns Ramon Sala Castelló, Josep Masalles Recasens, Ramon Saumell Torra, Ramon Rosich Anglès, Josep Masalles Cabestany i Joan Oliveres Miret), acompanyada pel diputat a Corts del districte Valls-Montblanc, Josep Orga, es va entrevistar amb el capità general de Catalunya. Fruit d'aquesta reunió, el dia 27 del mateix mes arribà la llibertat per a dues dones i sis homes, mentre que la resta van ser alliberats més tard, el 13 d'octubre.²⁸⁶

²⁸⁴ Audiència Provincial. Sentència núm. 21, any 1900.

²⁸⁵ BPT. Hemeroteca. *Diario del Comercio*, núm. 1110, Tarragona, 20 novembre 1898.

²⁸⁶ PRATS BATET, Josep M. *Quimeres centenàries. Un segle d'associacionisme agrari a Blancafort*. Lleida: Gràfiques Bobalà, 1996, p. 33-34.

9.2.5 Sarral

A Sarral també va arribar el desori. A mitjan novembre de 1894, davant la manca de pagament, José Rodríguez Pérez, l'agent executiu de cobrar els consums, demanà la presència de la Guàrdia Civil per poder embargar els morosos. El mateix dia de la presència a Sarral de l'agent recaptador, l'alcalde Josep Talavera Veciana convocà a les nou del matí un ple extraordinari per decidir què s'havia de fer, perquè observà la gent molt revoltada. El recaptador, a l'arribar, va manifestar que li era impossible seguir el procediment a causa de la imposició dels grups de persones i que, per tant, havia de demanar la força pública perquè intervingués en la recaptació. Quan va ser cridada, la Benemèrita manifestà que només podia actuar en cas d'alteració d'ordre públic i, per tant, es negà a intervenir. L'Ajuntament ho notificà al governador civil. El cobrador declarà que, si no era possible el cobrament, serien els regidors els que es farien càrrec de l'import dels rebuts. Els regidors van dimitir.²⁸⁷

9.3 El funcionament de la presó del partit judicial

Era fins a cert punt normal que es revoltessin tant l'Espluga de Francolí com Montblanc i Sarral, pobles en què els embargaments foren significatius.

Una conseqüència directa dels incidents de l'Espluga de Francolí i del tancament de diverses persones de la Conca a la presó del partit judicial de Montblanc va ser que es demanés a tots els pobles del partit judicial la part proporcional del corresponent pressupost carcerari, a causa de la manca de recursos per al funcionament de la presó. De moment l'Ajuntament de Montblanc en pagava les despeses de funcionament, esperant que els pobles del partit judicial ingressessin la part que els corresponia.

Un any abans, el 10 de gener de 1898, el governador civil, Miquel Aguado González, havia demanat als ajuntaments que fessin efectiu aquest import, tot recordant-los que el reial decret de l'11 de març de 1886 obligava tots els municipis del partit de Montblanc a contribuir al funcionament de la presó.

La quantitat que havia d'aportar cada poble de la Conca, en el pressupost de 1898-99, era l'1,869% de la contribució urbana, com mostra el quadre de la pàgina següent.²⁸⁸

L'ofici que adreçà l'alcalde de Montblanc, Maties Guarro, al de Senan el 25 d'abril de 1900, i també a tots els altres pobles del partit judicial, és una mostra de la manca de diners de l'Ajuntament de Montblanc: "Tinc la greu necessitat de reunir fons per a la presó per poder atendre els aliments que es necessiten, a causa del considerable nombre de persones que hi ha a la presó com a conseqüència dels fets deplorables ocorreguts a l'Espluga de Francolí. Per aquest motiu l'alcaldia de la Vila Ducal us prega que verifiquen l'ingrés que us correspon pagar com més aviat millor."²⁸⁹

²⁸⁷ MAYAYO ARTAL, Andreu. *La Conca de Barberà. De la crisi agrària a la guerra civil*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986, p. 151.

²⁸⁸ BOPT, núm. 225 (any 1898).

²⁸⁹ *Ibidem*.

APORTACIÓ COMARCAL AL PRESSUPOST CARCERARI (1898-99)		
<i>Municipi</i>	<i>Total</i>	<i>Quota a satisfer</i>
Barberà de la Conca	12.721,52	237,89
Blancafort	9.207,74	172,18
Capafonts	3.593,48	67,20
Conesa	5.828,88	109,00
La Febró	1.849,62	34,59
L'Espluga de Francolí	33.399,78	624,58
Forès	4.150,02	77,61
Llorac	2.664,80	49,83
Montblanc	57.231,12	1.070,22
Montbrió de la Marca	4.588,60	85,81
Mont-ral	6.113,07	114,31
Passanant	6.953,64	130,07
Les Piles de Gaià	5.132,21	95,97
Pira	5.556,69	103,91
Prades	12.293,43	229,89
Querol	10.168,78	190,16
Rocafort de Queralt	4.526,13	84,64
Rojals	4.103,51	76,74
Santa Coloma de Queralt	17.932,21	335,33
Santa Perpètua de Gaià	8.746,78	163,56
Sarral	19.294,60	360,81
Savallà del Comtat	3.305,13	61,81
Senan	3.113,04	58,21
Solivella	12.966,78	242,48
Vallclara	6.188,27	115,72
Vilaverd	8.734,28	163,33
Vimbodí	19.804,92	370,35
Total	290.171,13	5.426,20

10. CONCLUSIONS

L'agricultura, que s'havia mogut dins d'una continuïtat de procediments tradicionals acordats per una saviesa de regles, reclamava una renovació després de la plaga fil·loxèrica. Els mateixos pagesos no es cansaven de repetir-ho: abans s'esfonsava un sarment a terra i ja es tenia un cep, no calia fer res més, però ara era molt diferent.

Les malures dels ceps, algunes gairebé coincidents amb la fil·loxera i d'altres d'immediatament posteriors, havien obligat l'agricultor a conèixer regles noves de cultiu; però va ser l'estrall qui trasbalsà tot un món rutinari i comminà a aprendre nous mètodes i noves pràctiques, per exigir de triar i provar sarments exòtics que reclamaven empelts i que imposaren l'ensinistrament en aquest nou art.

Uns es conformaren quedant-se a casa seva, i d'altres anaren ells mateixos a França i, en tornar, es llançaren abnegadament a propagar les tècniques salvadores, fins al punt que un d'ells, Josep Esplugues, de Barberà, trobà al seu poble el camp adobat per a una societat agrícola, constituïda per mitgers l'any 1893, i organitzà el primer celler cooperatiu. Esplugues contribuï a finançar la replantació a la seva localitat nadiua i el celler al·ludit fou la llavor dels actuals sindicats agrícoles, estesos per tot el migjorn català.

El govern es féu càrrec de la lluita antifil·loxèrica, i les juntes provincials en foren un exemple, malgrat que es destinaren quantitats de diners per estudiar procediments i reunions amb els afectats que a la llarga no serviren de res; es va culpar a tothom de la desgràcia. Amb tot, la destrucció de la vinya no fou general, sinó gradual i local: sempre va haver-hi una extensió de vinya en producció més o menys equiparable a la meitat de la que existia abans de l'estrall.

Un viticultor, i tota una comarca, podien tenir la dissort d'haver perdut la vinya, i per tant, les collites immediates, però el magatzemista i exportador de vi sempre va

tenir on poder-ne comprar. Un altre factor fou l'existència de reserves monetàries acumulades pels pagesos durant l'etapa precedent de prosperitat, gràcies a la qual pogueren disposar de mitjans per efectuar ràpidament les noves plantacions. Cal no oblidar que durant un cert temps les comarques no fil-loxerades encara van tenir la possibilitat de continuar fruit de la bona conjuntura que oferia el mercat exterior de vins.

Les repercussions de la plaga foren profundes en tots els ordres: grans extensions del país quedaren momentàniament ermes. Unes foren replantades amb peus americans, i altres van ser ocupades per cereals o per oliveres; tanmateix, moltes terres quedaren definitivament convertides en garriga o en bosc. A Catalunya la superfície cultivada de vinya va disminuir notablement i va començar una tendència de signe contrari a la que havia prevalgut durant dos segles. A la Conca de Barberà quedà el cultiu de la vinya a la Conca estricta, mentre que els cereals foren la base principal a la Baixa Segarra. A les contrades més afectades, on no fou possible la replantació, o les dificultats econòmiques de les famílies no ho van permetre per la forta depressió econòmica, es produí una forta emigració. En alguns casos fou de curta durada, però en altres per no tornar més. L'emigració per a uns fou definitiva, i per a altres (els més joves) significà treballar a la indústria a Reus o Tarragona durant molts anys. Les terres es vengueren a baix preu i el drama s'accentuà quan el fisc exigí els tributs.

A les zones replantades dels municipis, els canvis econòmics i socials foren notables. La replantació de peus americans exigia labors profundes, i en alguns indrets es començà a utilitzar la maquinària. La selecció del peu americà i de l'empelt de cep del país, en funció de la composició del sòl i del tipus de vi que es volia obtenir, va obligar a un perseverant alligonament vitivinícola, fins al punt que l'estació enològica de Reus assessorava la província i comarca.

Si en un principi les varietats de riparia gaudien de la confiança dels pagesos, més tard foren substituïts pels rupestris i els berlandieris, més adaptables als terrenys calcaris predominants a la Conca.

No costa gaire d'imaginar amb quin pessimisme molta gent mirava el camp després d'una dissort tan terrible. Sobre una crisi general de l'agricultura, l'extermini de la vinya, els productes de la qual, almenys fins al 1892, eren dels pocs que assolien preus remuneradors, quasi que va dur a la desesperació. Malgrat tot, hi havia qui estava convençut que la riquesa perduda no era irrecuperable. Els viticultors tornaren a replantar i a posar els ulls sobre el fruit dels nous ceps. "Només una constància heroica, una fe infinita en l'esforç del treball", explicava un coetani conquenc, "va fer possible que aquells que no s'enfonsaren definitivament tornessin a reprendre la feixuga tasca de repoblar les vinyes, amb les inacabables contrarietats pròpies de la inexperiència i de les dificultats d'adaptar-se a les noves tècniques."

La substitució del cep europeu pels peus de cep americà fou l'origen d'una triple revolució: biològica, tècnica i econòmica. La invasió fil-loxèrica va capgirar-ho tot i obrí una nova era en la viticultura moderna.

Els testimonis dels responsables de la recaptació demostraven les enormes dificultats que Hisenda va trobar quan intentà prendre possessió material de les propietats

*La plaga de la
fil-loxera
va capgirar-ho
tot i obrí una
nova era en
la viticultura
moderna*

que se li assignaren. Aquestes consideracions podien induir a plantejar-se fins a quin punt embargaments, subhastes i adjudicacions a l'Estat van quedar en paperassa de despatx sense més transcendència.

Els fracassos d'aquests intents potser també demostraven la poca voluntat estatal per portar fins a l'últim extrem l'exercici dels seus drets, espantat l'Estat per les repercussions que una expropiació massiva hauria provocat. Aquesta actitud, afavorida per les veus cada vegada més nombroses que demanaven canvis en el model tributari espanyol, desembocaria finalment en les modestes reformes impulsades pel ministre d'Hisenda Fernández Villaverde durant els primers anys del segle XX, que van significar una suavització relativa de la pressió fiscal que s'exercia sobre l'agricultura. Van haver de passar anys abans que s'aconegués donar satisfacció parcial a les víctimes de la fil-loxera.

Els embargaments produïts a l'Espluga de Francolí, Montblanc i Sarrià, els més nombrosos, amb l'endeutament fiscal que representaven, van ser un símptoma de les dificultats econòmiques dels petits propietaris rurals, i la insubmissió fiscal resultà un desafiament col·lectiu. Tot plegat va desbrossar el camí a les transformacions del teixit social i econòmic català que s'estava produint a finals del segle XX, provocades en bona mesura per la generalització i consolidació de les relacions econòmiques de caràcter capitalista en el panorama econòmic nacional.

La fil-loxera no solament va arruïnar molts productors, sinó que va evidenciar els problemes jurídics lligats a la terra. No sé si els pagesos sortiren enfortits després d'aquest tràngol, però el cert és que els problemes d'antuvi els tornen a arrossegar en l'actualitat, no amb l'insecte, sinó per altres conceptes.

Diuen que la història mai no es repeteix, però també es diu que cal aprendre de la història. La clau rau en els matisos. La història no reïncideix exactament igual, però els grans trets sí que es reïteren amb desesperant monotonia.

FONTS DOCUMENTALS

Arxiu de l'Ajuntament de Tarragona (AAT).

Arxiu Comarcal de la Conca de Barberà (ACCB):

Fons Municipal de Blancafort (FMB).

Fons Municipal de Conesa (FMC).

Fons Municipal de Llorac (FMLL).

Fons Municipal de Montblanc (FMM).

Fons Municipal de Pira (FMPI).

Fons Municipal de Senan (FMS).

Fons Municipal de Solivella (FMSO).

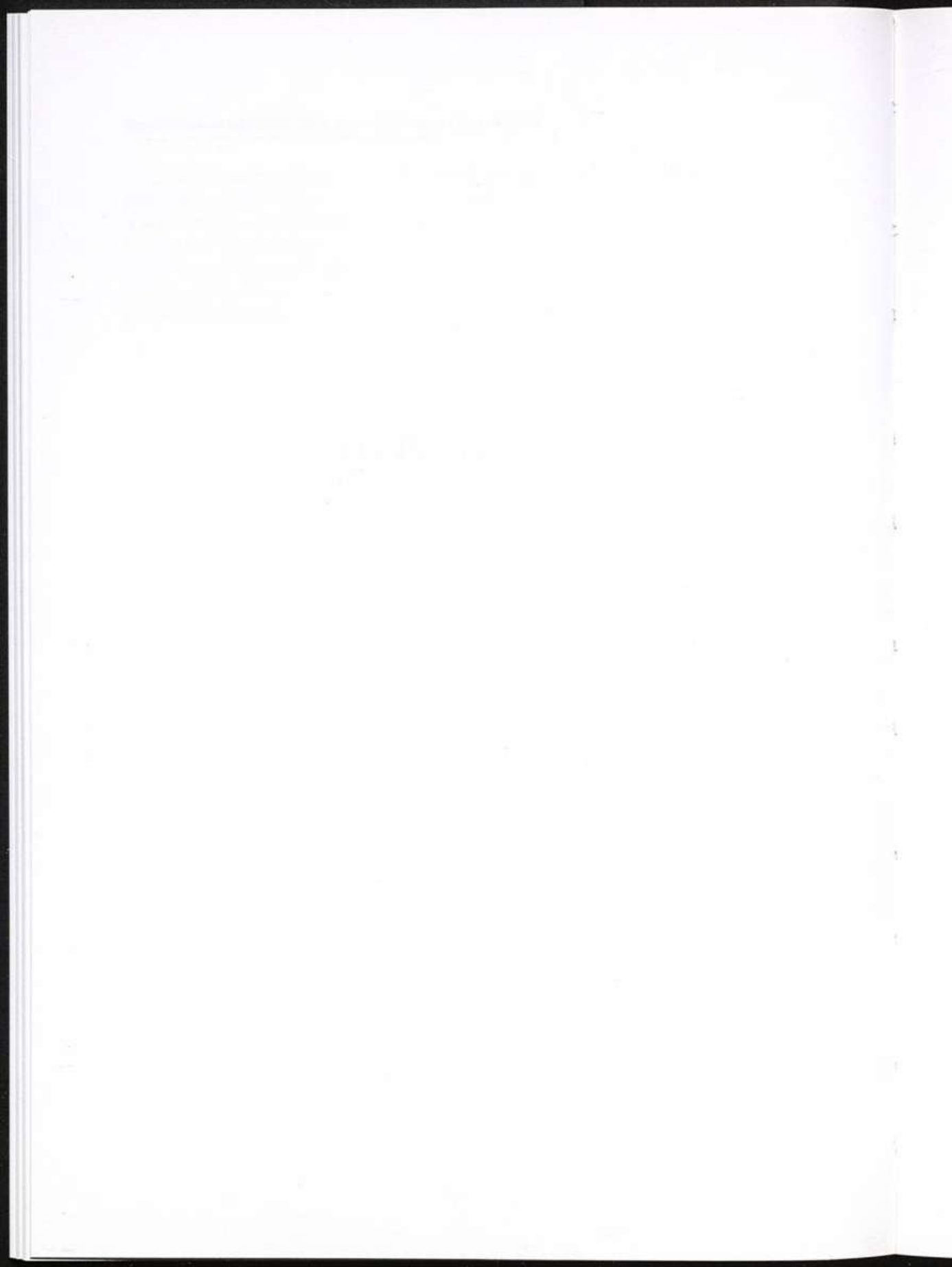
Fons Municipal de Vilaverd (FMVI).

Fons Municipal de Vimbodí i Poblet (FMVIM).

Fons Antoni Roselló Sans.

Arxiu Històric de Tarragona (AHT):

Fons Cambra Agrària.

HEMEROTECA

Biblioteca Pública de Tarragona (BPT):

Boletín Oficial de la Provincia de Tarragona: 1890-1905, 1910.

El Consecuente: 1908.

La Cruz. Diario Católico: 1902, 1903.

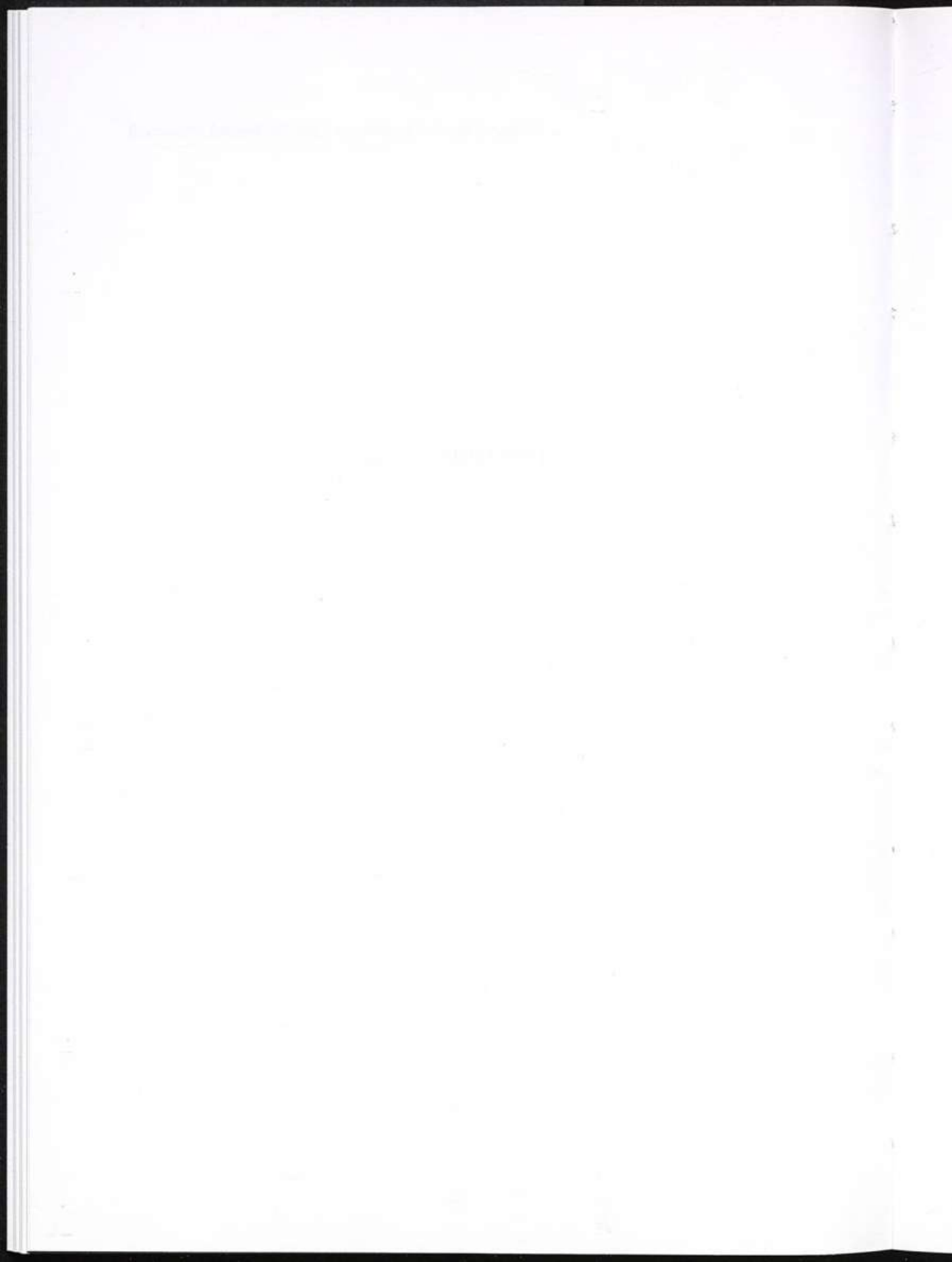
Diario del Comercio, órgano del partido liberal dinástico: 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905.

Diario de Reus: 1897.

Diario de Tarragona: 1868, 1877, 1897, 1898, 1899, 1900.

La Justicia: 1903.

El Noticiero Tarraconense. Diario independiente de la tarde: 1897.

BIBLIOGRAFIA

ALBENTOSA SÀNCHEZ, Luis Miguel. *Climatología y medio ambiente*. Barcelona: Universidad, 1990.

ALBERTI, S. *El republicanismo catalán y la Restauración monárquica (1875-1923)*. Barcelona: Crítica, 1972.

ALIGUIERO MANACORDA, Mario. "Para una interpretación de la pedagogía socialista". *Cuadernos de Pedagogía*, Madrid, núm. 43-44, suplement núm. 9 (Socialismo y Educación), 1978.

ALMENARA, Joseph. "La fil-loxera i les seves conseqüències". *El Baluard, Revista d'Informació Local*. Sarrià, núm. 43 gener-febrer, any VIII, 1990, p. 3-18.

ALMERICH, L. *El hostal, la fonda, la taberna y el café en la vida barcelonesa*. Monografías Históricas de Barcelona. Barcelona, 1945.

ALZOLA y MINONDO, Pablo. *La política económica y nuestra reforma arancelaria*. Bilbao: Imprenta de la Casa de la Misericordia, 1906.

AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques, 1890-1917*. Barcelona: Pòrtic, 1963.

ANGUERA, Pere; ARNABAT, Albert; GASSOL, Josep. *La Diputació de Tarragona. Imatges per a una història*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1986.

ARNABAT I MATA, Ramon. "El Mutualismo Popular a l'Alt Penedès. 1879-1939". A: *Miscel·lània Penedesenca*, núm. 24. Barcelona: Pòrtic, 1992, p. 45-80.

AUDÍ FERRER, Pere. *Cooperativisme, anarquisme i capellans al Priorat (1910-1923)*. Torroja-Falset: Centre Cultural i Recreatiu La Unió-Arxiu Comarcal del Priorat, 2010.

BANQUÉ I MARTÍ, J. *Comunistes i catalans*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs, 2004.

BELVÍS COSTES, Francesc X.; GRAU I FOLC, Josep. "Notes per a una Història Econòmica de la Terra Alta al segle XIX (1787-1920)". A: *Actes de les Segones Jornades d'Estudis a la Terra Alta*. Calaceit: Patronat Pro-Batea, Institut del Baix Cinca, 1998, p. 18-150.

BERTRAN ÀLVAREZ, Carles. *El Milà (1868-1923). Població, societat i economia d'un municipi de l'Alt Camp*. Lleida: Pagès Editors, 2002.

BERTRAN RUBIO, E. *Los modernos derroteros de la higiene. Un problema de higiene resuelto. La habitación del obrero (Epístolas a Plácido)*. Barcelona: Crítica, 1896.

BETÓNICA, Luis. *Els caves de Catalunya*. Barcelona: Ediciones Trébol, 1984.

CAMPO JORDÀ, Ferran del. *La plaga fil·loxèrica a Catalunya: aproximació històrica*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1986.

CAMPS ARBOIX, J. *Historia de la Agricultura Catalana*. Barcelona: Destino, 1969.

CIURANA, Jaume. *Els vins de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca, 1980.

COLOMÉ I FERRER, Josep. *L'evolució vinícola a l'Alt Penedès al darrer tercer del segle XIX*. Sant Sadurn d'Anoia: Gràfiques Llopart, 1987, p. 10-12.

CORNERO ARBAT, T. *Expansión vinícola y atraso agrario, 1870-1900*. Madrid: Ministerio de Agricultura, 1980.

CULLA I CLARÀ, Joan B. *El republicanisme lerrouxista a Catalunya (1901-1923)*. Barcelona: Curriel, 1996.

ELÍAS DE MOLINS, José. *Algunos datos y consideraciones sobre los trigos y vinos de España*. Barcelona: Imprenta Barcelonesa, 1904.

ESCOLANO, A. *Leer y escribir en España. Doscientos años de alfabetización*. Madrid: Pirámide, 1992.

FERNÁNDEZ SANZ, Juan José. "La Restauración: El reinado de Alfonso XII (1874-1885)". A: *Historia Contemporánea (siglo XIX)*. Barcelona: Ariel, 1998, p. 15-158.

FIGUERAS I ARTIGUES, Josep M. *Història contemporània de Catalunya*. Barcelona: UOC, 2003.

FOGUET SANS, Joan. "La construcció dels cellers". A: *L'empenta d'un poble. Centenari de la Cooperativa Vinícola de Sarraí (1907-2007)*. Sarraí, 2008, p. 15-127.

—Primer Celler Cooperatiu de Catalunya i de l'Estat Espanyol “La Sociedad Agrícola de Trabajadores Agrícolas del pueblo de Barberà”. Caixa de Pensions per a la Vellesa i Estalvis, 1980.

FONTANA, J. *Cambio económico y actitudes políticas en la España del siglo XIX*. Barcelona: Ariel, 1980.

GARCIA ORALLO, Ricard. “Els embargaments de finques a Catalunya. Un aspecte de la crisi agrària de finals del segle XIX”. A *Estudis d'Història Agrària. Agricultures Mediterrànies Contemporànies*, núm. 15. Barcelona: Universitat, 2002, p. 45-204.

GARRABOU, R. *La crisis de fines del siglo XIX*. Barcelona: Crítica, 1988.

GARRABOU, Ramon; PLANAS, Jordi; SAGUER, Enric. *Un capitalisme impossible? La gestió de la gran propietat agrària a la Catalunya contemporània*. Vic: Eumo, 2001.

GAVALDÀ TORRENTS, Antoni. *L'associacionisme agrari a Catalunya (el model de la Societat Agrícola de Valls 1888-1988)*. Valls: Institut d'Estudis Vallencs, 1993.

GIL DELGADO, Francisco. *Conflicto Iglesia-Estado*. Madrid: Sedmay, 1979.

GIRALT i RAVENTÓS, Emili. *Història agrària dels Països Catalans*. V. IV, segles XIX-XX. Barcelona: E. Catalana, 1990.

—*Història econòmica de la Catalunya contemporània*. Segles XIX, V. I. Població i agricultura. Barcelona: E. Catalana, 1990.

Gran enciclopèdia comarcal de Catalunya. Tarragonès, Baix Camp, Alt Camp, Conca de Barberà, Priorat. Barcelona: E. Catalana, 1992.

GRAU PUJOL, Josep M. T.; PUIG TÀRRECH, Roser. “L'atracció de la capital provincial: emigrants de la Conca de Barberà després de la fil·loxera”. A *Aplec de Treballs*, núm. 21. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2003, p. 15-104.

GRAU PUJOL, Josep M. T.; RISUEÑO i GRANDA, Josep. “El moviment migratori de la Conca de Barberà a la ciutat de Reus a inicis del segle XIX”. A *Aplec de Treballs*, núm. 19. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 2001, p. 14-134.

HERAS CABALLERO, Pedro Antonio; MAS ARRONDO, Carlos. *Viticultura i fil·loxera a l'últim terç del segle XIX. El cas de les comarques de Tarragona*. Tarragona: Impremta Catalunya, 1994, p. 4-24.

—“Riudoms a la segona meitat del segle XIX: Teodor Cavallé i la crisi de la fil·loxera”. A *Lo Floc*, núm. 89. Revista del Centre d'Estudis Riudomencs Arnau de Palomar, 1977, p. 15-90.

Història econòmica de la Catalunya contemporània, s. XIX, V. I. La formació d'una societat industrial. Barcelona: E. Catalana, 1994.

IBAR, Leandre. *El llibre dels vins de Catalunya*. Ed. Cap Roig, 1986.

IGLÉSIES, Josep. *La crisi agrària de 1879-1900. La fil·loxera a Catalunya*. Barcelona: Llibres l'Abast, 1968, p. 7-288

—*La plaga de la fil·loxera i les seves conseqüències a Catalunya*. Barcelona: Barcino, 1988, p. 2-125.

LLIMONA, Jordi. "Els partits polítics s'han de confessionalitzar?". Barcelona: *L'Hora*, núm. 24, 1979.

LLUCH, E.; GIRALT, E. *L'economia de la regió de Tarragona*. Barcelona: Publicacions del Servei d'Estudis de Banca Catalana, 1968.

MADOZ, Pasqual. *Diccionario Geográfico-Estadístico-Histórico de España y sus posesiones de Ultramar*, tom VIII. Madrid, 1850.

MARGALEF I LLABERIA, J.; TASIÀS VALLS, J. *El Priorat. Anàlisi d'una crisi productiva*. Barcelona: Sirven Gràfic, 1985.

MARTORELL, Miguel Ángel. *El santo temor al déficit*. Madrid: Alianza Editorial, 2000.

MAS I ALUJA, Pasqual. *El Sarreal que cavalcà entre dos segles, víctima de la fil·loxera*. Miscel·lània Sarralenca. Sarral: Ajuntament, 1981, p. 7-102.

MARTÍNEZ DE SAS, M. Teresa. *Diccionari biogràfic del moviment obrer als Països Catalans*. Lleida: Pagès, 2005.

MAYAYO ARTAL, Andreu. *La Conca de Barberà 1890-1939. De la crisi agrària a la guerra civil*. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1986.

—*De pagesos a ciutadans. Cent anys de sindicalisme i cooperativisme agraris a Catalunya 1893-1994*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 1995.

—"El naixement del cooperativisme agrari". A: DIVERSOS AUTORS. *L'empena d'un poble. Centenari de la Cooperativa Vinícola de Sarral (1907-2007)*. Sarral, 2008, p. 16-30.

MEDRANO I TORRES, Núria. *Músics i ball a la Conca de Barberà. Un segle d'agrupacions instrumentals (1844-1936). Els casos de Montblanc, l'Espluga de Francolí, Sarral i Solivella*. Valls: Cossetània Edicions, 2006.

—*Ballem? Les orquestres a la Conca de Barberà (1936-1979)*. Valls: Cossetània Edicions, 2010.

MEIX FUSTER, Carme. "La mort de la vinya". *Butlletí del Centre d'Estudis de la Terra Alta*, núm. 40. Gandesa, 2004, p. 7-140.

MOLINS, Joaquín. *Elecciones y partidos políticos en la provincia de Tarragona, 1890-1936*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1985.

MORELL I MESTRE, Antonio; ORTIZ CASAS, Joaquín. "Situación del catastro de rústica en España y propuesta para su reforma". Madrid: *Revista de Estudios Agrosociales*, núm. 130, 1985, p. 18-160.

NADAL, Jordi. *El fracaso de la revolución industrial en España 1814-1913*. Barcelona: Ariel, 1982.

PALAU I DOLCET, Antoni. *Guia de la Conca*. Montblanc: Consell Comarcal de la Conca de Barberà. Impremta Requesens, 2007 (reimpressió de l'original de 1932).

PALOMERO CARO, Rafael; PÉREZ RODRÍGUEZ, Josep M. *Història contemporània de Catalunya i d'Espanya*. Barcelona: Castellnou, 2006.

PAN MONTOJO, Juan. "El vino y la política comercial en la Restauración". *Agricultura y Sociedad*. Ministerio de Agricultura, julio-septiembre, núm. 72, 1994, p. 1-150.

PAREDES, Javier. *Historia Contemporánea de España (siglo XIX)*. Barcelona: Ariel, 1948.

PÉREZ BARÓ, Albert. *Història de les cooperatives de Catalunya*. Barcelona: Crítica, 1989.

PERPIÑÀ, Romà. *La crisi del Priorat*. Reus: Centre de Lectura, 1983.

PLANAS MARESMA, Jordi. *Cooperativisme i associacionisme agrari a Catalunya: Els propietaris rurals i l'organització dels interessos agraris al primer terç del segle XX*. Universitat Autònoma de Barcelona, 2003 [tesi].

PLANS I CAMPDERRÓS (coord.). *Església, societat i poder de les terres de parla catalana. Actes del IV Congrés de la CCEPC (Coordinadora de Centres d'Estudis de Parla Catalana)*. Vic, 2004.

POBLET I GUARRO, Josep M. *La Conca de Barberà*. Barcelona: Selecta, 1961.

—*Montblanc a començaments de segle amb el catalanisme i els seus costums*. Barcelona: Pòrtic, 1971.

—*Aquell Montblanc. Breu Història-Guia de la Vila Ducal*. Barcelona: Selecta, 1975.

PONT, Miquel. *Les feines de la vella pagesia*. Centre Municipal de Cervera. Proa, 2000, p. 4-125.

PORTA BALANYÀ, Josep M. "La supressió del Jutjat de Primera Instància i Instrucció del Partit Judicial de Montblanc i les seves conseqüències socials, anys 1893-1896". A *Espitllera. Revista d'Informació Montblanquina*. Montblanc, gener 1982, núm. 1, p. 6-23; febrer 1982, núm. 2, p. 3-31; març 1982, núm. 3, p. 3-30.

PRATS BATET, Josep M. *Quimeres centenàries. Un segle d'associacionisme agrari a Blancafort*. Lleida: Cooperativa Agrícola i Caixa Rural de Blancafort. Gràfiques Bobalà, 1996.

PRATS, Llorenç. *La Catalunya rànica*. Barcelona: Editorial Alta Fulla, 1996.

PUIG TÀRRECH, Roser. "L'èxode rural i la fil-loxera: de l'Espluga de Francolí a Tarragona (1905)". A: *Recull Miquel Melendres i Rué*. Tarragona: 1995, p. 40-125.

—"Reusencs destacats originaris de la Conca de Barberà", *Butlletí Informatiu*, Montblanc, 2007, p. 1-80.

RAMON VIDAL, J. *Memoria sobre la riqueza agrícola de la provincia de Tarragona*. Madrid, 1903.

RECASENS LLORT, Josep. *Blancafort. Aspecte social 1800-1912*. Blancafort: Ajuntament de Blancafort, 1992.

ROCA ARMENGOL, Jordi. *Historia de l'Espluga de Francolí. El segle XIX*, vol. V. L'Espluga de Francolí: 2000, p. 15-286.

ROSELLÓ CANELLES, Pau. "Relació i Memòria de quan es presenta la padèmia de les vinyes titulada la fil-loxera". *Vimbodí, Butlletí Cultural*, any VII, núm. 38, octubre, 1987, p. 2-15.

RULL TRILLA, R. *Diccionario municipal de Cataluña*. Reus, 1895.

SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep. *Conflicte i violència a l'Ebre: de Napoleó a Franco*. Flor del Vent Edicions, 2001.

SÁNCHEZ CERVELLÓ, Josep; SOLÉ MARSAL, Josep. *Móra d'Ebre, 1875-1935. Economia, societat i política*. Móra d'Ebre: Ajuntament de Móra d'Ebre, 1997, p. 5-50.

SÀNCHEZ FERRÉ, P. *La maçoneria en la societat catalana del s. XX (1900-1947)*. Barcelona: Edicions 62, 1993.

SAUMELL SOLER, Antoni. *Viticultura i associacionisme a Catalunya. Els cellers cooperatius del Penedès (1900-1936)*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 2002.

SEGURA I MAS, Antoni. "Els amillaraments: una font per a l'anàlisi de la propietat de la terra a la segona meitat del segle XIX". A: *Estudis d'Història Agrària*, vol. 8. Curial Edicions, 1983, 50-250.

SERRA CENDRÓS, Gabriel. "Montblanc: de la febre d'or a la fil-loxera (1880-1893)". A *Aplec de Treballs*, núm. 8. Montblanc: Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, 1987, p. 181-243.

—"Aportacions a l'estudi de la viticultura catalana del segle XIX: la Conca de Barberà". A: *Món Mediterrani. Jornades sobre la viticultura*. 2000, p. 15-152.

SOLÀ GUSSINYER, Pere. *Itineraris per la sociabilitat meridional catalana. L'associacionisme i la cultura popular a la demarcació de Tarragona (1868-1964)*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1998.

TAMAMES, Ramón; GALLEGÓ, Santiago. *Diccionario de Economía y Finanzas*. Madrid: Alianza Editorial, 1996.

TERMES, Josep. "De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil (1869-1939)". A: *Història de Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 1987, p. 15-120.

TORRES MUÑOZ, Isidro. *Catastro general parcelario y mapa topográfico*. Madrid, 1902.

TORTELLÀ, Gabriel. *El desarrollo de la España contemporánea*. Madrid: Alianza Editorial, 2002.

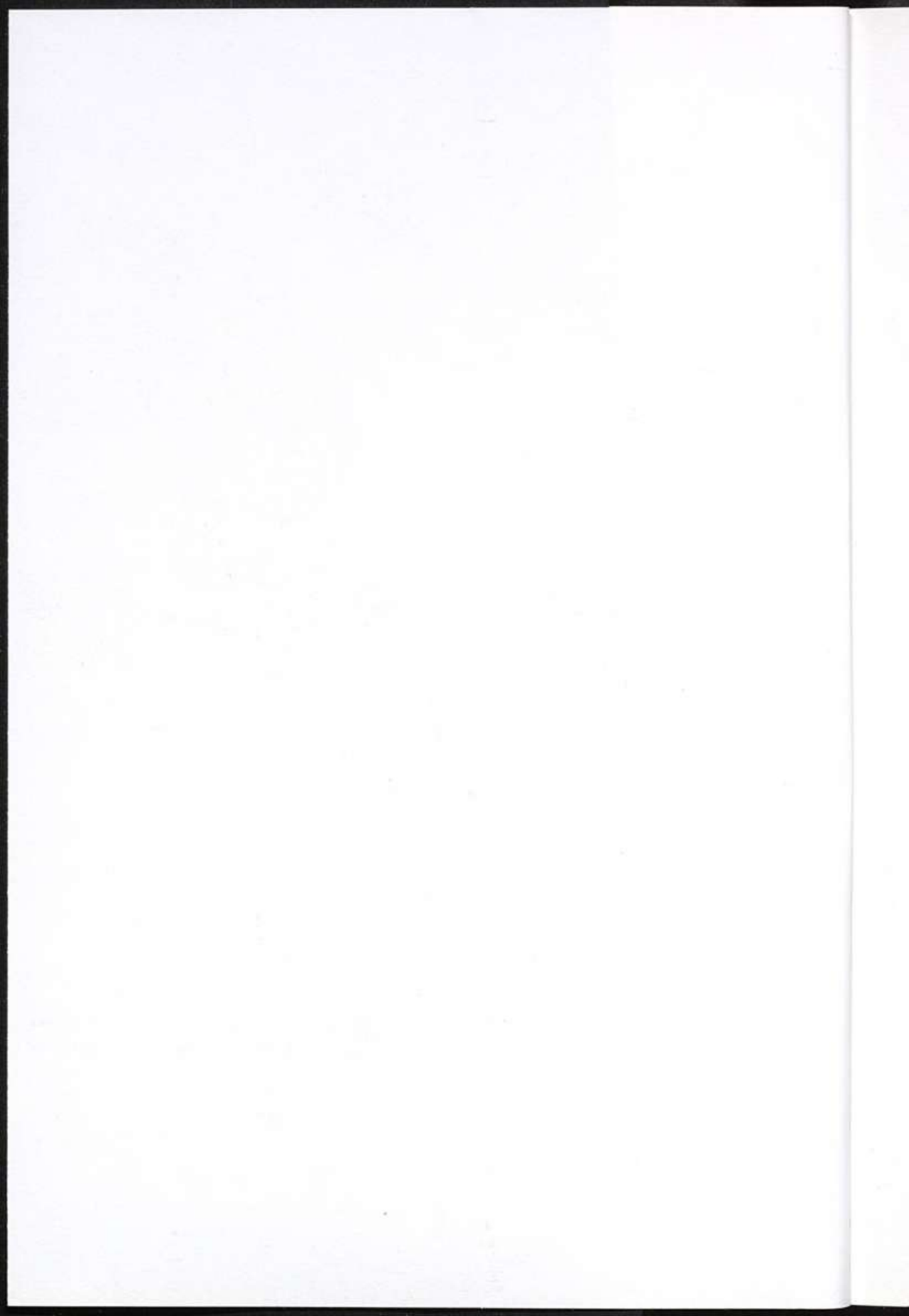
TUSELL, Javier. *Manual de Historia de España*, vol. 6. Madrid: Ed. Historia 16, 1990.

VALLÈS MARTÍ, Josep M. *L'Espluga de Francolí en els setmanaris de Montblanc (1903-1923)*. Valls: Cossetània Edicions, 2008.

VICEDO RIUS, Enric. *Terra, aigua, societat i conflicte a la Catalunya occidental*. Lleida: Pagès Editors, 2000.

VILA, Pere. *La divisió territorial a Catalunya*. Barcelona: Ed. Curial, 1977.

VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya moderna*. Barcelona: Edicions 62, 1964.

Premis Aires de la Conca

Últims títols publicats

IV

Gerard CARCELLER I BARRABEIG
La baronia de Queralt al segle XV

V

Josep RECASENS I LLORT
*L'anomenat "Año de la Victoria"
a la Conca de Barberà*

VI

Josep M. SANS I TRAVÉ
*La colonització de la Conca de Barberà
després de la conquesta feudal:
El cas de Vimbodí (1149?/1151 - 1200)*

VII

Josep RECASENS I LLORT
*Els anys de l'estraperlo
a la Conca de Barberà (1940-1951)*

VIII

Núria MEDRANO I TORRES
*Músics i ball a la Conca de Barberà.
Un segle d'agrupacions
instrumentals (1844-1936)*

IX

Núria MEDRANO I TORRES
*Ballem?
Les orquestres a la Conca de Barberà
(1936-1979)*

X

Josep RECASENS I LLORT
*L'impacte de la fil·loxera a la
Conca de Barberà (1870-1905)*

« Sempre que es parla de la fil·loxera ens vénen a la ment situacions extremes referents a la vinya, però ens hem d'aturar a pensar com vivia la societat d'aquell temps a causa del flagell. Les dificultats econòmiques que provocà la plaga van colpejar una societat que donà un gir especial, del qual actualment potser encara es paguen les conseqüències. Vagar per la Conca i veure els costers abandonats i una població envellida són els efectes provinents de finals del segle XIX. La plaga va ultrapassar el marc agrícola i afectà la societat rural, on molts dels seus habitants no van tenir cap més remei que emigrar, i deixar la comarca abandonada i entristida, encara que actualment sembla que es vulgui recuperar. »